

รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร:

กรณีศึกษาตำบลควนรูและตำบลชะแล้ จังหวัดสงขลา

An Integrated Model of Food Security and Food Safety: Cases Study of

Kuan Roo Sub-district and Chalae Sub-district, Songkhla Province

ชุตินา รอดเนียม

Chutima Rodniam

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา

วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการระบบสุขภาพ

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of

Master of Science in Health System Management

Prince of Songkla University

2559

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร:

กรณีศึกษาตำบลควนรูและตำบลชะแล้ จังหวัดสงขลา

An Integrated Model of Food Security and Food Safety: Cases Study of

Kuan Roo Sub-district and Chalae Sub-district, Songkhla Province

ชุตินา รอดเนียม

Chutima Rodniam

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา

วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการระบบสุขภาพ

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of

Master of Science in Health System Management

Prince of Songkla University

2559

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์	รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร: กรณีศึกษาตำบลควนรูและตำบลชะแล้ จังหวัดสงขลา
ผู้เขียน	นางสาวชุติมา รอดเนียม
สาขาวิชา	การจัดการระบบสุขภาพ

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	คณะกรรมการสอบ
..... (รองศาสตราจารย์ ดร. จีรเนาว์ ทศศิริ)	.....ประธานกรรมการ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พงศ์เทพ สุธีรวุฒิ)
	.....กรรมการ (รองศาสตราจารย์ ดร. จีรเนาว์ ทศศิริ)
	.....กรรมการ (ดร. อมาวสี อัมพันศิริรัตน์)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ
ระบบสุขภาพ

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร. วีระพล ศรีชนะ)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้มาจากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาเอง และได้แสดงความขอบคุณบุคคล
ที่มีส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ.....

(รองศาสตราจารย์ ดร. จีรเนา ทศศิริ)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ลงชื่อ.....

(นางสาวชุติมา รอดเนียม)

นักศึกษา

(4)

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อน
และไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ.....

(นางสาวชุตติมา รอดเนียม)

นักศึกษา

ชื่อวิทยานิพนธ์	รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร: กรณีศึกษาดำบลควนรูและตำบลชะแล้ จังหวัดสงขลา
ผู้เขียน	นางสาวชุติมา รอดเนียม
สาขาวิชา	การจัดการระบบสุขภาพ
ปีการศึกษา	2558

บทคัดย่อ

การศึกษาเชิงพรรณานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารของตำบลควนรูและตำบลชะแล้ จังหวัดสงขลา โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ และเครือข่ายแกนนำของชุมชน ด้วยการสัมภาษณ์รายบุคคลและการสนทนากลุ่มจำนวน 30 คน ในระหว่างเดือนธันวาคม 2558 ถึง มีนาคม 2559

ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงานเรื่องความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารของทั้งสองพื้นที่ เป็นไปเพื่อทำให้ชุมชนมีศักยภาพผลิตอาหารเพียงพอ สามารถเข้าถึงอาหารได้ มีการใช้ประโยชน์จากอาหาร ชุมชนมีเสถียรภาพทางอาหาร และมีอาหารที่ปลอดภัย โดยมีการใช้กระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งการประเมินสถานการณ์ปัญหา การวางแผนและลงมือปฏิบัติ โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสร้างข้อตกลงของชุมชน เช่น การมี ธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ ในส่วนรูปธรรมการดำเนินงานได้มีการเพาะพันธุ์พืชและสัตว์ มีการเพิ่มพื้นที่ผลิตอาหาร มีการเพิ่มมูลค่าของผลผลิต และทำตลาด รวมถึงการบริโภคที่เหมาะสม ปัจจัยสำคัญของการบูรณาการขึ้นกับคนและกลุ่มคน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม การจัดการการเงินและงบประมาณ ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ท้องถิ่น และสถาบันวิชาการ อย่างไรก็ตามพบว่า การบูรณาการยังขึ้นกับบริบททั้งสองพื้นที่ ซึ่งเป็นพื้นที่ชนบทที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีสังคมแบบเครือญาติ และมีความมั่นคงทางการเมือง

ข้อเสนอแนะ รูปแบบทั้งสองพื้นที่ควรยกระดับเป็นพื้นที่เรียนรู้ ขยายผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นได้นำไปประยุกต์เป็นข้อตกลงร่วมกันของชุมชนใช้สำหรับเป็นนโยบาย รวมทั้งควรมีการทำแผนที่อาหารเพื่อเชื่อมโยงให้เห็นแหล่งอาหารและการกระจายของอาหารใน

(6)

ชุมชน ควรมีการสร้างกลุ่มและเครือข่ายเพื่อหนุนเสริมการผลิต และควรมีการสร้างและเพิ่มจำนวน
เกษตรกรรุ่นใหม่เพิ่มขึ้น

Thesis Title	An Integrated Model of Food Security and Food Safety: Cases Study of Kuan Roo Sub-district and Chalaе Sub-district, Songkhla Province
Author	Miss Chutima Rodniam
Major Program	Health System Management
Academic Year	2015

Abstract

This descriptive research was to study the integrated model of food security and food safety of Kuan Roo Sub-district and Chalaе Sub-district at Songkhla province. Three groups of 30 people involved in this study . There were groups of community leaders, government staffs, and community-network-core leaders. Data were collected from individual interviews and focus groups discussions with 30 key informants, during of December 2015 to March 2016.

The results were as follows: the integrated model of food security and food safety of two setting areas made the community's capacity to be safe with food availability, food accessibility, food utilization, food stability, and food safety. Also, using of learning process, participating process, problem situation assessment, planning, and implementing were included in this study along with the philosophy of sufficiency economy and Chalaе Healthy Charter. For the concrete working process, there were activities for seed and animal conservation, increasing of food producing area, the increase income of the product market, and the focus will be on healthy. The factors of social capitals in the integrated of food systems made would depend on people, groups, local wisdom, natural resource, culture, budget allocation, relevant working units of government, the local administrative organizations, and the academic. However, the integration will depend on both of two urban contexts were a rich natural resources, family-like society, and political stability.

The suggestions model of food security and food safety for both areas should be raising up these areas as the learning classrooms. Other local administrative organizations should appy the model as a standard guidelines to their community. There should be a link to a food map, that will be the connection and envision of food resourcers and food distribution of the

communities. There should be creating groups and networks to support production, and more numbers of young farmers should also be increased and created.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณา และความช่วยเหลืออย่างดียิ่ง จาก รศ. ดร. จีรเนาว์ ทศศรี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่พร้อมให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องอันเป็นประโยชน์ คอยสนับสนุน และให้กำลังใจ รวมถึงให้ข้อคิดเห็นในการแก้ไขข้อบกพร่องในทุกขั้นตอนของการทำวิทยานิพนธ์มาโดยตลอด และ ผศ. เสริม ทศศรี ผู้ให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ รวมทั้งกำลังใจที่เปี่ยมล้น ผู้วิจัยซาบซึ้งในความกรุณาของทั้งสองท่านเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ ผศ. ดร. พงศ์เทพ สุธีรัฐภูมิ ผู้จุดประกายแนวคิดและปัญญา อันเป็นพื้นฐานในการทำวิทยานิพนธ์ ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ทำให้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดของท่านผ่านตำรา และเอกสารวิชาการในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ รวมทั้งคอยให้คำปรึกษา และให้กำลังใจมาโดยตลอด ผู้วิจัยซาบซึ้งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ ดร.อมาวลี อัมพันศิริรัตน์ จากวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสงขลา ดร. สุกัญญา เดชอดิษฐ์ จากคณะเภสัชศาสตร์ ดร. นฤทธิ์ ดวงสุวรรณ จากสถาบันสันติศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และอาจารย์กำไล สมรักษ์ จากสำนักวิชาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านได้กรุณาสละเวลาและให้ข้อเสนอแนะ ที่เป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณนายกองค์การบริหารส่วนตำบลควนรู นายกองค์การบริหารเทศบาลตำบลชะแล้ ที่อนุญาตให้ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาในพื้นที่ พร้อมกันนี้ต้องขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่กรุณาเสียสละเวลาให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ให้ความสะดวกในการเยี่ยมชมหมู่บ้าน และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการศึกษาครั้งนี้ อีกทั้งยังมอบความอบอุ่นและต้อนรับผู้วิจัยอย่างเป็นกันเองเสมือนลูกหลานทุกครั้ง จนสามารถบรรลุเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ Dr. Micheal P McAssey และ อาจารย์ Chris Dunn ผู้ตรวจทานบทคัดย่อภาษาอังกฤษและให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการเขียนบทคัดย่อ จนทำให้วิทยานิพนธ์นี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณบัณฑิตวิทยาลัยที่สนับสนุนทุนวิจัยส่วนหนึ่งในการทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณเพื่อนนักศึกษาทุกท่าน คุณวรรณ สุวรรณชาติ คุณพีรยา จินดามณี และเจ้าหน้าที่ของสถาบันการจัดการระบบสุขภาพทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือ ให้ความช่วยเหลือ ตลอดจนการให้คำแนะนำต่าง ๆ และเป็นกำลังใจกันมาตลอด

ขอขอบคุณกัลยาณมิตรสตรีพัทลุง ป.ปลาตากลม กัลยาณมิตรมหิดล กัลยาณมิตร ศูนย์องค์กรร่วมเพื่อการศึกษาและบำบัดโรคมะเร็ง โรงพยาบาลสงขลานครินทร์ และกัลยาณมิตร คณะกรรมการนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาที่ได้ให้แรงบันดาลใจ คอยส่งกำลังใจ และช่วยเหลือ ในทุก ๆ ด้าน

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดา และครอบครัวรอดเนียม ที่ให้การสนับสนุนการศึกษาทั้งด้านทุนทรัพย์ กำลังใจ คำชี้แนะ และคำสอนในการใช้ชีวิต จนประสบความสำเร็จในวันนี้ คุณประโยชน์อันเกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขอมอบแด่บุพการี ครอบครัวญาติพี่น้อง คณาจารย์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ชุตินา รอดเนียม

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อ.....	(5)
Abstract.....	(7)
กิตติกรรมประกาศ.....	(9)
สารบัญ.....	(1)
สารบัญตาราง.....	(13)
สารบัญภาพประกอบ.....	(14)
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
คำถามการวิจัย.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	5
ประโยชน์ของการวิจัย.....	7
บทที่ 2 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
บริบทพื้นที่จังหวัดสงขลา.....	8
ทฤษฎีระบบ.....	10
ยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหาร.....	11
การมีส่วนร่วมของชุมชน.....	22
การสังเคราะห์งานวิจัย.....	25
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	28
พื้นที่ศึกษา.....	28

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	31
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	32
การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	32
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	33
ความน่าเชื่อถือของข้อมูล	35
การวิเคราะห์ข้อมูล	36
การพิทักษ์สิทธิ์กลุ่มตัวอย่าง	36
บทที่ 4 ผลการวิจัย	37
ข้อมูลส่วนบุคคล	37
รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร	40
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	77
สรุปผลการวิจัย.....	77
อภิปรายผล	80
ข้อเสนอแนะ.....	89
บรรณานุกรม.....	91
ภาคผนวก	98
ภาคผนวก ก แนวคำถามในการสัมภาษณ์.....	99
ภาคผนวก ข แบบพิทักษ์สิทธิ์กลุ่มตัวอย่าง.....	102
ภาคผนวก ค รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ.....	103
ประวัติผู้เขียน	104

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 จำนวนกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ที่กำหนดและพื้นที่ศึกษา (n=30)	31
2 จำนวนและร้อยละของข้อมูลส่วนบุคคลจากกลุ่มตัวอย่าง (n=30).....	39
3 รูปธรรมการดำเนินงานของตำบลควนรู อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา.....	48
4 การสังเคราะห์รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและ ความปลอดภัยด้านอาหาร.....	72

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดการวิจัย	6
2 องค์ประกอบของความมั่นคงทางอาหาร	15
3 พื้นที่ตำบลควนรู อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา.....	30
4 พื้นที่ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.....	30
5 พื้นที่อู่ข้าวอู่น้ำ ตำบลควนรู อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา.....	43
6 รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร ตำบลควนรู อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา	54
7 พื้นที่ ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.....	57
8 รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา	67
9 รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร	69

บทที่ 1

บทนำ

การศึกษานี้เรื่อง “รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร: กรณีศึกษาตำบลควนรูและตำบลชะแล้ จังหวัดสงขลา” ซึ่งในบทนี้ประกอบด้วย 7 ประเด็น ได้แก่ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย คำถามการวิจัย นิยามศัพท์เฉพาะ ขอบเขตของการวิจัย กรอบแนวคิดการวิจัย และประโยชน์ของการวิจัย ตามลำดับ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีศักยภาพสูงในการผลิตอาหารที่มีความหลากหลายโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ จึงเป็นลักษณะเด่นของสังคมเกษตรกรไทย ทั้งนี้ประเทศไทยมีข้อได้เปรียบทางสภาพที่ตั้งและภูมิอากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเจริญเติบโตของพืชและสิ่งมีชีวิต จึงทำให้เกิดความหลากหลายทางด้านอาหารที่ได้จากธรรมชาติมีความมั่นคงทางอาหารอย่างพอเพียง อย่างไรก็ตามจากข้อมูลในการจำแนกการใช้ประโยชน์ของที่ดินในแผนพัฒนาฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2506-2509) พบว่ามีเนื้อที่ป่าไม้ 186 ล้านไร่ จำแนกเป็นที่นา 105 ล้านไร่ ที่ดินเพื่อปลูกผลไม้ยืนต้น 30 ล้านไร่ พืชไร่ 51 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 72.25 11.76 และ 15.69 ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรในแผนพัฒนาการเกษตรฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) พบว่าประเทศไทยมีพื้นที่ทั้งหมด 320.20 ล้านไร่ มีเนื้อที่ถือครองภาคเกษตรลดลง 131.59 ล้านไร่ โดยมีเนื้อที่ป่าไม้ 107.24 ล้านไร่ จำแนกเป็นที่นา 66.08 ล้านไร่ ที่ดินเพื่อปลูกผลไม้ยืนต้น 27.4 ล้านไร่ พืชไร่ 27.32 ล้านไร่ และอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 49.65 21.32 21.35 และ 7.68 ตามลำดับ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าประเทศไทยเกิดสถานการณ์ความไม่มั่นคงทางอาหารได้อย่างชัดเจน ในแผนพัฒนาการเกษตร ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) จึงมีการพิจารณาการทำการเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นการสร้างความมั่นคง ความปลอดภัยด้านอาหารในครัวเรือนเกษตรในด้านการผลิตอาหารเพียงพอ สนับสนุนให้มีการปลูกผักสวนครัว ปลอดภัยเพื่อบริโภคในครัวเรือน (city farm) และส่งเสริมการทำเกษตรกรรมยั่งยืน รวมทั้งสร้างฐานข้อมูลชุมชนด้านเกษตรนำความรู้ปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ม.ป.ป.)

แต่ปัจจุบันประเทศไทยเปลี่ยนจากภาคเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น ส่งผลต่อปริมาณและความหลากหลายของอาหารลดลงตลอดจนสมดุลธรรมชาติลดลง เกิดปัจจัย

คุกคามต่อความมั่นคงทางอาหาร กระบวนการเกษตรเชิงอุตสาหกรรมมีการใช้สารเคมีทางการเกษตรเพิ่มขึ้น ตรวจพบสารปนเปื้อนในอาหารที่ส่งผลเสียต่อสุขภาพของผู้บริโภค และไม่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ ในขณะที่ประเทศไทยได้รับการจัดอันดับว่ามีความมั่นคงทางอาหารในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ สะท้อนให้เห็นถึงสถานการณ์การเข้าถึงอาหารที่เปลี่ยนแปลงไป และยังพบว่าปริมาณอาหารและการผลิตมีน้อยลง เกิดจากหลายปัจจัยตั้งแต่การหดตัวของภาคเกษตร มีการผันเอาที่ดิน ไปปลูกพืชเพื่อทำเชื้อเพลิงแทนน้ำมัน การเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภคของคนในสังคม (สุภา, 2555) ในกระแสเรื่องค่านิยมการบริโภคและการพึ่งพาตนเองในด้านอาหารเป็นเรื่องที่ถูกมองข้าม ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารของคนในชุมชน (ชนันชัย, 2555) ดังนั้นการประเมินความมั่นคงทางอาหาร ควรเริ่มจากการสำรวจและรวบรวมข้อมูลระดับครัวเรือน จากกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิต การประเมินการเข้าถึงอาหาร โดยดูจากกำลังซื้อของแต่ละครัวเรือน ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะนำมาประมวลผลเพื่อสะท้อนถึงระดับความมั่นคงทางอาหาร และอธิบายปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงต่อการเข้าถึงอาหาร ประกอบด้วย แหล่งทุนทางด้านอาชีพ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม (บุศรา, 2556) การมีอาหารที่พอเพียงต่อการบริโภคและปลอดภัยส่งผลดีต่อสุขภาพเหมาะสมกับความต้องการในแต่ละวัยนั้นขึ้นอยู่กับทักษะและความรู้ด้านการจัดการของบุคคลและชุมชน (สง่า, 2556)

ข้อมูลทางสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติปี 2557 ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนด้านการทำเกษตรภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมระหว่างครอบครัว แกนนำภาคประชาชน ท้องถิ่นเข้ามาพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพ และศักยภาพของชุมชนมาใช้ในการจัดการปัญหา สามารถแก้ปัญหาได้ตามบริบทของชุมชนนั้นๆและมีความยั่งยืน มีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองและเรียนรู้เพื่อปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลง (ภาสรี, 2552) สอดคล้องกับนโยบายในการแก้ปัญหาการจัดการอาหารตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติได้จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นกลไกให้เกิดการดำเนินการอย่างบูรณาการ การดูแลและจัดการอาหารทั้งระบบเพื่อขับเคลื่อนนโยบายในระดับท้องถิ่นผ่านกลไกการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (คณะกรรมการอาหารแห่งชาติ, 2554) ซึ่งการเน้นสร้างความร่วมมือระหว่างครอบครัว โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล แกนนำภาคประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะสร้างความเข้มแข็งในด้านความรู้ นโยบายของชุมชน และทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างชุมชนกับครอบครัวในการดูแลสุขภาพ การส่งเสริมด้านโภชนาการและพฤติกรรมสุขภาพของคนในชุมชน (นงคันทน์, 2554) มีหลักฐานเชิงประจักษ์ในสหรัฐอเมริกาที่พบว่า เกษตรกรในชุมชนที่ปลูกผักและผลไม้สามารถนำผลผลิตต่างๆจากฟาร์มส่งขายในโรงเรียน การที่ผลผลิตสามารถจำหน่ายได้เนื่องมาจากเหตุผล 3 ประการ ได้แก่ นักเรียนให้

ความสนใจจากการซื้อผัก ผลไม้ และอาหารจากแหล่งผลิตในชุมชน ที่มีคุณภาพดี รสชาติอร่อย สดใหม่ ราคาถูก และทำให้เชื่อมสัมพันธ์กับเกษตรกรของชุมชน เพื่อช่วยให้เกิดการเกษตรที่ยั่งยืน โดยไม่มีผลประโยชน์ในด้านธุรกิจ (Izumi, Alaimo, & Hamm, 2010)

ความปลอดภัยด้านอาหารเป็นประเด็นที่สำคัญที่มีการขับเคลื่อนนโยบายสู่เวทีสมัชชาอนามัยโลก ซึ่งผู้นำจากทุกประเทศมีความต้องการให้อาหารมีความปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการ เพื่อคุ้มครองสุขภาพผู้บริโภค (กระทรวงสาธารณสุข, 2554) ทำให้เกิดโครงการสนับสนุนการคุ้มครองผู้บริโภค โครงการ กลุ่ม อ ย. น้อย โครงการอาหารสะอาด อร่อย โครงการตลาดนัดสีเขียว เพื่อจะพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นดินแดนแห่งความปลอดภัยด้านอาหาร และให้ประชาชนตระหนักในการรับรู้และการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบอาหารในชุมชน หลักฐานเชิงประจักษ์ของประเทศจีนได้พบว่าผู้บริโภคควรให้ความสำคัญและคำนึงถึงความปลอดภัยของอาหาร หากขาดความรู้ความเข้าใจอย่างเพียงพอก็ยิ่งทำให้ไม่สามารถเลือกซื้อหรือเก็บอาหารอย่างถูกต้อง จนเกิดสารพิษ หรือเชื้อโรคในอาหาร (Jia & Jukes, 2013) เช่นเดียวกับการดำเนินงานขององค์การอาหารและยาในประเทศไนจีเรีย ที่ได้ตั้งข้อกำหนดด้านความปลอดภัยของอาหาร เพื่อตั้งมาตรฐานของคุณภาพอาหารและสุขาภิบาลเพื่อลดภาวะเสี่ยงของอันตรายจากเชื้อโรคในอาหารของชุมชนชนบท (Ifenkwe, 2012) สอดคล้องกับแนวแผนงานอาหารและโภชนาการตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติที่ได้กำหนดยุทธศาสตร์ด้านความปลอดภัยด้านอาหารของชุมชน เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมให้เกิดสุขภาวะของบุคคลในชุมชน (คณะกรรมการอาหารแห่งชาติ, 2554) และเกิดการจัดการหมู่บ้านอาหารปลอดภัย ไร้สารเคมีในการทำการเกษตร เกิดแนวทางส่งเสริมให้ทุกคนได้มีการบริโภคอาหารที่ปลอดภัยขึ้น เน้นให้ชุมชนรู้ปัญหา และแสวงหาแนวทางแก้ไขด้วยตนเองจะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (กนกรัตน์, 2552)

ประเด็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้านความมั่นคงทางอาหาร และอาหารปลอดภัย ในจังหวัดสงขลา โดยภาพรวมจะเห็นว่าประชาชนในชุมชนมีการเอาภูมิปัญญาท้องถิ่น ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์มาผสมผสานสร้างเป็นองค์ความรู้ และเป็นเทคนิคด้านเกษตรของพื้นที่ได้ นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาทำให้ทำให้ประชาชนมีความมั่นคง มีอาชีพ และลดภาวะหนี้สินครัวเรือน รวมทั้งเกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างหน่วยงานและท้องถิ่น จังหวัดสงขลาได้จัดทำยุทธศาสตร์ระบบอาหารจังหวัดสงขลา (2557-2558) เพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองในการมีแหล่งอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัย และมีสุขภาพที่ดีเหมาะสมกับวัย ในเขตพื้นที่ตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ และตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลาเป็นพื้นที่นำร่อง จากสถานการณ์ปัญหาด้านอาหารของจังหวัดสงขลา จำแนกปัญหาได้ 3 ประเด็น ประกอบด้วย ประเด็นที่ 1 พื้นที่การผลิตอาหารลดลงอย่างต่อเนื่อง สาเหตุจากมีการเปลี่ยนวิธีการผลิตเป็นเกษตรเชิงเดี่ยว และเกิดภาวะคุกคามจาก

โครงการต่างๆ กลุ่มนายทุน ทำให้ประชาชนไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ประเด็นที่ 2 อาหารส่วนใหญ่มีการปนเปื้อนสารเคมีสิ่งแปลกปลอมมากขึ้นส่งผลต่อคุณภาพและความปลอดภัยของผู้บริโภค และประเด็นที่ 3 ประชาชนได้รับโภชนาการไม่เหมาะสมส่งผลต่อปัญหาสุขภาพในอนาคต (สถาบันการจัดการระบบสุขภาพภาคใต้, 2557)

การดำเนินงานในด้านการจัดการอาหารของชุมชน ซึ่งครอบคลุมทั้งความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารทั้งสองพื้นที่ คือ ตำบลควนรูและตำบลชะแล้ ที่ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2556 โดยชุมชนมีกระบวนการจัดกิจกรรมที่ได้ออกแบบร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกัน และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้การทำงานของชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาที่ตอบสนองความต้องการของพื้นที่ ทางผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษารูปแบบการบูรณาการ และนำผลสำเร็จที่ได้จากการดำเนินงานด้านความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารมาประยุกต์ใช้เป็นข้อมูลเชิงนโยบาย นำไปสู่การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ในการบูรณาการอาหารและโภชนาการที่เป็นต้นแบบอย่างเป็นรูปธรรมในระดับท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารของตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา
2. เพื่อศึกษารูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารของตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
3. เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร

คำถามการวิจัย

1. รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารของตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลาเป็นอย่างไร
2. รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารของตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลาเป็นอย่างไร
3. รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารที่ได้จากการสังเคราะห์จากผลการวิจัยเป็นอย่างไร

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. รูปแบบการบูรณาการอาหาร หมายถึง การทำงานที่ประสานกันโดยอาศัยทฤษฎีระบบมาประยุกต์ใช้ ได้แก่ บริบทของพื้นที่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต โดยเกี่ยวข้องในการจัดการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร

2. ความมั่นคงทางอาหาร หมายถึง การเข้าถึงอาหารที่มีอย่างเพียงพอและการใช้ประโยชน์จากแหล่งอาหารอย่างครบวงจรสำหรับการบริโภคของคนในชุมชน ประกอบด้วย 3 แหล่ง ได้แก่ แหล่งผลิตอาหารด้านพืชผักและผลไม้ในพื้นที่ เช่น ข้าว ผักสวนครัว และสวนเกษตรผสมผสาน แหล่งผลิตอาหารด้านเนื้อสัตว์ในพื้นที่ เช่น การเลี้ยงปลา การเลี้ยงไก่ไข่ และการเลี้ยงสุกร และแหล่งอนุรักษ์เมล็ดพันธุ์พืชในพื้นที่ เช่น เมล็ดพันธุ์ข้าว พันธุ์ผักพื้นบ้าน และผลไม้

3. ความปลอดภัยด้านอาหาร หมายถึง การมีอาหารที่ปลอดภัยจากสารเคมีครบทุกวงจรตั้งแต่กระบวนการผลิตจนถึงผู้บริโภค คือ ขั้นตอนการเตรียมดินเพาะปลูก การบำรุงการแปรรูป และการบริโภคอาหารอย่างปลอดภัย และหมายรวมถึงอาหารต้องปราศจากอันตราย 3 ด้าน ได้แก่ ด้านชีวภาพ เช่น อาหารปรุงใหม่ ปราศจากเชื้อโรค ด้านกายภาพ เช่น อาหารไม่มีสิ่งแปลกปลอม และด้านสารเคมี เช่น การงดใช้ยาฆ่าแมลงในพืชผัก การใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพ การลดการใช้พลาสติกหรือโฟมบรรจุอาหาร

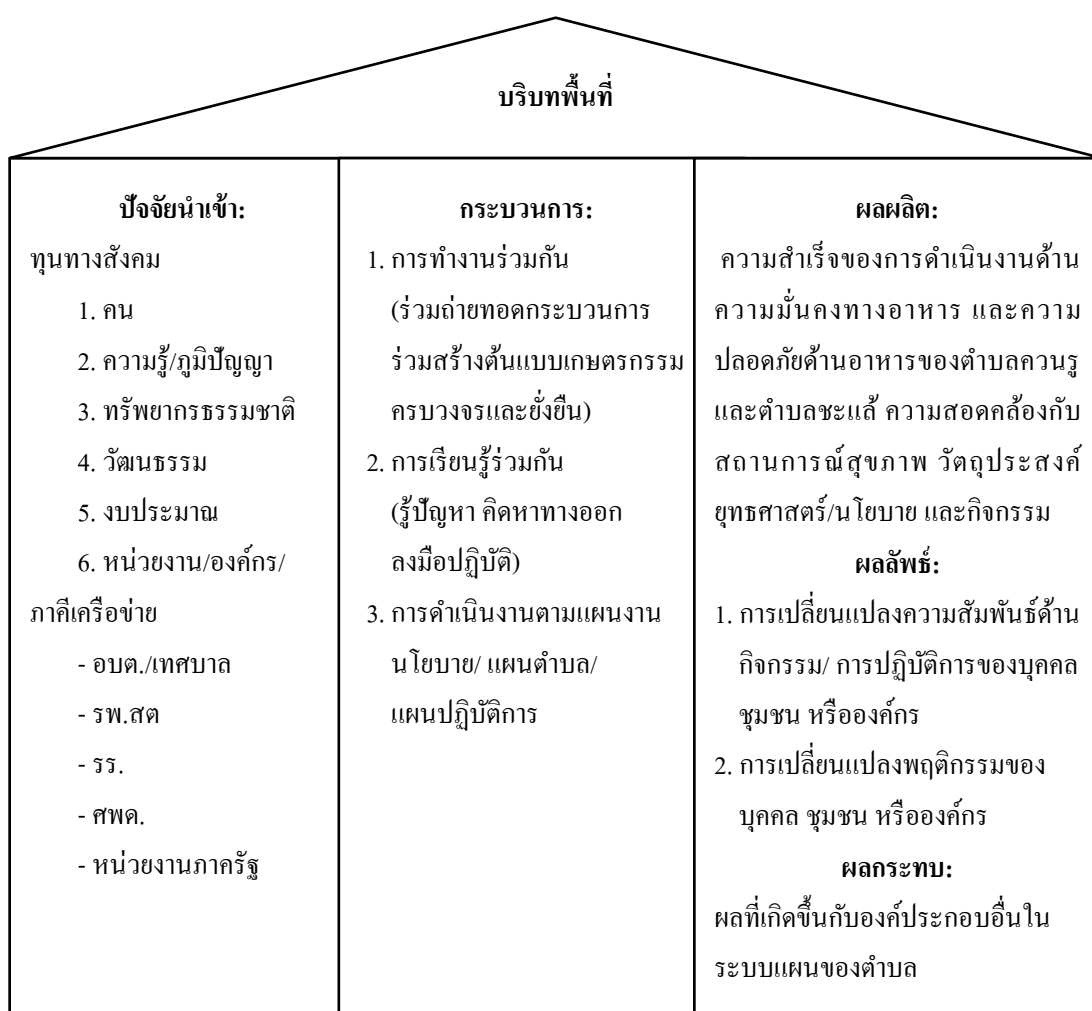
ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นแบบเชิงพรรณนา (descriptive research) ศึกษาเกี่ยวกับการบูรณาการอาหาร 2 ประเด็น ได้แก่ ความมั่นคงทางอาหาร และความปลอดภัยด้านอาหารใน 2 พื้นที่ของจังหวัดสงขลา ประกอบด้วย ตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ และตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร กลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ที่กำหนด คือ กลุ่มผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ และเครือข่ายแกนนำของชุมชน จำนวน 30 คน โดยเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นระยะเวลา 4 เดือน ตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2558 ถึงมีนาคม พ.ศ. 2559

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการศึกษานี้ ประยุกต์มาจากการใช้ทฤษฎีระบบ ประกอบด้วย บริบทของพื้นที่ (context) ได้แก่ ตำบลควนรูและตำบลชะแล้ ปัจจัยนำเข้า (input) ได้แก่ คน ภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม งบประมาณ และหน่วยงาน/องค์กร/ภาคีเครือข่ายอาศัย

แรงขับเคลื่อนจากนายก อบต./หน่วยงานเทศบาล อสม. และแกนนำชุมชน ร่วมกันดำเนินกิจกรรม โดยมีกระบวนการ (process) การทำงานร่วมกัน กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน หรือกระบวนการอื่นๆ เพื่อให้บรรลุผลผลิต (product) คือ ความสำเร็จของการดำเนินงานด้านความมั่นคงทางอาหาร และความปลอดภัยด้านอาหารของตำบลควนรูและตำบลชะแล้ ความสอดคล้องกับสถานการณ์สุขภาพ วัตถุประสงค์ ยุทธศาสตร์ นโยบาย และกิจกรรม ที่ได้เชื่อมโยงสู่รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร ดังนั้นจึงเกิดกิจกรรมสู่การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ด้านการปฏิบัติการของบุคคล ชุมชน หรือองค์กร นอกจากนี้ยังสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล ชุมชน และองค์กรได้

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ประโยชน์ของการวิจัย

รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร: กรณีศึกษาตำบลควนรูและตำบลชะแล้ จังหวัดสงขลา ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวคิดในการจัดการอาหารของพื้นที่อื่น ๆ ที่มีความคล้ายคลึงกัน เช่น บริบทพื้นที่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และ ผลผลิต/ผลลัพธ์/ผลกระทบ เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษารูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร และสังเคราะห์รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร: กรณีศึกษาดำบลควนรูและตำบลชะแล้จังหวัดสงขลา โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 5 ประเด็นสำคัญ ได้แก่

1. บริบทพื้นที่จังหวัดสงขลา
2. ทฤษฎีระบบ
3. ยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหาร
4. การมีส่วนร่วมของชุมชน
5. การสังเคราะห์งานวิจัย

1. บริบทพื้นที่จังหวัดสงขลา

1.1 ที่ตั้ง

เทศบาลนครสงขลาอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลบ่อยางทั้งหมด มีลักษณะเป็นแหลมอยู่ระหว่างทะเลสาบสงขลา กับฝั่งทะเลอ่าวไทย เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 3 ของภาคใต้ รองจากสุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช มีพื้นที่ 4,853,249 ไร่ ประกอบด้วย 16 อำเภอ ได้แก่ เมืองสงขลา สทิงพระ จะนะ นาทวี เทพา สะบ้าย้อย ระโนด กระแสสินธุ์ รัตภูมิ สะเดา หาดใหญ่ นาหม่อม ควนเนียง บางกล่ำ สิงหนคร และคลองหอยโข่ง (เทศบาลนครสงขลา, 2558)

1.2 สภาพภูมิประเทศ

พื้นที่มีความหลากหลายตามบริบทของพื้นที่ ซึ่งมีฐานทรัพยากรธรรมชาติแตกต่างกันไป เนื่องจากเป็นพื้นที่ป่า พื้นที่ทะเลสาบ และคาบสมุทร ในอดีตนั้นเป็นอู่น้ำและแหล่งอาหารทางทะเลที่สำคัญ เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำในบริเวณลุ่มน้ำคลองรัตภูมิ ลุ่มน้ำเทพา และลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภา อุดมสมบูรณ์ด้วยระบบนิเวศทางชีวภาพที่แตกต่างกัน (เทศบาลนครสงขลา, 2558)

1.3 เขตพื้นที่

พื้นที่จังหวัดสงขลามีอาณาเขต ดังต่อไปนี้ ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัด นครศรีธรรมราชและจังหวัดพัทลุง ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอไทย ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี รัฐเคดาห์ และรัฐเปอรลิสของประเทศมาเลเซีย และทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัด พัทลุง และจังหวัดสตูล

1.4 อาชีพ

การประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่ทำเกษตรกรรม และมีพื้นที่การเกษตรทำพืชไร่ นาข้าว ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ยังมีการประกอบอาชีพอื่น ๆ ตามความถนัดและการเรียนรู้ อย่างไรก็ตามเมื่อ มีการทำการเกษตรเชิงพาณิชย์เพิ่มขึ้นส่งผลต่อวงจรอาหารของคนเปลี่ยนไป จนเกิดการขาดความ มั่นคงทางอาหาร ต้องพึ่งพาอาหารจากภายนอกชุมชน ได้แก่ ข้าว พืชผัก ผลไม้ เนื้อสัตว์ และพันธุ์ ไม้พื้นเมือง เป็นต้น ส่งผลต่อการบริโภคอาหารที่มีการปนเปื้อนจากสารเคมีในผลิตผลทาง การเกษตร และอาหารแปรรูปทั่วไป

จังหวัดสงขลาได้จัดทำยุทธศาสตร์ระบบอาหารจังหวัดสงขลา (2557-2558) เพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองในการมีแหล่งอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัย และมีสุขภาพที่ดี เหมาะสมกับวัย ในพื้นที่ตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ และตำบลชะแล้ อำเภอลี้หงษนคร จังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่นำร่อง (เครือข่ายคุ้มครองผู้บริโภคภาคใต้, 2558)

พื้นที่ตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของอำเภอรัตภูมิ มีเนื้อที่ประมาณ 24,394 ไร่ แบ่งเป็น 9 หมู่บ้าน (องค์การบริหารส่วนตำบล ควนรู, 2558) มีลักษณะสภาพภูมิประเทศ เป็นที่ราบ ลาดเทจากทิศใต้ไปโดยทิศเหนือ มีคลอง ธรรมชาติเป็นแนวเขตระหว่างตำบลกำแพงเพชรและตำบลคูหาใต้ มีเขตพื้นที่ติดกับ ตำบลโลก ทราย อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง ทิศใต้ ติดกับ ตำบลกำแพงเพชร อำเภอรัตภูมิ ทิศตะวันออก ติด กับ ตำบลรัตภูมิ อำเภอกวนเนียง และทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลคูหาใต้ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา (เทศบาลนครสงขลา, 2558)

พื้นที่ตำบลชะแล้ อำเภอลี้หงษนคร จังหวัดสงขลา มีเนื้อที่ประมาณ 5,561 ไร่มี หมู่บ้านทั้งสิ้น 5 หมู่บ้าน มีลักษณะสภาพภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบลุ่มทะเลสาบสงขลาติดต่อกับ ทะเลสาบ จำนวน 1 ด้าน มีเขตพื้นที่ด้านทิศเหนือติดกับตำบลบางเขียด อำเภอลี้หงษนคร ทิศใต้ ติดกับ ตำบลปากกรอ อำเภอลี้หงษนคร ทิศตะวันออกติดกับ ตำบลรำแดง ตำบลม่วงงาม อำเภอล ี้หงษนคร จังหวัดสงขลา ทิศตะวันตก ติดกับ ทะเลสาบสงขลา (เทศบาลนครสงขลา, 2558)

2. ทฤษฎีระบบ

ทฤษฎีระบบนั้นมียุ่หลากหลายสาขาวิชา โดยต้นกำเนิดของทฤษฎีระบบเป็นนักชีววิทยาชาวแคนาดาชื่อ ลุดวิก ฟอน เบร์ทาลานฟี (Ludwing Von Bertalanffy) ทั่วไปจะมีพื้นฐานมาจากวิธีการทางวิทยาศาสตร์ในเชิงปรนัย เพื่อที่จะอธิบาย พยากรณ์ และควบคุมการดำเนินไปของระบบต่าง ๆ อย่างไรก็ตามการใช้ทฤษฎีระบบในการศึกษาชุมชน เพื่อสร้างรูปแบบนั้นได้มีการนำเอาทฤษฎีระบบเบื้องต้น มาประยุกต์ใช้ ซึ่งประกอบด้วยหลักการสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (input: I) กระบวนการ (process:P) และผลผลิต (output:O) (ตฤณ, 2551)

ประการที่ 1 ปัจจัยนำเข้า คือ ตัวคนทั้งบริบทชุมชน และทรัพยากรธรรมชาติ รวมไปถึงแบบอย่างแนวปฏิบัติที่ชุมชนมี และรวมไปถึงทรัพยากรทางกายภาพหรือทางความคิด ซึ่งเข้ามาสู่ชุมชน ท้องถิ่นจากแหล่งภายนอกซึ่งเป็นอีกหน่วยระบบหนึ่งที่มีการแลกเปลี่ยนผลผลิตหรือปัจจัยนำเข้ากับหน่วยระบบนี้

ประการที่ 2 กระบวนการ คือ การกระทำต่อกันระหว่างปัจจัยนำเข้าต่าง ๆ อันก่อให้เกิดการแปลงรูปของปัจจัยนำเข้าบางรายการ มากบ้างน้อยบ้างในลักษณะต่าง ๆ และทำให้เกิดเป็นผลผลิต

ประการที่ 3 ผลผลิต คือ ผลสุดท้ายระหว่างทางซึ่งจะเข้าสู่กระบวนการบางอย่างของกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งไม่ใช่เฉพาะด้านเศรษฐกิจเท่านั้น แต่หมายรวมถึงทุกอย่างที่หน่วยระบบสังคมนั้นได้สร้างให้เกิดขึ้น เช่น การสร้างผลิตผลทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม เพื่อท้องถิ่นของตนเอง และเพื่อแลกเปลี่ยนกับท้องถิ่นอื่น ๆ ไปจนถึงการมีความสุขความพอใจจากการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นที่ยึดถือของหน่วยสังคม และรวมไปถึงการดำรงอยู่อย่างมั่นคงถาวร (ตฤณ, 2551)

แนวคิดของทฤษฎีระบบ เป็นตัวแบบหนึ่งที่น่ามาใช้ในการศึกษาเนื้อหาสาระเป็นทฤษฎีทั่วไป หรือเป็นข้อตกลงเบื้องต้นที่ยังสามารถรองรับบางทฤษฎีเฉพาะด้านทั้งหลาย โดยจะใช้การกำหนดกรอบแนวคิดสำหรับการวิเคราะห์งานวิจัยของชุมชนเป็นรูปแบบความคิดเชิงระบบ ซิฟท์โมเดล (CIPP model) ของแดเนียล แอล สตัฟเฟิลบีม (Daneil L. Stufflebeam) เป็นโมเดลที่ได้รับการยอมรับกันทั่วไปในปัจจุบัน เป็นกระบวนการที่ทำอย่างต่อเนื่อง โดยมีจุดเน้นที่สำคัญเพื่อหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจบริหารโครงการ และเป็นการประเมินที่ ครอบคลุมองค์ประกอบของระบบทั้งหมด กล่าวคือรูปแบบ CIPP model สตัฟเฟิลบีม ได้กำหนดรูปแบบการประเมินออกเป็น 4 ขั้นตอน (รุจิรา, 2554) ดังนี้

1. การประเมินสถานะแวดล้อม (context evaluation: C) เป็นการประเมินก่อนการดำเนินการโครงการ เพื่อพิจารณาหลักการและเหตุผล ความจำเป็นที่ต้อง ดำเนินโครงการ ประเด็นปัญหาและความเหมาะสมของเป้าหมายโครงการ

2. การประเมินปัจจัยนำเข้า (input evaluation: I) เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาถึงความเป็นไปได้ของโครงการ ความเหมาะสม และความพอเพียง ของทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ เช่น งบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์เวลา เป็นต้น รวมทั้งเทคโนโลยีและแผนการดำเนินงาน

3. การประเมินกระบวนการ (process evaluation: P) เป็นการประเมินเพื่อหาข้อบกพร่องของการดำเนินโครงการ ที่จะใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนา แก้ไข ปรับปรุง ให้การดำเนินการช่วงต่อไปมีประสิทธิภาพมากขึ้น และเป็นการตรวจสอบกิจกรรม เวลา ทรัพยากรที่ใช้ในโครงการ ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการ โดยมีการบันทึกไว้เป็น หลักฐานทุกขั้นตอน การประเมินกระบวนการนี้จะ เป็นประโยชน์อย่างมากต่อการค้นหาจุดเด่น หรือจุดแข็ง (strengths) และจุดด้อย (weakness) ของนโยบาย/แผนงาน/โครงการซึ่งมักจะไม่สามารถศึกษาได้ ภายหลัง จากสิ้นสุดโครงการแล้ว

4. การประเมินผลผลิต (product evaluation: P) เป็นการประเมินเพื่อเปรียบเทียบผลผลิตที่เกิดขึ้นกับวัตถุประสงค์ของโครงการ หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้รวมทั้งการพิจารณาในประเด็นของการขยาย เลิกขยาย หรือปรับเปลี่ยน โครงการแต่การประเมินผล แบบนี้มีได้ให้ความสำคัญสนใจต่อเรื่องผลกระทบ และผลลัพธ์ของนโยบาย / แผนงาน

3. ยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหาร

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ได้จัดทำขึ้นในช่วงเวลาที่ประเทศไทยต้องเผชิญกับสถานการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงกว่าช่วงที่ผ่านมา ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8-10 สังคมไทยได้อัญเชิญหลัก"ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง" ไปประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัวชุมชน สังคม จนถึงระดับประเทศ ซึ่งได้มีส่วนเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคงท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ทุกภาคส่วนในสังคมไทยเห็นพ้องร่วมกัน นำมาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่อง เพื่อมุ่งให้เกิดภูมิคุ้มกันและมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม เพื่อให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติกรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารของประเทศไทย เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2553 โดยที่ประชุมมีมติเห็นชอบตามที่ได้เสนอไว้ นำข้อคิดเห็นที่ได้รับจากหน่วยงานต่าง ๆ ไปพิจารณาดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง และมอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นำกรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารของประเทศไทยเข้ากับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 และให้หน่วยงานต่าง ๆ ใช้เป็นกรอบในการดำเนินงาน ทั้งนี้มติในการจัดการด้านอาหารได้กำหนดแผนงานเป็น 4 ยุทธศาสตร์ ดังนี้ (คณะกรรมการอาหารแห่งชาติ, 2554)

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านความมั่นคงทางอาหาร ประกอบด้วย 10 กลยุทธ์ ได้แก่ 1) เร่งรัดปฏิรูปการถือครองที่ดินและการคุ้มครองพื้นที่การเกษตร 2) จัดการทรัพยากรน้ำ และดินเพื่อการเกษตรและป่าชุมชน 3) สร้างความสมดุลระหว่างพืชอาหารกับพืชพลังงาน 4) พัฒนาประสิทธิภาพการผลิตอาหาร 5) สร้างแรงจูงใจในการทำการเกษตร และเพิ่มจำนวนเกษตรกรรุ่นใหม่ 6) ส่งเสริมการเข้าถึงอาหารในระดับชุมชนและครัวเรือน 7) ปรับปรุงและพัฒนาระบบโลจิสติกส์ด้าน สินค้าเกษตรและอาหาร 8) สร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในการรักษาความ มั่นคงด้านอาหาร 9) วิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมตลอดห่วงโซ่อาหาร และ 10) จัดระบบเพื่อรองรับความมั่นคงด้านอาหารในภาวะวิกฤต

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านคุณภาพและความปลอดภัยอาหาร ประกอบด้วย 6 กลยุทธ์ ได้แก่ 1) สร้างมาตรฐานด้านความปลอดภัยอาหารให้เป็นมาตรฐานเดียวและส่งเสริมการบังคับใช้ 2) พัฒนาการผลิตสินค้าเกษตรขั้นต้น (primary product) ให้มีคุณภาพ และความปลอดภัยตามมาตรฐานและคุณค่าทางโภชนาการเพิ่มขึ้น 3) เสริมสร้างความเข้มแข็งภาคการผลิตในระดับชุมชน (community based) เพื่อป้องกันการสูญเสียและเพิ่มมูลค่าเบื้องต้นให้กับผลผลิต 4) เสริมสร้างความ เข้มแข็งภาคการผลิตในระดับอุตสาหกรรม (industrial based) ทุกกระดับ 5) ส่งเสริมการค้า และการตลาดผลิตภัณฑ์มาตรฐานทั้งที่มาจากการผลิตในระดับชุมชนและอุตสาหกรรม และ 6) เสริมสร้างความเข้มแข็งในการควบคุมคุณภาพและปลอดภัยของอาหารของประเทศ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านอาหารศึกษา ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์ ได้แก่ 1) ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือและบูรณาการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในเรื่องอาหารศึกษา 2) สนับสนุนให้มีการวิจัยที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ด้านอาหารได้ 3) ให้มีการจัดการองค์ความรู้ในเรื่องอาหารศึกษาและเผยแพร่ความรู้ทุกรูปแบบอย่างต่อเนื่อง 4) ส่งเสริมให้เกษตรกรและชุมชนมีความรู้ด้านอาหารศึกษาอย่างเหมาะสม และ 5) ส่งเสริมพฤติกรรมกรบริโภคที่เหมาะสมของบุคคลและชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการบริหารจัดการ ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์ได้แก่ 1) ปรับปรุงและเสริมความเข้มแข็งโครงสร้างองค์กรในห่วงโซ่ 2) พัฒนาและปรับปรุงกฎหมายในห่วงโซ่อาหาร และ 3) การพัฒนาฐานข้อมูลและการจัดการ

ประเทศไทยได้พัฒนากรอบแผนยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารของประเทศไทยตามสถานการณ์ปัจจุบันของประเทศบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและยุทธศาสตร์หลักของหน่วยงานต่างๆ สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 เพื่อให้หน่วยงานทั้งภาครัฐ ธุรกิจเอกชน ท้องถิ่น และชุมชน สามารถนำกรอบแผนยุทธศาสตร์ระดับต่างๆ ไปปรับใช้ เช่น แผนชุมชน แผนจัดสรรงบประมาณ เป็นต้น สำหรับการศึกษาค้นคว้าวิจัยได้กำหนดประเด็นศึกษาในด้านความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 ความมั่นคงทางอาหาร

ความมั่นคงทางอาหารเป็นสถานการณ์รูปแบบใหม่ที่หลายประเทศกำลังเผชิญและสร้างมาตรการรับมือเพื่อความอยู่รอดของประชากรในประเทศและประชากรโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่กำลังพัฒนา แต่ทั้งนี้ในหลาย ๆ องค์กรในแต่ละประเทศจึงได้ทำความเข้าใจความหมายและพัฒนาไปสู่แนวคิดความมั่นคงทางอาหาร

3.1.1 ความหมายของความมั่นคงทางอาหาร

คำนิยามของความมั่นคงทางอาหารมีคำจำกัดความไว้มากมาย และที่ได้รับการนำมาศึกษาและเป็นที่รู้จักในองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ จากการประชุมอาหารโลก ที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี ในปี ค.ศ. 1996 คือ

“Food security exists when all people, at all times, have physical, social and economic access to sufficient, safe and nutritious food which meets their dietary needs and food preferences for an active and healthy life.”

“ความมั่นคงทางอาหารจะคงอยู่ยั่งยืนเมื่อทุกคนสามารถเข้าถึงภาวะทางด้านสังคม ภายภาพและด้านเศรษฐกิจได้ตลอด สำหรับการบริโภคอาหารที่เพียงพอและปลอดภัยสำหรับสุขภาพที่ดีของชีวิต”

องค์การธนาคารโลก (World Bank, 1986) ให้ความหมายของความมั่นคงทางอาหาร คือ เป็นภาวะที่ประชาชนทุกคนมีสิทธิและสามารถเข้าถึงแหล่งอาหารพื้นฐานได้ การเข้าถึง

อาหารจาก 3 แหล่งหลัก ๆ คือ การเพาะปลูกด้วยตนเอง การซื้อหา และการได้รับการแจกจ่ายจากรัฐหรือเอกชน

กรมการเกษตรของสหรัฐอเมริกา (United States Department of Agriculture (USDA), 1992) กล่าวถึงความมั่นคงทางอาหารในแง่ของการที่ประชาชนทุกคนมีทั้งปัจจัยทางกายภาพและปัจจัยทางเศรษฐกิจ เพื่อที่จะสามารถเข้าถึงอาหารได้อย่างเพียงพอตลอดเวลา เพื่อให้สุขภาพแข็งแรง

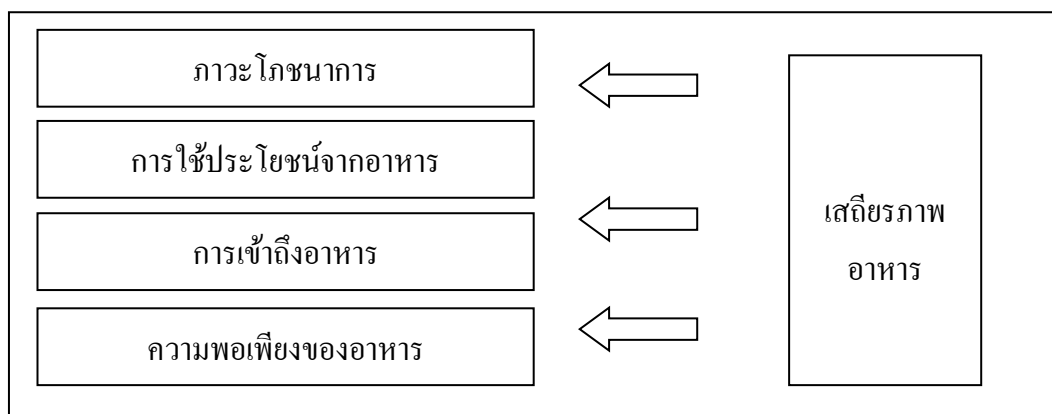
นอกจากนี้ทางองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization (FAO), 2008) ได้นิยามไว้ดังนี้ ความมั่นคงทางอาหาร หมายความว่า การให้ทุกคนได้เข้าถึงอาหารทั้งในทางกายภาพและเศรษฐกิจอย่างเพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการที่ตรงกับรสนิยมของตนเอง เพื่อการมีชีวิตและสุขภาพที่ดี ซึ่งแบ่งความหมายเป็น 4 มิติ ประกอบด้วย

ความพร้อมเพียง (availability) ของปริมาณอาหารที่อาจได้มาจากการผลิตภายในประเทศ หรือการนำเข้า รวมถึงความช่วยเหลือด้านอาหาร

การเข้าถึง (access) ทรัพยากรที่พอเพียงของบุคคลเพื่อได้มาซึ่งอาหารที่เหมาะสม และมีโภชนาการ ทรัพยากรดังกล่าวหมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะกำหนดควบคุมกลุ่มสินค้าหนึ่ง ๆ ได้ภายใต้บริบททางกฎหมาย การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนที่บุคคลอาศัยอยู่ รวมถึงสิทธิ ตามประเพณีเช่น การเข้าถึงทรัพยากรส่วนรวมของชุมชน

การใช้ประโยชน์ (utilization) ด้านอาหารผ่านอาหารที่เพียงพอ น้ำสะอาดและการรักษาสุขภาพและสุขอนามัยเพื่อที่จะเข้าถึงภาวะความเป็นอยู่ที่ดีทางโภชนาการ ซึ่งความต้องการทางกายภาพทั้งหมดได้รับการตอบสนอง โดยนัยยะนี้ความมั่นคงทางอาหาร จึงสัมพันธ์กับปัจจัยนำเข้าที่ไม่ใช่อาหารด้วย

เสถียรภาพ (stability) การที่ประชาชน ครัวเรือนและบุคคลจะต้องเข้าถึง อาหารที่เพียงพอตลอดเวลา ไม่ต้องเสี่ยงกับการไม่สามารถเข้าถึงอาหารอันเป็นผลมาจากวิกฤตที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน เช่น วิกฤตทางเศรษฐกิจหรือสภาพภูมิอากาศ หรือเหตุการณ์ที่เป็นไปตามวงจร เช่น ภาวะ ความไม่มั่นคงทางอาหารตามฤดูกาล ซึ่งในความหมายนี้ความมั่นคงทางอาหารครอบคลุมถึงมิติความ พอเพียงและการเข้าถึงอาหารด้วย (วิมลพัชร, 2556)

(ที่มา : ปรับจาก FAO, 2008)

ภาพประกอบที่ 2 องค์ประกอบของความมั่นคงทางอาหาร

สำหรับประเทศไทย ได้มีพระราชบัญญัติความมั่นคงด้านอาหาร หมายความว่า การเข้าถึงอาหารที่มีอย่างเพียงพอสำหรับการบริโภคของประชาชนในประเทศ อาหารมีความปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการเหมาะสมตามความต้องการ ตามวัย เพื่อการมีสุขภาพที่ดี รวมทั้งการมีระบบการผลิตที่เกื้อหนุน รักษาความสมดุลของระบบนิเวศวิทยาและความคงอยู่ของฐานทรัพยากรอาหารทางธรรมชาติของประเทศ ทั้งในภาวะปกติหรือเกิดภัยพิบัติ สาธารณภัยหรือการก่อการร้ายอันเกี่ยวเนื่องจากอาหาร (พระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ, 2551) จะเห็นได้ว่าสอดคล้องกับความหมายของ FAO ซึ่งครอบคลุมถึงระบบการนิเวศและความคงอยู่ของฐานทรัพยากรอย่างสมดุล

ปัจจัยที่มีผลกระทบในด้านความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย

1.สถานการณ์ด้านฐานทรัพยากร

ประชากรไทยทุกคนมีสิทธิในการได้รับอาหารอย่างเพียงพอตามความต้องการในระดับปัจเจกบุคคล และมีการผลิตและเข้าถึงทรัพยากรอย่างเพียงพอ แต่ที่ผ่านมาพบว่าฐานทรัพยากรธรรมชาติมีแนวโน้มเสื่อมโทรมรุนแรงส่งผลกระทบต่อการผลิตการเกษตรและความมั่นคงอาหาร ระบบการผลิตภาคเกษตรยังต้องพึ่งปัจจัยการผลิตจากต่างประเทศ ทำให้มีต้นทุนการผลิตสูง ขณะที่พื้นที่การเกษตรมีจำกัดและถูกใช้ไปเพื่อกิจการอื่น รวมทั้งมีปัญหาชาวต่างชาติอาศัยช่องว่างของกฎหมายเข้ามาครอบครองที่ดิน ส่งผลให้คนไทยสูญเสียสิทธิการครอบครองและการใช้ประโยชน์ที่ดินและแรงงานภาคเกษตรมีแนวโน้มลดลง ปัญหาของทรัพยากรน้ำ ซึ่งเกิดปัญหาการจัดการน้ำมาตลอด เนื่องจากภาวะฝนทิ้งช่วงเป็นเวลานานและไม่ตกต้องตามฤดูกาลที่เป็นผลจากการตัดไม้ทำลายป่าและการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ ในขณะเดียวกันพบปัญหาอุทกภัยที่มีความรุนแรงขึ้น สร้างความเสียหายแก่พื้นที่เกษตรกรรมอันเนื่องจากการใช้พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับ

รองรับน้ำไปเพื่อการเกษตร อุตสาหกรรม ที่อยู่อาศัยและเส้นทางคมนาคมที่กีดขวางทางน้ำไหลตลอดจนมีการขยายตัวของสังคมเมืองมากขึ้นและการเพิ่มขึ้นของอุตสาหกรรม จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้น้ำและแย่งน้ำจากภาคการเกษตร

สัดส่วนผลผลิตพืชอาหารและพืชพลังงาน จากวิกฤตพลังงานและผลกระทบจากราคาน้ำมันในตลาดโลกปรับตัวสูงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 ทำให้ประเทศไทยหันมาให้ความสำคัญกับการใช้พลังงานทดแทน โดยภาครัฐมีนโยบายสนับสนุนการพัฒนาเชื้อเพลิงชีวมวล เช่น ไบโอดีเซล ซึ่งเป็นผลผลิตจากพืชอาหารที่สำคัญ คือ มันสำปะหลัง อ้อย และปาล์มน้ำมัน ความเสื่อมโทรมของฐานทรัพยากรธรรมชาติ การลดลงของพื้นที่ป่าไม้ ปัญหาการชะล้างพังทลายของหน้าดินที่อุดมสมบูรณ์จากการทำลายป่าไม้ การใช้สารเคมีเพิ่มขึ้นเพื่อเพิ่มผลผลิต ส่งผลให้เกิดปัญหาการตกค้างของสารเคมีในดิน ในน้ำตามมาด้วย นอกจากนี้ยังพบปัญหาของทรัพยากรน้ำทั้งการขาดแคลนและการประสบปัญหาอุทกภัย

2. สถานการณ์ด้านปัจจัยการผลิต

พันธุกรรมของพืชและสัตว์ในการผลิตอาหาร เช่น พืชผักของตลาดในประเทศไทยมีเพียง 8 ชนิด ได้แก่ ผักบุ้ง คะน้า กะหล่ำปลี กะหล่ำดอก ผักกาดขาว กวางตุ้ง พริกขี้หนู และแตงกวา ซึ่งแสดงถึงการละเลยพันธุ์ผักพื้นบ้านที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตและโภชนาการ เช่นเดียวกับข้าวซึ่งเป็นอาหารหลักของคนไทย โดยกว่าร้อยละ 90 ใช้พันธุ์ข้าวประมาณ 10 สายพันธุ์ ในขณะที่มีสายพันธุ์พื้นบ้านที่มีสารอาหารบางอย่างสูงและเหมาะสมต่อการปลูกในท้องถิ่นยังต้องการการอนุรักษ์และเผยแพร่ สำหรับสัตว์ที่บริโภค เช่น ไก่บางสายพันธุ์ จำเป็นต้องมีการวิจัยทรัพยากรพันธุกรรมไก่พื้นบ้าน ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ เกิดเศรษฐกิจของชุมชน และสุขภาพของประชาชน ในส่วนของการใช้สารกำจัดศัตรูพืชที่ไม่ถูกต้องก่อให้เกิดปัญหาการได้รับสารพิษเข้าสู่ร่างกายของเกษตรกรผู้ใช้ จากการสำรวจในปี 2546 ในเกษตรกร 606 คน จาก 6 จังหวัด พบว่าเกษตรกรเกือบทั้งหมดเคยมีอาการเกิดพิษเนื่องจากสารเคมีที่ใช้ โดยเกษตรกรร้อยละ 56 เคยมีอาการระดับปานกลาง และร้อยละ 1 เคยมีอาการระดับรุนแรง ซึ่งสารพิษยังตกค้างในผลผลิตทางการเกษตรที่ก่อให้เกิดปัญหาต่อสุขภาพของผู้บริโภคและมีผลต่อความเชื่อมั่นของผู้บริโภคและการส่งออกสินค้าอาหารของประเทศไทย

3. การวางแผนการผลิตและตลาด

ปัญหาสำคัญของสินค้าเกษตร คือปริมาณและราคาสินค้าเกษตรมีความผันผวนสูงเนื่องจากขาดการวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการทางตลาด ขณะเดียวกันผลผลิตของเกษตรกรรายย่อยไม่มีคุณภาพและผลิตผลต่อไร่ต่ำ ทำให้ไม่สามารถแข่งขันในเชิงการตลาดได้ ระบบการกระจายสินค้าของประเทศไทยยังขาดการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ซึ่งมีผลต่อ

คุณภาพสินค้าและต้นทุนการดำเนินการ ขณะเดียวกันก็มีการรुकืบของสินค้านำเข้าจากการเปิดเขตการค้าเสรี

4. การเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศโลกและผลกระทบต่อการผลิตอาหาร

จากหลักฐานเชิงวิทยาศาสตร์จากคณะกรรมการการศึกษาการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศโลกระหว่างประเทศ ที่ได้เผยแพร่อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2553 ได้รับการยอมรับว่าโลกร้อนขึ้นจริงและคาดการณ์ว่าในปี 2643 อุณหภูมิโลกจะสูงขึ้น 1.4 – 5.8 องศาเซลเซียส และทำให้น้ำทะเลสูงขึ้นประมาณ 0.9 เมตร ทำให้น้ำท่วมบางแห่งและฝนแล้งในบางประเทศส่งผลกระทบต่อกระทบต่อการเจริญเติบโตของพืชและความหลากหลายทางชีวภาพโดยเฉพาะพืชอาหาร

5. ผลกระทบจากการเปิดเสรีการค้าและความตกลงระหว่างประเทศ

ความตกลงภายใต้กรอบองค์การการค้าโลก ที่มีจุดประสงค์เพื่อเปิดเสรีระหว่างกันในด้านต่าง ๆ มิให้มีการกีดกันการค้าระหว่างประเทศด้วยมาตรการต่าง ๆ ซึ่งจะนำสู่การขยายทางการค้าระหว่างกัน ซึ่งในระยะหลังมีการทำข้อตกลงในระดับภูมิภาคจำนวนมาก เช่น เขตการค้าเสรีอาเซียน เขตการค้าเสรีอาเซียน – จีน เป็นต้น

6. การเข้าถึงอาหารของประชากร

แนวทางด้านภาวะเศรษฐกิจ จากข้อมูลของสำนักสถิติแห่งชาติได้แสดงถึงความสามารถในการเข้าถึงอาหารด้วยการซื้อหา โดยใช้ค่า “เส้นความยากจนด้านอาหารระดับครัวเรือน” พบว่า ครัวเรือนทั้งในเขตชนบทและเขตเมืองมีความสามารถซื้ออาหารลดน้อยลง จึงอาจนำไปสู่ปัญหาความขาดแคลนอาหารในระดับบุคคลได้ และแนวทางภาวะการขาดแคลนอาหารและโภชนาการ อาจจะสะท้อนถึงสถานการณ์การเข้าถึงอาหารของประชาชนในพื้นที่ได้ เช่น การขาดที่ดินและพลังงาน จากการกระจายเนื้อสัตว์ที่ยังไม่ทั่วถึงสำหรับกลุ่มผู้ด้อยโอกาส การขาดไอโอดีนจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาการของสมองและระบบประสาท โดยเฉพาะในเด็กจะทำให้ระดับสติปัญญาลดลง

รัฐบาลไทยได้ให้ความสำคัญต่อความมั่นคงทางอาหารของประเทศ จึงได้มีการกำหนดนโยบายตลอดจนยุทธศาสตร์และแผนงานในการบริหารจัดการด้านอาหารของประเทศ ทั้งนี้ รัฐบาลสมัยนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นนายกรัฐมนตรี ที่ได้แถลงนโยบายของรัฐบาลต่อรัฐสภานั้น ให้เป็นนโยบายที่อยู่ภายใต้ต้นนโยบายปรับโครงสร้างเศรษฐกิจภาคเกษตร ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า “สร้างความมั่นคงด้านอาหาร โดยส่งเสริมการทำเกษตรตามแนวพระราชดำริขยายกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาเกษตรทฤษฎีใหม่ โครงการอาหารกลางวันและธนาคาร โคกระบือ ตามแนวพระราชดำริ และสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน วนเกษตรที่สอดคล้องกับความ

ต้องการของชุมชนเพื่อลดการใช้สารเคมีและเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร รวมทั้งสนับสนุนความร่วมมือระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับความมั่นคงด้านอาหาร” ซึ่งเป็นนโยบายที่เน้นความมั่นคงการเข้าถึงอาหารของเกษตรกรรายย่อยเป็นหลัก

3.1.2 รูปแบบการดำเนินงานด้านความมั่นคงทางอาหาร

ความหมายของ “รูปแบบ”

เนื่องจากการดำเนินงานในปัจจุบัน นิยมใช้การบริหารเชิงระบบ จึงมีผู้คิดค้นรูปแบบ (model) ที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินงานในรูปแบบต่างๆ ที่เหมาะกับลักษณะ โครงการของด้านความมั่นคงทางอาหาร

คำว่า “รูปแบบ” ส่วนใหญ่มักจะเข้าใจกัน โดยความรู้สึกลงตรงกันว่าหมายถึง วิธีการเค้าโครง ลักษณะ กิจกรรม และอื่นๆ จากการทบทวนวรรณกรรม มีนักวิชาการให้ความหมายของรูปแบบไว้หลายท่าน ดังนี้

สำหรับ Hausser (1980, ได้ให้ความหมายที่ว่า รูปแบบเป็นสิ่งที่ออกแบบมาเพื่อแสดงถึงองค์ประกอบและกระบวนการตรวจสอบความแตกต่างระหว่างความสัมพันธ์ในเชิงทฤษฎีกับปรากฏการณ์จริง

บุญชม ศรีสะอาด (2550) กล่าวถึงรูปแบบว่า หมายถึง โครงสร้างที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ หรือตัวแปรต่าง ๆ ผู้วิจัยสามารถใช้รูปแบบอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ หรือตัวแปรต่าง ๆ ที่มีในปรากฏการณ์ธรรมชาติหรือในระบบต่าง ๆ อธิบายลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบหรือกิจกรรมในระบบ

จากความหมายทั้งหมดสามารถสรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่สร้างหรือพัฒนาขึ้นจากแนวคิด ทฤษฎีที่ได้ศึกษามาของผู้สร้างเองเพื่อถ่ายทอดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ โดยใช้สื่อที่ทำให้เข้าใจได้ง่ายและกระชับถูกต้อง และสามารถตรวจสอบเปรียบเทียบกับปรากฏการณ์จริงได้เพื่อช่วยให้ตนเองและคนอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น

การทบทวนวรรณกรรมรูปแบบการดำเนินงานด้านความมั่นคงทางอาหารทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทั้งนี้การทำงานที่จะประสบความสำเร็จ จำเป็นต้องมีการทำงานที่อาศัยความร่วมมือ ของแต่ละพื้นที่ที่มีความคล้ายคลึงกัน ส่วนกลไก นโยบาย และทรัพยากรชุมชนจะมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่

การศึกษาในพื้นที่ภาคเหนือ จังหวัดเชียงราย ได้มีการศึกษาเรื่องการออกแบบการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยชุมชนมีส่วนร่วมเรื่องอาหารท้องถิ่นกับภาวะโภชนาการ สำหรับนักเรียนในชุมชนไทยภูเขาบ้านแม่หลองใต้ เพื่อออกแบบการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยชุมชนมีส่วนร่วม

เรื่องอาหารท้องถิ่นกับภาวะโภชนาการที่สอดคล้องกับสภาพชุมชนบนพื้นที่สูงสำหรับนักเรียน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมออกแบบการเรียนรู้ของชุมชนบ้านแม่หลองใต้ เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา โดยกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ได้แก่ ครู นักเรียน และตัวแทนจากแม่บ้าน ผลการวิจัยพบว่า การบูรณาการเรื่องอาหารท้องถิ่น โดยชุมชนมีส่วนร่วมกับภาวะโภชนาการที่สอดคล้องกับสภาพชุมชนทำให้ผู้ปกครองและผู้ดูแลมีความใส่ใจเด็กได้มากขึ้น โดยเห็นทุนทางสังคม ทั้งผู้นำชุมชน อาสาสมัคร เจ้าหน้าที่ ช่วยกันหรือ ออกแบบการเรียนรู้ที่เข้ากับบริบทชุมชน (ธิดารัตน์, 2552) ทำนองเดียวกับพื้นที่ภาคกลาง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้มีการศึกษาบทบาทของผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินงานอนามัยโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียน ผู้ปกครอง ศูนย์สุขภาพชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกี่ยวกับกิจกรรมด้านอนามัยโรงเรียน เป็นกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ได้แก่ ผู้บริหาร โรงเรียน ผู้ปกครองนักเรียน เจ้าหน้าที่สาธารณสุขและเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร โรงเรียน ครูอนามัยโรงเรียน ผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินงานอนามัยโรงเรียน มีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วมของการดูแลสุขภาพของนักเรียนในงานอนามัยโรงเรียน ซึ่งยังพบความแตกต่างในบทบาทของแต่ละคนซึ่งจะรับรู้งานอนามัยโรงเรียนไม่ครบทุกกิจกรรม เช่น ผู้ปกครองและเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องมีการจัดการอบรมให้ความรู้แก่กลุ่มดังกล่าว (อมรศรี, 2554)

พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการศึกษาเรื่องกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชน เพื่อสร้างความรู้ต่อการจัดการตัวเองของชุมชนด้านอาหาร การพัฒนาไปสู่การเกษตรอย่างยั่งยืน และการสร้างความเปลี่ยนแปลงกับพื้นที่ด้านวิถีการผลิต นำไปสู่การขับเคลื่อนเชิงนโยบายร่วมกับเครือข่ายต่างๆในพื้นที่ภาคอีสาน โดยการได้รับความร่วมมือจากคณะทำงาน พี่เลี้ยงและทีมวิจัยออกแบบกิจกรรมและจัดกระบวนการปฏิบัติการร่วมกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น การสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า ชุดความรู้ต่อการจัดการตัวเองของชุมชนด้านอาหารวิถีการเกษตรแบบยั่งยืน สร้างความเปลี่ยนแปลงกับพื้นที่ด้านวิถีการผลิตหลายพื้นที่ของภาคอีสานและประเทศไทย ในเรื่องระบบผลิตอาหารชุมชนบนฐานภูมินิเวศภาคอีสาน การรักษาพันธุกรรมข้าว เกษตรพันธะสัญญา การลดการใช้สารเคมีการเกษตร การประกันราคา การจำหน่ายผลผลิต ราคาผลผลิตที่ล้นแต่เชื่อมโยงกับระบบความมั่นคงด้านอาหารทั้งระบบชุมชนจนถึงระดับโครงสร้างใหญ่ การขยายขนาดของกลไกการตลาด ประกอบด้วย 1) กลไกการทำงานระดับกลุ่ม เช่น ชุมชนในพื้นที่วิจัยและชุมชนเครือข่ายที่โครงการวิจัยขยายผลทำงานร่วมกัน ตลอดจนร่วมกันจัดทำโครงการระดับพื้นที่ร่วมกันเพื่อหาแนวทางการขับเคลื่อนความ

มั่นคงทางอาหาร ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ กลุ่มสวนหลังบ้าน และกลุ่มพันธกรรมข้าว 2) กลไกการทำงานระดับเครือข่าย 4 ภาค จะเป็นกลไกที่ทำงานระดับภาคร่วมกันที่เรียกว่า เครือข่ายเกษตรกรทางเลือกภาคอีสาน ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ โดยมีเป้าหมายด้านการขับเคลื่อนเชิงนโยบายของประเทศ เช่น งานเรื่องพันธกรรมข้าว เป็นต้น 3) กลไกการทำงานของภาครัฐประกอบไปด้วย หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องทั้งระดับพื้นที่และระดับจังหวัด ตามบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ด้านความมั่นคงทางอาหาร ที่จะต้องหนุนเสริมและทำงานร่วมกับชุมชนในพื้นที่ เช่น อบต. เทศบาล มหาวิทยาลัยอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนหมู่บ้าน (อสม.) กรมการข้าว ศูนย์วิจัยข้าว สำนักงานพัฒนาที่ดินเกษตรอำเภอ ปศุสัตว์อำเภอ เป็นต้น (สุเมธ, 2554)

ทั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง “ความมั่นคงทางอาหาร ในระดับครัวเรือนของคณชายขอบ:รูปแบบการบริโภค และแหล่งที่มาของอาหารของครัวเรือนกะเหรี่ยง ภาคตะวันตกประเทศไทย” เป็นการศึกษาเรื่องแบบแผนในการสร้างความมั่นคงทางอาหารในระดับครัวเรือนในหมู่บ้านกะเหรี่ยงจังหวัดกาญจนบุรี ประเทศไทย เป็นการศึกษาทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาระดับครัวเรือนพบว่า ครัวเรือนกะเหรี่ยงเน้นการผลิตข้าวเพื่อให้เพียงพอต่อการบริโภคตลอดทั้งปี และทำการเกษตรกรรมผลิตพืชไร่เชิงเดี่ยวระบบการพัฒนาระแสหลักและการขยายตัวของเมือง ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของฐานทรัพยากรในท้องถิ่น การปรับตัวเข้าสู่การผลิตเพื่อขายทำให้เกิดปัญหาหนี้สิน เพราะต้องใช้เงินมาซื้อข้าวบริโภค จึงทำให้มีการบุกกรุกป่าเพื่อเพาะปลูกข้าวไร่ ผลของการศึกษาในครั้งนี้ทำให้เกิดความเข้าใจต่อประเด็นความมั่นคงทางอาหารสำหรับคณชายขอบนั้นเชื่อมโยงโดยตรงต่อฐานทรัพยากร และการบริหารจัดการที่ปรับตามบริบท (สุรัชย์, 2555)

ทำนองเดียวกับการศึกษาในต่างประเทศเกี่ยวกับด้านการพัฒนานโยบายสำหรับความมั่นคงทางอาหารและความมั่นคงทางโภชนาการของประเทศบราซิล โดยใช้เครื่องมือ fome zero เพื่อแก้ปัญหาความอดอยากและความยากจน นโยบายนี้เริ่มขึ้นในปี 2003 ประกอบด้วยนโยบายย่อย ๆ หลายประการได้แก่ การมอบเงินให้แก่ครอบครัวที่ยากจนที่สุด (bolsa família) การแก้ปัญหาขาดแคลนน้ำ การแก้ปัญหาตั้งครรภในหมู่บ้าน และ การแก้ปัญหาด้านการเกษตร นโยบาย fome zero ถือเป็นนโยบายแก้ปัญหาความยากจนที่ใหญ่ที่สุดที่รัฐบาลบราซิล แต่ยังคงพบว่ายังขาดข้อมูลและความรู้ใหม่ ๆ ด้านการเกษตร และมีความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ซึ่งยังเป็นปัญหาในการพัฒนาประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม (Rocha, 2009) และยังคงพบว่ามี การวิเคราะห์จัดทำแผนการบูรณาการอาหาร จากหลักฐานเชิงประจักษ์เรื่องการจัดการระบบอาหารกลางวัน ในโรงเรียนของประเทศบราซิล เพื่อวิเคราะห์การพัฒนาและความเปลี่ยนแปลงในการจัดการระบบอาหารกลางวันจากการบูรณาการด้านโภชนาการและอาหารปลอดภัยแห่งชาติซึ่งจะ

พัฒนาสู่นโยบายและเป็นรูปแบบในการบูรณาการ โดยจากทบทวนวรรณกรรมปี 2546–2554 จากการศึกษาในระบบ Programa Nacional de Alimentacao Escolar (PNAE) และนำมาวิเคราะห์ และสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในสถาบันอาหารและโภชนาการแห่งชาติ ผลการวิจัยพบว่า การผลิตอาหารท้องถิ่น อาหารโรงเรียนและการศึกษาคูณค่าทางโภชนาการสามารถเชื่อมโยงผ่านโปรแกรมแบบบูรณาการและนโยบายการเข้าถึงการมีสุขภาพดี ได้จากการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมสนับสนุนระบบการผลิตและกระจายอาหารในระดับภาคและท้องถิ่น มีการจัดการอาหารที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในพื้นที่และอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งได้รับความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองในระดับชาติ รัฐ และท้องถิ่น ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจท้องถิ่นและพื้นที่ห่างไกลความเจริญสามารถแก้ปัญหาการบริโภคอาหารที่ไม่ถูกต้องและส่งเสริมการได้รับอาหารที่ครบตามหลักโภชนาการ (Sidaner, Balaban, & Burlandy, 2013)

3.2 ความปลอดภัยด้านอาหาร

อาหารเป็นปัจจัยสำคัญที่จำเป็นต่อชีวิต ที่ช่วยให้ร่างกายเจริญเติบโต แข็งแรง สามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ต่อการดำรงชีวิตได้ ดังนั้นจึงควรให้ความสำคัญในการเลือกบริโภคอาหารที่ปลอดภัย และไม่มีสารพิษที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อร่างกาย

3.2.1 ความหมายความปลอดภัยด้านอาหาร

พระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ.2551 ได้ให้ความหมายของ “ความปลอดภัยด้านอาหาร” ว่า การจัดการให้อาหาร และสินค้าเกษตรที่นำมาเป็นอาหารบริโภค สำหรับมนุษย์มีความปลอดภัย โดยไม่มีลักษณะเป็นอาหารไม่บริสุทธิ์ตามกฎหมายว่าด้วยอาหาร และตามกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งอาหารที่มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้ด้วย อาหารที่มีจุลินทรีย์ก่อโรคหรือสิ่งที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพเจือปนอยู่ อาหารที่มีสารหรือวัตถุเคมีเจือปน อาหารที่ได้ผลิต ปรุง ประกอบ บรรจุ ขนส่งหรือมีการเก็บรักษาไว้โดยไม่ถูกสุขลักษณะ อาหารที่ผลิตจากสัตว์ อาหารที่ผลิต ปรุง ประกอบจากสัตว์หรือพืชหรือผลผลิตจากสัตว์และพืชที่มีสารเคมีอันตราย อาหารที่มีภาชนะบรรจุประกอบด้วยวัตถุที่อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ

3.2.2 รูปแบบการดำเนินงานความปลอดภัยด้านอาหาร

การดำเนินงานความปลอดภัยด้านอาหารในปัจจุบัน นิยมใช้การบริหารเชิงระบบ จึงมีผู้คิดค้นรูปแบบ (model) ที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินงานในรูปแบบต่างๆ ที่เหมาะสมกับลักษณะโครงการ ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวเกี่ยวกับรูปแบบและความหมายไว้ในข้างต้นแล้ว จากหลักฐาน

เชิงประจักษ์ที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับความปลอดภัยด้านอาหาร ดังต่อไปนี้

แนวแผนงานอาหารและโภชนาการตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติได้กำหนดยุทธศาสตร์ด้านความปลอดภัยด้านอาหารของชุมชน เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมให้เกิดสุขภาวะของบุคคลในชุมชน (คณะกรรมการอาหารแห่งชาติ, 2554) ดังนั้นการจัดการหมู่บ้านอาหารปลอดภัยไร้สารเคมีในการทำเกษตร เกิดแนวทางส่งเสริมให้ทุกคนได้มีการบริโภคอาหารที่ปลอดภัยขึ้น เน้นให้ชุมชนรู้ปัญหาและแสวงหาแนวทางแก้ไขด้วยตนเอง จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (กนกรัตน์, 2552)

ในการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการหมู่บ้านอาหารปลอดภัย เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนโดยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวแทนครัวเรือนในหมู่บ้านจำนวน 151 ครัว และกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่เข้าร่วมเวทีเสวนาสถานการณ์ปัญหาและวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามผลกระทบทางสุขภาพจากการบริโภคอาหารที่ไม่ปลอดภัยและการใช้สารเคมีในการเกษตร ผลการศึกษาพบว่ากระบวนการพัฒนาศักยภาพโดยการจัดเวทีเสวนา ช่วยแก้ไขปัญหาและหาแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้านในจังหวัดเชียงรายให้เป็นหมู่บ้านปลอดภัยได้โดยการตั้งกลุ่มเพื่อจัดการและส่งเสริมการทำน้ำหมักชีวภาพเพื่อลดการใช้สารเคมีในการเกษตร การส่งเสริมและจัดหาเมล็ดพันธุ์พืชผักตามฤดูกาลแจกจ่ายให้ทุกครัวเรือนได้ปลูกไว้บริโภคและจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ รวมทั้งการเผยแพร่ความรู้และสร้างความตระหนักในการลดการใช้สารเคมีในการเกษตรสำหรับโรงเรียน (ชมขนาด, 2555)

หลักฐานเชิงประจักษ์ของประเทศจีนได้พบว่าผู้บริโภคควรให้ความสำคัญและคำนึงถึงความปลอดภัยของอาหาร และหากขาดความรู้ความเข้าใจอย่างเพียงพอก็ยิ่งทำให้ไม่สามารถเลือกซื้อหรือเก็บอาหารอย่างถูกต้อง จนเกิดสารพิษ หรือเชื้อโรคในอาหาร (Jia & Jukes, 2013) เช่นเดียวกับการดำเนินงานขององค์การอาหารและยาในประเทศไนจีเรีย ที่ได้ตั้งข้อกำหนดด้านความปลอดภัยของอาหาร เพื่อตั้งมาตรฐานของคุณภาพอาหารและสุขภาพบาลเพื่อลดภาวะเสี่ยงของอันตรายจากเชื้อโรคในอาหารของชุมชนชนบท (Ifenkwe, 2012)

4. การมีส่วนร่วมของชุมชน

ปัจจุบันการมีส่วนร่วมของชุมชนมีบทบาทสำคัญในหลาย ๆ ด้าน ได้แก่ การศึกษา ศาสนา การเมืองการปกครอง การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม การแก้ปัญหาด้านสุขภาพ รวมทั้งด้านการจัดการระบบอาหารของชุมชน ทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วม เป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยให้ชุมชนเกิดการ

พัฒนาอย่างยั่งยืน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและบริบทของชุมชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย 2 คำ คือ “การมีส่วนร่วม” และ “ชุมชน” สามารถแยกอธิบายความหมายได้ดังต่อไปนี้

“การมีส่วนร่วม” (participation) ตามความหมายจากพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึง การเกี่ยวเนื่อง การเข้าร่วม การเชื่อมสัมพันธ์กัน

จากการทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ ที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ มีผู้ใช้นี้อย่างกว้างขวาง อาทิเช่น

“การมีส่วนร่วม” หมายถึง กระบวนการในการพัฒนา ที่มุ่งเน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ การระดมทรัพยากรเทคโนโลยี ร่วมปฏิบัติการ การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย (จินตวีร์, 2554)

“การมีส่วนร่วม” หมายถึง การร่วมมือของประชาชน ไม่ว่าจะส่วนบุคคลหรือกลุ่มคนที่เข้ามาร่วมรับผิดชอบเพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงตามความต้องการของกลุ่ม เพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

สำหรับคำว่า “ชุมชน” (community) ตามความหมายจากพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึง หมู่ชน กลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน

อย่างไรก็ตามคำว่า “ชุมชน” มีการให้ความหมายไว้หลากหลาย ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ดังนี้

“ชุมชน” หมายถึง การมีคนจำนวนหนึ่ง มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสาร มีความเอื้ออาทร มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีการจัดการ เพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน (ประเวศ, 2550)

“ชุมชน” หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยในบริเวณเดียวกัน มีลักษณะคล้ายคลึงกัน มีการใช้ชีวิตร่วมกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตั้งแต่กลุ่มคน ครอบครัว และหมู่บ้าน

อาจจะสรุปได้ว่า ชุมชน หมายถึง การที่คนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมาอยู่ร่วมกันในระยะเวลาที่ยาวนาน ระยะเวลาหนึ่ง จนเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีอาณาเขตที่แน่นอน การดำเนินชีวิตที่คล้ายคลึงกัน มีความสนใจคล้ายกัน และมีความสัมพันธ์ในข้อตกลงร่วมกัน

สำหรับความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนที่นำมาใช้ในการศึกษาและการปฏิบัติงานในระบบสุขภาพ หมายถึง กระบวนการที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด ตัดสินใจ กำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง เป็นการเสริมพลังอำนาจในแก่ประชาชน หมู่บ้าน องค์กร ในการพัฒนาชุมชน การใช้ทรัพยากรในด้านภูมิปัญญา ความรู้ของชุมชน ลงมือปฏิบัติ และร่วมรับผลประโยชน์จากการกระทำใด ๆ ร่วมกัน

4.2 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน

กระบวนการต่าง ๆ ที่จะเกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น มาจากการระดม การนำศักยภาพของคนในชุมชน ซึ่งกระบวนการเหล่านี้มีความแตกต่างหลากหลายกันไปให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ดังจะกล่าวต่อไปนี้เป็น การทบทวนวรรณกรรม และสรุปขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน (เจิมศักดิ์, 2557) และ 5) การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ประโยชน์ทางด้านสังคมหรือประโยชน์ส่วนบุคคล (พงค์เทพ, 2557)

นอกจากนี้ยังมีหลักฐานเชิงประจักษ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมให้มีการทำงานแบบเครือข่ายเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยการใช้กลไกของการสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูล และประสบการณ์ มีการร่วมมือกันในเรื่องต่าง ๆ ต้องดำเนินการดังนี้ 1) จัดเวทีประชาคมให้เข้าใจปัญหาของท้องถิ่น 2) มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติงาน และการประเมินผลการทำงานในแต่ละกิจกรรมของเครือข่าย ซึ่งในการกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม การตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน เพื่อให้ทุกคนได้แสดงความต้องการของตนเองต่อกิจกรรมนั้น 3) มีการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกเครือข่าย เป็นการสร้างความเข้าใจจากสมาชิกไปยังสมาชิกอื่น หรือเครือข่ายภายนอก เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และฝ่ายต่าง ๆ ได้ปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของเครือข่าย โดยจุดเริ่มต้นต้องทำให้สารและการสื่อสารนั้นเรียบง่าย ปฏิบัติได้มากที่สุด 4) สร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกเครือข่าย ทั้งเป็นทางการ หรือไม่เป็นทางการ มีรูปแบบ หรือไม่มีรูปแบบ เช่น การจัดงานประเพณี เทศกาลต่าง ๆ เป็นต้น 5) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกในเครือข่าย เช่น การจัดเวทีชาวบ้าน การศึกษาดูงาน การจัดประชุม เป็นต้น (ภาสศิริ, 2552; บงกช, 2552)

5. การสังเคราะห์งานวิจัย

การวิจัย (research) คือ กระบวนการหาความรู้ความจริงใหม่ ที่มีระบบแบบแผน ตามหลักวิชา อาศัยหลักเหตุผล ที่รอบคอบ รัดกุม ละเอียดและเชื่อถือได้ และความรู้ความจริงนั้นจะนำไปเป็นหลักการ ทฤษฎี หรือ ข้อปฏิบัติที่ทำให้มนุษย์ได้รับรู้และนำไปใช้ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตด้วยความสงบสุขหรือป้องกันและหลีกเลี่ยงภัยอันตรายต่าง ๆ ได้

การสังเคราะห์งานวิจัย (research synthesis) หรือ การบูรณาการงานวิจัย (research integration) คือ การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะค้นหาความสอดคล้องและพิจารณาความเปลี่ยนแปลงหรือความแตกต่างของผลการศึกษาศึกษาที่คล้ายกัน และจุดประสงค์ของการสังเคราะห์การวิจัย คือ พยายามที่จะบูรณาการงานวิจัยให้สามารถที่จะสรุปอ้างอิงได้ (Cooper and Hedges, 1994)

5.1 ความหมายการสังเคราะห์งานวิจัย

การรวบรวมงานที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน หรือเป็นเรื่องทำนองเดียวกันมากกว่า 2 เรื่องมาทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อก่อให้เกิดข้อสรุปใหม่หรือเป็นข้อเท็จจริง ดังที่จะกล่าวถึงความหมายของการสังเคราะห์งานวิจัย ดังต่อไปนี้

สถาบันพลศึกษา วิทยาเขตมหาสารคาม คณะศิลปศาสตร์ได้ให้ความหมายของการสังเคราะห์งานวิจัย หมายถึง การพิจารณาข้อสรุปโดยรวมจากงานวิจัยหลาย ๆ เรื่อง ที่เป็นวิธีการแบบพรรณนา รวมถึงการสรุปเชิงเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษาโดยวิธีการบรรยายและการวิเคราะห์เนื้อหา

การสังเคราะห์ เป็นการรวบรวมส่วนประกอบย่อย ๆ ที่มีลักษณะเป็นกระบวนการรวบรวมเนื้อหาต่าง ๆ ไว้ด้วยกัน เพื่อสร้างรูปแบบหรือโครงสร้างที่ยังไม่ชัดเจนขึ้นมาก่อน (ศิริยุภา, 2552)

โดยสรุป การสังเคราะห์งานวิจัย เป็นการรวบรวมงานวิจัยที่มีความคล้ายคลึงกันในเชิงเนื้อหาไว้ด้วยกันตั้งแต่ 2 เรื่อง เพื่อสรุปเนื้อหาให้เกิดความรู้ใหม่หรือเป็นรูปแบบของข้อมูลเพื่อนำไปกำหนดค่าใช้จ่าย ในลักษณะการบรรยาย

5.2 วิธีการสังเคราะห์งานวิจัย

วิธีการสังเคราะห์งานวิจัย เป็นการบรรยายสรุปข้อค้นพบที่ได้จากงานวิจัย แต่ละเรื่อง โดยบรรยายให้เห็นถึงความสัมพันธ์ และความขัดแย้งระหว่างผลการวิจัย วิธีนี้นอกจากจะ

ใช้ได้กับการวิจัยแล้ว ยังเป็นวิธีการที่ใช้กันมากในการเขียนรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการรวบรวมงานวิจัยที่ศึกษาในเรื่องเดียวกัน แล้วบรรยายเกี่ยวกับวิธีการและข้อค้นพบที่ได้จากงานวิจัยแต่ละเรื่องและข้อสรุปข้อค้นพบที่ได้ วิธีการนี้เป็นวิธีการที่ง่ายและเป็นวิธีที่ใช้กันมาก ส่วนใหญ่ใช้สถิติพรรณนาในการวิเคราะห์คุณลักษณะ ของงานวิจัยและใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ในการสรุปข้อค้นพบจากงานวิจัย

ขั้นตอนการสังเคราะห์งานวิจัย มี 6 ขั้นตอนดังนี้ 1) อ่านและทำความเข้าใจรายงานการวิจัยที่จะนำมาสังเคราะห์ 2) วางกรอบการจัดหมวดหมู่งานวิจัยและจัดแยกสารงานวิจัยตามหมวดหมู่ที่กำหนดและ 3) วิเคราะห์เนื้อหา รายงานการวิจัยแต่ละกลุ่ม ให้ได้ข้อสรุปตามหลักการสังเคราะห์งานวิจัยและเปรียบเทียบให้เห็นว่าผลการวิจัยในแต่ละกลุ่มสอดคล้องหรือขัดแย้งกันอย่างไร (ศิริยุภา, 2552)

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาต่อในการใช้แนวคิดกระบวนการสังเคราะห์ที่มีความละเอียดในแต่ละขั้นตอนมากขึ้น ดังต่อไปนี้ 1) การกำหนดหัวข้อเรื่อง การกำหนดปัญหาวิจัยของการสังเคราะห์งานวิจัย มีวิธีการกำหนดปัญหาเช่นเดียวกับปัญหาวิจัย 2) การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการสังเคราะห์งานวิจัยก็มีลักษณะเหมือนกับการวิจัยโดยทั่วไป กล่าวคือหลังจากผู้วิจัยได้ทราบถึงปัญหาที่จะทำการวิจัยแล้ว สิ่งที่ผู้วิจัยควรดำเนินการต่อไปก็คือศึกษาปัญหาที่จะทำการวิจัยอย่างรอบคอบ โดยการศึกษาจากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการวิจัย ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ปัญหาการวิจัยชัดเจนขึ้นและจะได้เป็นแนวทางในการกำหนดขอบเขตการวิจัยและสมมติฐานการวิจัยต่อไป 3) การคัดเลือกงานวิจัย หลังจากที่ได้ผู้วิจัยได้เสาะค้นหางานวิจัยจากแหล่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นแหล่งปฐมภูมิหรือแหล่งทุติยภูมิแล้ว สิ่งที่ผู้วิจัยจะต้องดำเนินการต่อไปก็คือ การคัดเลือกงานวิจัย มี 2 วิธี คือ 3.1) การเลือกมาทั้งหมด วิธีนี้เป็นวิธีที่ง่ายที่สุด กล่าวคือ เป็นการรวบรวมผลการวิจัยทุกเรื่องเท่าที่จะหาได้ ทั้งงานวิจัยที่มีการพิมพ์และงานวิจัยที่ไม่มีการพิมพ์ และ 3.2) การเลือกเฉพาะผลงานที่มีการตีพิมพ์ วิธีนี้เป็นการนำเสนอเฉพาะผลงานที่มีการตีพิมพ์ เท่านั้นมารวมเข้าไว้ด้วยกัน การไม่นำรายงานที่ไม่มีการตีพิมพ์มาพิจารณาจะเป็นการทุ่นเวลา งบประมาณ และยังสามารถควบคุมคุณภาพของงานวิจัยได้ด้วย 4) การรวบรวมผลงานวิจัย โดยการศึกษางานวิจัยอย่างละเอียด เพื่อนำค่าสถิติต่างๆ ซึ่งเป็นข้อค้นพบจากงานวิจัยทุกเรื่องไปวิเคราะห์ในการรวบรวมผลงานวิจัย ผู้วิจัยจะต้องสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากรายงานการวิจัย โดยทั่วไปแล้วเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมผลงานวิจัยหรือที่เรียกว่าแบบสรุปงานวิจัย ที่ประกอบด้วยหัวข้อของเกี่ยวกับข้อมูลงานวิจัย และผลการศึกษา 5) การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้สังเคราะห์งานวิจัยต้องระบุวิธีการวิเคราะห์งานวิจัย ซึ่งมีหลายวิธี คือ วิธีการแจกนับคะแนนเสียง วิธีการนำเสนอผลการวิเคราะห์จะเสนอในรูปแบบใด การบรรยายหรือเสนอด้วย

ค่าสถิติหรือเสนอด้วยตารางประกอบการบรรยาย และ 6) การเสนอผลการสังเคราะห์งานวิจัย ใน
ขั้นนี้เป็นการสรุปผลการวิเคราะห์และจัดทำรายงาน (นาฏสุดา, ม.ป.ป.)

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา เพื่อศึกษารูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร: กรณีศึกษาตำบลควนรูและตำบลชะแล้ จังหวัดสงขลา บทนี้มีเนื้อหาที่สำคัญ 8 ประเด็น ประกอบด้วย พื้นที่ศึกษา ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล ความน่าเชื่อถือของข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

พื้นที่ศึกษา

การศึกษาเรื่องรูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร: กรณีศึกษาตำบลควนรูและตำบลชะแล้ จังหวัดสงขลา เลือกเฉพาะเจาะจงในพื้นที่ที่นำร่องการดำเนินการเกี่ยวกับโครงการอาหารในชุมชน ภายใต้แผนงานโภชนาการและอาหารคุณภาพ เพื่อให้มีโภชนาการสมวัย ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันการจัดการระบบสุขภาพภาคใต้ (สจรส.ม.อ.) ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ในปี พ.ศ. 2556 ประกอบด้วย 2 พื้นที่ ได้แก่ ตำบลควนรู และตำบลชะแล้ รายละเอียดของพื้นที่ที่ศึกษามีดังต่อไปนี้

พื้นที่ศึกษาที่ 1: ตำบลควนรู อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่ราบ พื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะกับการทำสวน ทำไร่ นา และการเลี้ยงสัตว์บก สัตว์น้ำ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพารา ทำนา รองลงมาคือ การเลี้ยงสัตว์ และการปลูกพืชผักเกษตรผสมผสาน (ขบวนการองค์กรชุมชนสงขลา, 2552) ในอดีตเป็นพื้นที่ทุรกันดาร เป็นตำบลยากจนที่สุดในจังหวัดสงขลา ประกอบด้วย 9 หมู่บ้านแยกตามบริบทของชุมชน ได้แก่ ชุมชนเมืองและชุมชนชนบท โดยความแตกต่างที่พบในชุมชนดังกล่าว ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ ความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ และการศึกษา (ถนอม, ม.ป.ป.) หลังจากนั้นผู้นำชุมชนได้ริเริ่มพัฒนาและผลักดันการพัฒนาพื้นที่ชุมชนทั้งทางด้านการเกษตร และด้านการบริหารงานของชุมชนโดยองค์การบริหารส่วนตำบล เกิดโครงการแหล่งเรียนรู้ทางด้านเกษตรอินทรีย์ ซึ่งในโครงการได้นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาศึกษา ทำความเข้าใจ ร่วมกันของคนในชุมชน และนำมาปรับใช้ให้เข้ากับพื้นที่ วิถีชีวิตและวัฒนธรรม ทำให้เกิดศูนย์เรียนรู้ที่เรียกว่า “ศูนย์เรียนรู้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ” ในศูนย์เรียนรู้ประกอบด้วย ธนาคารอาหารชุมชน ธนาคารข้าว 1 ไร่ 1 แสน

สวนสมรม น้ำพริกสมุนไพโร ธนาคารน้ำ ธนาคารต้นไม้ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนสัจจะ และเครือข่ายศูนย์พิทักษ์สิทธิผู้บริโภค ตำบลควนรู เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเครือข่ายของชุมชนในการทำโครงการเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดไทรใหญ่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านลูกกรัก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านโคกค่าย โรงเรียนวัดไทรใหญ่ โรงเรียนชุมชนบ้านโคกค่าย เครือข่ายผู้ปกครอง และกลุ่มเกษตรกร ซึ่งทุกเครือข่ายให้ความร่วมมือกับชุมชนมาโดยตลอด (เครือข่ายคุ้มครองผู้บริโภคภาคใต้, 2558) (ภาพประกอบที่ 3)

พื้นที่ศึกษาที่ 2: ตำบลชะแล อำเภอลำสนธิ จังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรป่าชายเลน เนินเขาเล็ก ๆ พื้นที่ราบลุ่มแหล่งน้ำธรรมชาติ มีทั้งห้วย คลอง และทะเล เป็นต้น ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการทำนา ทำน้ำตาลโตนด และการประมงในทะเลสาบสงขลา ในด้านการบริหารงานของชุมชนโดยตำบลชะแล ได้รับความร่วมมือจากองค์กรภายนอกมาจัดการอบรมและสร้างองค์ความรู้ สร้างทักษะ เทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี และนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้กับพื้นที่ในชุมชน ทำให้เกิดแกนนำชาวบ้านและกลุ่มเกษตรกรในการทำแหล่งเรียนรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ การปลูกผักปลอดสารพิษ ซึ่งส่งผลทำให้ประชาชนมีความมั่นใจ มีรายได้ มีอาชีพที่ดี เกิดกระบวนการพัฒนาศักยภาพของชุมชน และเกิดการสร้างการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาสู่แผนชุมชนในธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล (เครือข่ายคุ้มครองผู้บริโภคภาคใต้, 2558; ถนอม, ม.ป.ป.)

นอกจากนี้ในพื้นที่ ต.ชะแลมีการขับเคลื่อนสมัชชาสุขภาพตำบล มีภาคีเครือข่ายในพื้นที่ ประกอบด้วย โรงเรียนวัดชะแล โรงเรียนชะแลนิมิตวิทยา โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลชะแล กลุ่มเกษตรอินทรีย์ตำบลชะแล สภาวัฒนธรรมตำบลชะแล กองทุนสัจจะวันละ 1 บาท ชมรมผู้สูงอายุ สำนักธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล อสม.ประจำหมู่บ้าน กลุ่มเยาวชนวัยใสใส่ใจสิ่งแวดล้อม วิสาหกิจชุมชน กลุ่มเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง สภาองค์กรชุมชนตำบลชะแล และศูนย์พัฒนาคุณธรรมตำบลชะแล (ถนอม, ม.ป.ป.) (ภาพประกอบที่ 4)

ภาพประกอบที่ 3 พื้นที่ตำบลควนรู อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสงขลา

ภาพประกอบที่ 4 พื้นที่ตำบลชะแล้ อำเภosingหนคร จังหวัดสงขลา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ คือ คนในตำบลควนรู และตำบลชะแล้ โดยศึกษาจากผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินโครงการระบบอาหารในพื้นที่ มุ่งเน้นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลได้มาก และลึกตรงประเด็นที่ศึกษา ประกอบด้วย 3 กลุ่ม คือ 1) ผู้นำชุมชน หมายถึง นายกองค้การบริหารส่วนตำบลและ รองนายกองค้การบริหารส่วนตำบล 2) เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานรัฐ หมายถึง ผู้อำนวยการ โรงเรียนหรือตัวแทน คุรุศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก พยาบาลหรือนักวิชาการสาธารณสุข โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ และ 3) แกนนำในพื้นที่ ซึ่งในที่นี้หมายถึง อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เกษตรกรแกนนำ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้เป็นกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ที่กำหนดจำนวน 30 คน ประกอบด้วย 3 กลุ่ม ดังนี้ (ตารางที่ 1)

กลุ่มที่ 1 ผู้นำชุมชนใน 2 พื้นที่ ประกอบด้วย นายกองค้การบริหารส่วนตำบลและรองนายกองค้การบริหารส่วนตำบล พื้นที่ละ 2 คน รวม 4 คน

กลุ่มที่ 2 เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของรัฐใน 2 พื้นที่ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียนหรือตัวแทน คุรุศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก พยาบาลหรือนักวิชาการสาธารณสุขโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ พื้นที่ละ 4-6 คน รวม 10 คน

กลุ่มที่ 3 แกนนำในพื้นที่ของ 2 พื้นที่ ประกอบด้วย อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน แกนนำในพื้นที่ของแหล่งเรียนรู้ในโครงการระบบความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร พื้นที่ละ 7-9 คน รวม 16 คน

ตารางที่ 1 จำนวนกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ที่กำหนดและพื้นที่ศึกษา (n=30)

กลุ่มที่	กลุ่มตัวอย่าง	พื้นที่ศึกษา		จำนวน (คน)
		ต.ควนรู	ต.ชะแล้	
1	นายกองค้การบริหารส่วนตำบล	2	2	4
	รองนายกองค้การบริหารส่วนตำบล			
2	ผู้อำนวยการ โรงเรียน/ตัวแทน	2	1	3
	คุรุศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	3	2	
	พยาบาล/นักวิชาการสาธารณสุข รพ.สต.	1	1	
3	อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน	3	4	7
	แกนนำในพื้นที่	4	5	
	รวม	15	15	30

คุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่าง

1. เป็นผู้มีความเกี่ยวข้องกับโครงการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร โดยทำหน้าที่เป็นผู้นำชุมชน หรือเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ หรือแกนนำในพื้นที่
2. มีความยินดีและมีความพร้อมที่จะเข้าร่วมในการให้ข้อมูลด้วยความสมัครใจ
3. สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทยได้ดี (ฟัง พูด อ่าน เขียนภาษาไทยได้)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้มีเครื่องมือต่าง ๆ ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. เป็นแนวคำถามในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1) ข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ศาสนา ระดับการศึกษา ตำแหน่ง รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ประสบการณ์ในการทำงาน และความเกี่ยวข้องในการดำเนินกรระบบอาหารในชุมชน และ 2) ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินโครงการระบบอาหารในชุมชน ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์รายบุคคล (individual interview) และสนทนากลุ่ม (focus group discussion) เป็นคำถามปลายเปิดได้กำหนดจากการทบทวนเอกสาร และบริบทการทำงานในพื้นที่ ดังตัวอย่างคำถามต่อไปนี้ 1.1) ในพื้นที่ของท่านมีแหล่งผลิตอาหารทั้ง 3 ด้านเพียงพอหรือไม่ อย่างไรบ้าง 1.2) คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งอาหารเหล่านั้นหรือไม่ ใช้อย่างไร เกิดผลดี หรือปัญหาอุปสรรคจากการใช้ประโยชน์หรือไม่ อย่างไร และ 1.3) ในพื้นที่ของท่านมีเครือข่าย แหล่งเรียนรู้ ครัวภูมิปัญญาด้านเกษตร หรือกลุ่มองค์กรใดบ้าง ในการดำเนินงานด้านความมั่นคงทางอาหาร เป็นต้น
2. แบบบันทึกการสังเคราะห์งานวิจัย ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง มีรายละเอียดลักษณะทั่วไปทั้งหมด 5 ข้อ ได้แก่ ชื่อเรื่อง ชื่อผู้แต่ง วัตถุประสงค์การวิจัย วิธีดำเนินการวิจัยและกลุ่มตัวอย่าง และผลการวิจัย

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การตรวจสอบความตรงในเนื้อหา (content validity) โดยนำเครื่องมือการสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นตามกรอบแนวคิด เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ซึ่งได้พิจารณาตรวจสอบความตรงเชิงเหตุผล การตรวจสอบความถูกต้อง การใช้ภาษา และความชัดเจนของภาษา หลังจากนั้นนำมาพิจารณาปรับปรุงและแก้ไขตามคำแนะนำ ก่อนนำไปเก็บรวบรวมข้อมูล (ภาคผนวก ก)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงพรรณาครั้งนี้ ผู้วิจัยให้ความสำคัญในทุกขั้นตอนทางการวิจัย ดังนั้นจึงได้เตรียมการในระยะก่อนดำเนินการและระยะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. การเตรียมการในระยะก่อนดำเนินการวิจัย

1.1 ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาด้านความมั่นคงทางอาหาร และอาหารปลอดภัยของพื้นที่ศึกษาทั้ง 2 พื้นที่ รวมทั้งศึกษาจากเอกสารและข้อมูลการรายงานกิจกรรมต่าง ๆ ของปี 2557-2558 ในฐานะข้อมูลระบบอิเล็กทรอนิกส์ของเครือข่ายคุ้มครองผู้บริโภคภาคใต้ (www.consumersouth.org)

1.2 เตรียมความพร้อมของผู้วิจัย โดยการศึกษาค้นคว้าและการเตรียมความรู้ในด้านระเบียบวิธีวิจัย การทบทวนความรู้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยและสร้างแนวคำถามเบื้องต้น

1.3 เตรียมกลุ่มตัวอย่าง ขออนุญาตคณะทำงานในพื้นที่จากสถาบันการจัดการระบบสุขภาพ เพื่อไปทำความรู้จักและสร้างความคุ้นเคยกับผู้นำท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องก่อนดำเนินการเก็บข้อมูลอย่างน้อย 1 ครั้ง และร่วมประชุมหารือเพื่ออธิบายถึงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนต่าง ๆ ในการเชิญเข้าร่วมในการวิจัยตามความสมัครใจ และขออนุญาตพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิจัยโดยทำหนังสือถึงหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ และตำบลชะแล อำเภอลงขัน จังหวัดสงขลา

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่

มีการสัมภาษณ์รายบุคคลและสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการบันทึกภาคสนาม ซึ่งใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล 4 เดือน ระหว่างธันวาคม พ.ศ. 2558 ถึง มีนาคม พ.ศ. 2559 โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

2.1 เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์คุณสมบัติที่กำหนด ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน 4 คน เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ 10 คน และเครือข่ายแกนนำของชุมชน 16 คน รวมจำนวน 30 คน และเลือกกลุ่มตัวอย่างกลุ่มละ 2-4 คน เพื่อเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม ซึ่งมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการระบบอาหารในชุมชนมากที่สุด

2.2 แนะนำตัวด้วยสีหน้าเป็นมิตร เพื่อสร้างสัมพันธภาพแก่ผู้ให้สัมภาษณ์ และชี้แจงวัตถุประสงค์ ประโยชน์จากการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูล รวมทั้งขออนุญาตบันทึกเสียงตลอดการสัมภาษณ์ ให้เวลาคิดตัดสินใจโดยไม่เร่งรัด และเยี่ยมชมสถานที่ พร้อมกับถ่ายภาพเก็บข้อมูล การสัมภาษณ์ 1 คนใช้เวลาประมาณ 45 นาที ถึง 60 นาที ระหว่างพูดคุย ผู้วิจัยแสดงถึงความ

สนใจที่จะรับรู้ รับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ รวมทั้งสังเกตสีหน้า ท่าทาง ลักษณะคำพูด น้ำเสียง ในส่วนของการจัดบันทึกภาคสนามเป็นการจัดบันทึกสั้น ๆ จากสิ่งที่สังเกตเห็นได้ในประเด็นที่สำคัญ

2.3 ถอดบทสัมภาษณ์หลังการสัมภาษณ์แต่ละครั้ง โดยการถอดเทปด้วยตัวเอง ทุกคำพูด คำต่อคำ เขียนบันทึกข้อมูล บรรยากาศ ความรู้สึก ความคิดเห็น ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน อ่านทบทวนข้อความมากกว่า 1 ครั้ง ซึ่งข้อมูลที่ได้อาจจะนำไปตั้งคำถาม ข้อสงสัยใหม่ เพื่อนำไปสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพิ่มเติมในกลุ่มตัวอย่างรายต่อไป ทำนองเดียวกันต้องตรวจสอบความถูกต้อง ความจริงของข้อมูลที่ได้ตลอดเวลาในระหว่างการเก็บข้อมูล และโทรศัพท์นัดหมายกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อแจ้งกำหนดการเก็บข้อมูลครั้งต่อไป

2.4 การสิ้นสุดของการเก็บรวบรวมข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ในเนื้อหา โดยผ่านตรวจสอบความตรงของข้อมูลจากการวิเคราะห์ของผู้วิจัย ไม่สามารถค้นหาข้อมูลใหม่ หรือคำอธิบายใหม่เพิ่มเติมจากที่มีอยู่ได้อีก ทั้งนี้เมื่อวิเคราะห์ตามประเด็นแล้ว ไม่มีเพิ่มเติมจากที่มีข้อมูลอยู่ และผู้วิจัยก็เข้าใจถึงรูปแบบของการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารที่ศึกษาอยู่ใน 2 พื้นที่อย่างชัดเจน ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ รวมทั้งการคืนข้อมูลให้กับกลุ่มตัวอย่าง และเกิดความเข้าใจตรงกันในข้อมูลที่ได้รับ

3. การสังเคราะห์งานวิจัย

3.1 รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยดำเนินการเป็นขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การสืบค้นโดยใช้คำสำคัญ คือ รูปแบบการบูรณาการ ความมั่นคงทางอาหาร ความปลอดภัยด้านอาหาร การมีส่วนร่วมของชุมชน สืบค้นข้อมูลจากฐานข้อมูลโครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (Thailis) ฐานข้อมูล ScienceDirect, PubMed จากรายงานวิจัยที่ตีพิมพ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 ถึง พ.ศ. 2557 จำนวน 10 เรื่อง เป็นงานวิจัยในประเทศไทย 9 เรื่อง และงานวิจัยในต่างประเทศจำนวน 1 เรื่อง

3.2 พิจารณางานวิจัยทั้งหมด ที่ตรงกับประเด็นเชิงเนื้อหา และคำสำคัญ ทั้งนี้นำไปลงในแบบบันทึกการสังเคราะห์งานวิจัย และนำข้อมูลมาจัดกลุ่มตามกรอบแนวคิดการวิจัย

ความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ความน่าเชื่อถือของข้อมูลจะส่งผลต่อความมั่นใจ และความถูกต้องของผล การศึกษาครั้งนี้ ดังนั้นกระบวนการวิจัยในขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูลจึงต้องมีการ ตรวจสอบและทำซ้ำ เพื่อให้ผลการศึกษาเป็นตามสภาพจริงและยอมรับของพื้นที่ที่ศึกษาและการทำ วิจัย สำหรับความน่าเชื่อถือของข้อมูลมีขั้นตอนดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ใช้เทคนิคการหาข้อสรุปของข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่ กำหนด โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์รายบุคคลของแต่ละครั้งมาวิเคราะห์และสรุปเป็น ประเด็นของรูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารโดยมีกรอบ แนวคิดของการศึกษาเป็นแนวทางสำคัญ ซึ่งอาจจะมีประเด็นที่เพิ่มเติมเกิดขึ้นได้ในขณะการเก็บ และวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากนั้นจะนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบกับกลุ่มตัวอย่าง อาจารย์ที่ปรึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้มีความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อสรุป

นอกจากนี้ยังมีการสนทนากลุ่ม โดยเปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างหลายคนมา แลกเปลี่ยนหรือแสดงความคิดเห็นร่วมกันในเวลาเดียวกัน ทุกคนตอบคำถามเดียวกัน ซึ่งอาจจะมี ประเด็นที่สนับสนุนข้อมูลเดิม หรือเกิดประเด็นใหม่ในขณะการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้ ข้อมูลที่ครบถ้วนและมีความน่าเชื่อถือของข้อสรุป

2. มีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและบันทึกภาคสนาม ซึ่งทั้ง 2 เทคนิคจะช่วย ให้ได้ข้อมูลเพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์ ทั้งนี้เนื่องจากบางครั้งการสัมภาษณ์ไม่สามารถให้รายละเอียด ของข้อมูลหรืออธิบายออกมาเป็นคำพูดได้ทั้งหมด แต่การสังเกตอาจทำให้ได้ข้อมูลสำคัญที่เพิ่ม รายละเอียดลึกซึ้ง และการบันทึกภาคสนามเป็นลายลักษณ์อักษร ยังช่วยให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน เนื่องจากการบันทึกข้อมูลโดยทันทีเป็นการลดปัญหาการขาดหายของข้อมูล

3. ตรวจสอบข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากเทคนิคต่าง ๆ เช่น การสัมภาษณ์ รายบุคคล การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการบันทึกภาคสนาม กับกรอบแนวคิด ของการศึกษารุ่นนี้และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและถูกต้อง หลังจากนั้นนำผลการศึกษาที่ได้เป็นข้อสรุปกลับไปตรวจสอบซ้ำกับกลุ่มตัวอย่างอีกครั้ง เพื่อความ น่าเชื่อถือของข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ค่าสถิติค่าพื้นฐาน ได้แก่ ร้อยละ (percentage) ค่าพิสัย (range) ค่าเฉลี่ย (mean) ซึ่งนำเสนอในลักษณะของการบรรยายและตาราง (ชานินทร์, 2555; บุญญพัฒน์, 2557)

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นข้อมูลทฤษฎีที่ได้จากฐานข้อมูลระบบอิเล็กทรอนิกส์ของเครือข่ายคุ้มครองผู้บริโภคภาคใต้ (www.consumersouth.org) และการสัมภาษณ์รายบุคคล การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการบันทึกภาคสนาม ใช้การคัดเลือกจำแนกข้อมูล และจัดระเบียบข้อมูลให้เป็นระบบ และสรุปความตามกรอบแนวคิด

นอกจากนี้ยังได้สังเคราะห์รูปแบบการบูรณาการอาหาร โดยใช้กระบวนการบูรณาการของการทำงานที่จากองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น บริบทพื้นที่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต-ผลลัพธ์-ผลกระทบ ที่มี รวมทั้งเหตุการณ์และสิ่งที่อยู่รอบของแนวคิดเข้ามารวมกันเพื่อให้เกิดสิ่งใหม่

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษานี้ได้พิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการ โดยยื่นขออนุมัติจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ หลังจากผ่านการอนุมัติแล้ว จึงเก็บข้อมูลโดยชี้แจงและอธิบายสิทธิของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ ประโยชน์ที่จะได้รับ วิธีการดำเนินการวิจัย สิทธิในการเข้าร่วมและการถอนตัวออกจากโครงการ และการขอความยินยอมในการเข้าร่วมโครงการเป็นขั้นตอนต่อมา ทั้งนี้ใช้แบบฟอร์มเป็นเอกสารแสดงเจตนา ยินยอมเข้าร่วมการวิจัยโดยได้รับการบอกกล่าวและสมัครใจ (ภาคผนวก ข)

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารของ 2 พื้นที่ ได้แก่ ตำบลควนรู และตำบลชะแล้ จังหวัดสงขลา และสังเคราะห์รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร ซึ่งนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาข้างต้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ผลการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร: กรณีศึกษาตำบลควนรูและตำบลชะแล้ จังหวัดสงขลา ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลส่วนบุคคล และรูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดในการเก็บข้อมูลครั้งนี้จำนวน 30 คน ซึ่งแยกข้อมูลจำนวนกลุ่มตัวอย่างตามพื้นที่ รายละเอียดต่อไปนี้

1. จำนวนกลุ่มตัวอย่างของ ต. ควนรู ทั้งหมด 15 คน ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้นำชุมชน ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบลและรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งที่เป็นผู้เกี่ยวข้องในเรื่องการจัดการระบบอาหารของควนรู เป็นเพศชาย 1 คน เพศหญิง 1 คน รวม 2 คน

กลุ่มที่ 2 เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของรัฐ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้านโคกค่าย ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดไทรใหญ่ ครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนบ้านโคกค่าย ครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านคูกรีก ครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดไทรใหญ่ ซึ่งที่เป็นผู้เกี่ยวข้องในเรื่องการจัดการระบบอาหารและการทำเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของโรงเรียน และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในส่วนของพยาบาลและนักวิชาการสาธารณสุข โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลควนรูมีบทบาทสำคัญในเรื่องการเฝ้าระวังความปลอดภัยด้านอาหาร ทั้งหมดเป็นเพศชาย 2 คน เพศหญิง 4 คน รวม 6 คน

กลุ่มที่ 3 แกนนำในพื้นที่ ประกอบด้วย อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) แกนนำในพื้นที่ของแหล่งเรียนรู้ในเรื่องการจัดการระบบอาหารของควนรู ได้แก่ กลุ่ม อสม.

กลุ่มเกษตรกรผสมผสาน กลุ่มทำปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มน้ำพริก และกลุ่มเลี้ยงวัว เป็นเพศชาย 3 คน เพศหญิง 4 คน รวม 7 คน

2. จำนวนกลุ่มตัวอย่างของ ต. ชะแล้

กลุ่มที่ 1 ผู้นำชุมชน ประกอบด้วย นายกองค้การบริหารส่วนตำบลและ รองนายก อบค้การบริหารส่วนตำบล ซึ่งที่เป็นผู้เกี่ยวข้องในเรื่องการจัดการระบบอาหารของชะแล้ ทั้งหมดเป็น เพศชาย รวม 2 คน

กลุ่มที่ 2 เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของรัฐ ประกอบด้วย ครู โรงเรียนวัดชะแล้ ครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสว่างอารมณ์ ต.ชะแล้ ซึ่งที่เป็นผู้เกี่ยวข้องในเรื่องการจัดการระบบอาหารและ การทำเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของโรงเรียน และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในส่วนพยาบาลชำนาญการของ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลชะแล้มีบทบาทสำคัญในเรื่องความปลอดภัยด้านอาหาร ทั้งหมด เป็นเพศหญิง รวม 4 คน

กลุ่มที่ 3 แกนนำในพื้นที่ ประกอบด้วย อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน แกนนำในพื้นที่ของแหล่งเรียนรู้ในเรื่องการจัดการระบบอาหารของชะแล้ ได้แก่ กลุ่ม อสม. กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกรผสมผสาน กลุ่มทำปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มทำตาลโตนด และกลุ่มแปรรูปข้าว และผู้อำนวยการธรรมนุญสุขภาพตำบลชะแล้ ซึ่งเป็นเพศชาย 6 คน เพศหญิง 3 คน รวม 9 คน

ข้อมูลโดยภาพรวมของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 พื้นที่ในการศึกษาคั้งนี้ พบว่า มีเพศชายและ เพศหญิงเท่ากัน โดยส่วนใหญ่เป็นวัยทำงานมีอายุระหว่าง 40-60 ปี (ร้อยละ 86.67) มีสถานภาพสมรส (ร้อยละ 90) เกี่ยวกับศาสนาพบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ ครึ่งหนึ่งมีการศึกษาระดับ มัธยมศึกษาตอนปลายลงมา มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนไม่เกิน 20,000 บาท (ร้อยละ 66.67) มีประสบการณ์ ทำงานในชุมชนไม่เกิน 10 ปี (ร้อยละ 46.67) (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของข้อมูลส่วนบุคคลจากกลุ่มตัวอย่าง (n=30)

ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	15	50.00
หญิง	15	50.00
อายุ (ปี) (mean 49.17, min 37, max 73)		
31-40	4	13.34
41-50	14	46.67
51-60	10	33.33
61-70	1	3.33
71-80	1	3.33
สถานภาพ		
สมรส	27	90.00
โสด	3	10.00
ศาสนา		
พุทธ	30	100.00
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษาตอนปลาย	5	16.67
มัธยมศึกษาตอนปลาย	10	33.33
อนุปริญญา	2	6.67
ปริญญาตรี	9	30.00
ปริญญาโท	4	13.33
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน (บาท)		
5,001 - 10,000	2	6.67
10,001 - 20,000	18	60.00
20,001 - 30,000	4	13.33
30,001 - 40,000	2	6.67
40,001 - 50,000	4	13.33

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของข้อมูลส่วนบุคคลจากกลุ่มตัวอย่าง (n=30) (ต่อ)

ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ประสบการณ์ทำงาน (ปี) (mean15.13, min 2, max35)		
0-10	14	46.67
11-20	8	26.67
21-30	6	20.00
31-40	2	6.66

ส่วนที่ 2 รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร

การนำเสนอผลการวิจัยเรื่องรูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร: กรณีศึกษาตำบลควนรูและตำบลชะแล้ จังหวัดสงขลาครั้งนี้ แบ่งตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารของตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา

2.2 รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารของตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

2.3 การสังเคราะห์รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร

2.1 รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารของตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา

การวิจัยครั้งนี้นำเสนอรูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร ตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์รายบุคคล พร้อมเยี่ยมชมพื้นที่ระหว่างการสัมภาษณ์ รวมเฉลี่ยใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมงต่อราย และการสนทนากลุ่ม ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ประเด็น ดังต่อไปนี้ ได้แก่ บริบทพื้นที่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต - ผลลัพธ์-ผลกระทบ ตามลำดับ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 บริบทพื้นที่

ตำบลควนรู (ต.ควนรู) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอรัตภูมิ มีเนื้อที่ประมาณ 24,394 ไร่มี 1,630 ครัวเรือน ประชากรมีประมาณ 6,072 คน แบ่งเป็น 9 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ 1 บ้านสามแยกคูหา หมู่ 2 ควนศาลาคงจันทร์ หมู่ 3 บ้านโหล๊ะยาว หมู่ 4 บ้านไพรใหญ่ หมู่ 5 บ้านไพรใหญ่ หมู่ 6 บ้านหนองเสาธง หมู่ 7 บ้านสามแยกคูหา หมู่ 8 บ้านโคกค่าย และหมู่ 9 บ้านไสท่อน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชุมชนชนบท แต่จะมีหมู่ 1 และหมู่ 2 ที่มีลักษณะเป็นชุมชนเมือง มีการทำสวนยางพารา เป็นอาชีพหลัก อาชีพเสริม ได้แก่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ รับจ้างโรงงาน และค้าขาย ส่วนของสถานศึกษา มีโรงเรียน (ร.ร.) 5 แห่ง ได้แก่ ร.ร.วัดไพรใหญ่ ร.ร. วัดไสท่อน ร.ร.วัดวังโหลน ร.ร.บ้านกองอิฐ และ ร.ร.ชุมชนบ้านโคกค่าย มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (ศพด.) 3 ศูนย์ ได้แก่ ศพด.บ้านลูกรัก ศพด.ชุมชนบ้านโคกค่าย และ ศพด.วัดไพรใหญ่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) มี 2 แห่ง ได้แก่ รพ.สต.ควนรู และรพ.สต.โหละยาว ศาสนสถานมี 3 แห่ง ได้แก่ วัดไพรใหญ่ วัดจังโหลน และวัดควนหวาด

ชุมชนควนรูเป็นชุมชนชนบท ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การทำเกษตรผสมผสาน อีกทั้งยังเป็นอู่ข้าวอู่น้ำ เป็นต้นแบบด้านการทำธนาคารอาหารชุมชน ธนาคารข้าว มีการอนุรักษ์เมล็ดพันธุ์ ดังที่รองนายก อบต. ควนรูหญิงรายหนึ่งที่อยู่ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้กล่าวว่า “ในพื้นที่หมู่ 6 หมู่ 9 เป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ดี หลายครัวเรือนทำนาข้าว และยังมีธนาคารข้าว ในหมู่ 2 จะมีบางครัวเรือนที่เข้ามาทำเรื่องเกษตรเรื่องความมั่นคงทางอาหาร ทั้งนี้ ต.ควนรูยังมีแกนนำหลายคนที่มาช่วยกันทำด้านธนาคารอาหาร โดยเฉพาะนายก อบต. ผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิก อบต. ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการทำนาข้าวเพิ่มขึ้น และทำเกษตรพร้อมกับอนุรักษ์พันธุ์พืชพันธุ์สัตว์น้ำไว้” ซึ่งทั้งนี้ยังมีผู้อำนวยการโรงเรียนแห่งหนึ่งกล่าวเสริมเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันของควนรูว่า “เดิมนั้นเกษตรกรส่วนใหญ่จะปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน เมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ราคาขายพาราต่ำลงมาก คนก็ไม่มีรายได้หลัก จึงมีการเปลี่ยนมาทำนาเพิ่มขึ้น ทำเกษตรผสมผสานเพิ่มขึ้น เพื่อเพิ่มแหล่งอาหาร”

ปัจจุบันควนรูมีแหล่งน้ำธรรมชาติไม่เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภค และการเกษตร ชุมชนมีการแก้ไขโดยขุดคุ้ระบายน้ำเป็นเหมือนชลประทานซีเมนต์เล็ก ๆ ส่งค่อน้ำให้หมู่บ้านต่าง ๆ ทั้งนี้เมื่อมีการทำชลประทานซีเมนต์ทำให้สัตว์น้ำ ปลาต่าง ๆ ในท้องถื่นลดลง จากข้อมูลของผู้บริหารโรงเรียนอีกรายหนึ่งที่อยู่ในการศึกษาค้นคว้านี้ได้กล่าวว่า “วิถีชีวิตของคนในควนรูต้องพึ่งพิงแหล่งน้ำจากธรรมชาติในชุมชน มีน้ำไม่เพียงพอ จึงมีการขุดคลองชลประทานแบบซีเมนต์ส่งน้ำ แต่ทำให้ปลาในท้องถื่นลดลงอย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อกรรมมีแหล่งอาหารที่เป็นสัตว์น้ำลดลง”

อนึ่งมีการยกตัวอย่าง การลดลงของสัตว์น้ำท้องถื่นซึ่งเป็นแหล่งอาหารสำคัญ เนื่องจาก เกษตรกรที่ทำนามีการหันมาพึ่งการใช้สารเคมี ยาฆ่าหอย เพื่อกำจัดศัตรูพืชในนาข้าว เป็นต้น ทำให้แหล่งน้ำปนเปื้อนสารเคมี สัตว์น้ำตาย และลดจำนวนลง แต่ในระยะหลัง ๆ คนใน

ต.ควนรูได้ให้ความสำคัญของการอนุรักษ์แหล่งน้ำมากขึ้น จึงมีการทำนาอินทรีย์ และรณรงค์ให้หลายครัวเรือนทำตาม “ในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา คนในควนรูเริ่มเข้ามารณรงค์การงดใช้ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหอย จึงเห็นได้ว่ามีจำนวนปลาในแหล่งน้ำเพิ่มขึ้นมาก เช่น ลูกคลัก เป็นต้น ซึ่งวิถีชีวิตแบบนี้เริ่มกลับมา และมีการเข้าถึงแหล่งอาหารตามธรรมชาติ” ผู้บริหารโรงเรียนแห่งหนึ่งได้กล่าวเสริม

แนวโน้มการบริโภคและภาวะโภชนาการ ในส่วนของผู้บริหารโรงเรียนที่อยู่ในการศึกษาครั้งนี้ ได้กล่าวถึงกิจกรรมของการบริโภคอาหารของนักเรียน ที่ทางโรงเรียนให้ความสำคัญด้านโภชนาการสมวัยมาโดยตลอด ซึ่งปัจจุบันทางโรงเรียนก็มีการจัดโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน และเน้นการบริโภคอย่างถูกหลักโภชนาการ นักเรียนก็อยู่ในภาวะตามเกณฑ์มาตรฐาน พร้อมกับกล่าวเสริมเรื่องการส่งเสริมให้เยาวชนหันมาเรียนรู้การทำเกษตรเพิ่มเติมจากหลักสูตรของโรงเรียน โดยมีการตั้งกลุ่มเยาวชนยุวเกษตรให้มีความรู้ความสามารถของการใช้ภูมิปัญญาทำการเกษตร และรณรงค์ให้หันมาบริโภคอาหารปลอดภัย “กลุ่มเยาวชน ลูก ๆ หลาน ๆ ปลูกผักไม่เป็น เมื่อเข้าสู่วัยทำงานก็จะไปอยู่กันในเมือง ไม่มีใครหันมาทำเกษตรกรรม จากสภาพดังกล่าวจึงได้สร้างกลุ่มเยาวชนที่อยู่ในหมู่บ้าน ทำกลุ่มเกษตรกรุ่นใหม่ ภายใต้โครงการ smart young farmer ร่วมกับการสนับสนุนของ อบต.ควนรู โรงเรียนชุมชนบ้านโคกค้าย ซึ่งมีผู้ปกครองสนใจให้ลูกหลานเข้าร่วมจำนวนกว่า 50 คน จึงคิดว่าน่าจะเป็นโครงการสำคัญทำให้เยาวชนรักบ้านเกิดของตน”

นอกจากนี้ยังมีเกษตรกรหญิงรายหนึ่งที่อยู่ในการศึกษาครั้งนี้กล่าวเสริมเกี่ยวกับปัญหาเศรษฐกิจครัวเรือนที่คนในชุมชนส่วนหนึ่งมีหนี้สิน รายได้ไม่เพียงพอ และการรับจ้างเป็นแรงงานในโรงงาน และกลับมาทำเกษตรแบบพึ่งตนเองว่า “ในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา คนควนรูเริ่มเห็นความสำคัญของการทำเกษตรผสมผสาน หันหลังจากการเป็นลูกจ้างโรงงานในเมือง รายได้ไม่พอเลี้ยงครอบครัว เพราะที่ผ่านมามีปัญหาหนี้สินจากการเป็นลูกจ้าง จึงหันมาพึ่งพิงการทำเกษตรที่บ้าน ใช้บริเวณบ้านเพาะปลูกผักต่าง ๆ และเลี้ยงวัว เลี้ยงปลา ควบคู่ไปด้วย อาหารในแต่ละมื้อก็ปรุงกินเอง ทำให้ไม่ค่อยมีรายจ่ายเหมือนตอนเป็นแรงงานข้างนอก ที่ยังไปซื้ออาหารดู อาหารสำเร็จรูปตามตลาดมากิน” เช่นเดียวกับที่ รองนายก อบต.ควนรูหญิงกล่าวเสริมว่า “คนในชุมชนส่วนใหญ่ก็ทำงานในบ้าน จึงปรุงอาหารกินเอง แต่ก็ยังพบว่ามีคนกลุ่มหนึ่งที่ชอบความสะดวก ไม่นิยมปรุงอาหารเอง จึงยังซื้ออาหารปรุงสำเร็จหรือข้าวแกงดู ประมาณ 30 เปอร์เซ็นต์ของครัวเรือนทั้งหมด”

ในลักษณะชุมชนควนรู สังเกตได้ว่าชาวบ้านมีความเป็นอยู่ในสังคมเครือญาติ มีความสามัคคี มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และมีการเมืองการปกครองในท้องถิ่นที่มั่นคง ผู้นำมาจากการเลือกตั้งของคนในชุมชนที่คนควนรูให้ความเชื่อมั่นและเป็นผู้นำที่ดี บริหารงานในหลายวาระติดต่อกัน เป็นลักษณะการเมืองสมานฉันท์จึงทำให้การทำกิจกรรมในชุมชนทำได้ง่าย ประชาชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เนื่องจากมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลต่างก็ทำงานร่วมกัน

รวมทั้งผู้นำชุมชนมีการพัฒนาชุมชนควบคู่กับครัวเรือน วัด และสถานศึกษาในชุมชน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของ ต.ควนรูที่ทุกฝ่ายต่างร่วมมือร่วมใจเป็นหนึ่งเดียว ดังคำกล่าวของผู้บริหารโรงเรียนแห่งหนึ่งได้ให้ข้อมูลว่า “คนที่นี่ส่วนใหญ่เป็นเครือญาติผสมค่อนข้างสูง การเคลื่อนย้ายของประชากรออกจากชุมชนน้อย จึงเป็นจุดเด่น ในเรื่องการเมืองที่นี่มี อบต. และ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน มีการทำงานร่วมกัน ไม่มีการหวังผลประโยชน์จากการเมือง โดยที่คนควนรูมีความเชื่อใจกัน มีการจัดทำแผนชุมชน มีการทำประชาคมทั้งระดับหมู่บ้านและระดับตำบล ซึ่งที่ได้ไปเห็นด้วยตัวเองแล้ว ควนรูทำกันอย่างไม่มี ความขัดแย้ง และร่วมใจทำเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม รูปแบบการเชื่อมโยงวิถีชีวิต วัฒนธรรมของที่นี่ค่อนข้างดี ทั้งนี้ก็มีวัดควนหวาด เป็นที่พึ่งทางจิตใจของชุมชน”

โดยสรุปจากข้อมูลบริบทของพื้นที่ตำบลควนรู พบว่า มีความอุดมสมบูรณ์ทำให้เป็นอยู่ช้ำวุ่นน้ำให้กับชุมชนรวมทั้งความเป็นอยู่แบบเครือญาติ และมีความมั่นคงทางการเมืองในพื้นที่ อีกทั้งมีแนวโน้มการบริโภคอาหารตามหลักโภชนาการที่ดี ซึ่งมีผลต่อความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร (ภาพประกอบที่ 5)

ภาพประกอบที่ 5 พื้นที่อยู่ช้ำวุ่นน้ำ ตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา

ประเด็นที่ 2: ปัจจัยนำเข้า

ผลการศึกษาในประเด็นของปัจจัยนำเข้า ครั้งนี้พบว่า ต.ควนรู อ.รัตภูมิ จ.สงขลา มีศักยภาพในการจัดการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารให้ประสบความสำเร็จ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ทุนทางสังคมหลายด้านที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาสู่การมีชุมชนเข้มแข็งในด้านการจัดการอาหารของชุมชน ประกอบไปด้วย ทุนคนและเครือข่าย ได้แก่ ผู้นำชุมชน อาสาสมัครประจำ

หมู่บ้าน (อสม.) ประชาชนชาวบ้านด้านการทำนาอินทรีซ์ การเลี้ยงวัว การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงปลา การทำปุ๋ยชีวภาพ การแสดงมโนราห์ การทำขวัญข้าวแม่โพสพ เป็นต้น อีกทั้งชุมชนยังได้ก่อพลังสำคัญในการยกระดับการเกษตรระดับครัวเรือนเป็นแหล่งเรียนรู้ เช่น ธนาคารอาหารชุมชน โรงเรียนข้าวชุมชน ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว กลุ่มเกษตรกรผสมผสาน กลุ่มทำปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มน้ำพริก และกลุ่มยุวเกษตรกร เป็นต้น โดยมีการรวมตัวกันทำกิจกรรมกับชุมชนในเรื่องอาหารผ่านวัฒนธรรมพื้นบ้าน และภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีมาถ่ายทอดเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และสืบสานอนุรักษ์ไว้ให้แก่เยาวชนคนรุ่นหลัง ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนจากกิจกรรมทำขวัญข้าว และการเก็บเกี่ยวข้าวในชื่อโครงการ “เก็บข้าว วางวาง เป่าเป่า” เมื่อปลายเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559 ที่ผ่านมา ซึ่งผู้นำแต่ละคน ได้เชื่อมโยงกิจกรรมดังกล่าวกับสมาชิกทุก ๆ กลุ่ม รวมทั้งเยาวชนในชุมชนและนอกชุมชนที่เข้าร่วมเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งแนวคิดของกิจกรรมนี้สืบเนื่องมาจากการที่ชุมชนมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ มีที่ดินจำนวนมาก มีพันธุ์ข้าวพื้นบ้าน มีพันธุ์พืชและสัตว์ต่าง ๆ จำนวนมาก ทั้งนี้ผู้นำชุมชนได้กล่าวถึงความมั่นคงของคนควนรู้ว่า “การถือครองที่ดินของคนที่นี่ส่วนใหญ่ก็จะได้รับมรดกสืบทอดกัน และก็ยังมีการทำเกษตรไว้ทำมาหากิน จึงมีความคาดหวังว่าคนในตำบลจะร่วมกันอนุรักษ์ผืนดินที่ครอบครองไว้ ไม่นำขายนายทุนภายนอกซึ่งอาจจะเข้ามาสร้างสถานประกอบการที่มีผลกระทบต่อชุมชนในอนาคต ดังที่ชุมชนเคยประสบปัญหาหากินเหม็นจากกลุ่มโรงงานยางพารา”

ดังที่ผู้บริหารชุมชนที่เข้าร่วมในการศึกษาค้นคว้า ได้ส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นมีความรู้และความสามารถในการเพาะปลูกพืชแบบเกษตรปลอดภัย ทั้งนี้โดยจัดให้มีการเรียนรู้ในบริบทของพื้นที่ข้างนอก และความเป็นอยู่ของคนข้างนอก สิ่งที่ผู้บริหารชุมชนรายนี้อยากให้เกิดขึ้นคือ ได้แนวคิดในเชิงการพัฒนาทั้งตัวเอง และพัฒนาส่วนรวม นอกจากนี้เกษตรกรหญิงที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้มีโอกาสไปดูงานของศูนย์เรียนรู้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ในหมู่บ้านอื่นของตำบลควนรู้ ซึ่งศูนย์เรียนรู้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบเป็นการทำสวนผสมที่ช่วยให้คนในท้องถิ่นมีรายได้และไม่ต้องไปหางานทำนอกพื้นที่ สำหรับตัวอย่างของทุนทางสังคมที่เป็นเรื่องการส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นมีความรู้และความสามารถที่เห็นได้ชัดเจนในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ก็คือ การที่โรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่นี้ได้เชิญประชาชนชาวบ้านมาเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของการทำเกษตรอินทรีซ์ให้กับนักเรียน ครู และผู้ปกครอง

การสร้างพลังที่เข้มแข็งให้กับชุมชนในการพัฒนาให้เกิดความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารนอกจากประชาชนที่มีศักยภาพและให้ความร่วมมือ ร่วมใจ เป็นนักพัฒนาท้องถิ่นในชุมชนแล้ว ยังพบว่ามืองค์กรภาครัฐและหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาให้การสนับสนุน ซึ่งประกอบด้วย 1) หน่วยงานภายในชุมชน ได้แก่ อบต.ควนรู้ รพ.สต.ควนรู้ รพ.สต.โหละยาว ศพด.บ้านลูกกรัก ศพด.ชุมชนบ้านโลกค้าย ศพด.วัดไพรใหญ่ ร.ร.วัดไพรใหญ่ ร.ร. วัดไสท่อน

ร.ร.วัดวังโหลน ร.ร.ชุมชนบ้านโคกค่าย วัดไพรใหญ่ วัดจ้งโหลน และวัดควนหวาด และ
 2) หน่วยงานหรือสถาบันศึกษาจากภายนอกชุมชน ได้แก่ สถาบันการจัดการระบบสุขภาพภาคใต้
 คณะแพทยศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสงขลา ซึ่งสถาบันการศึกษาได้เข้ามา
 สนับสนุนการทำวิจัยเพื่อถอดบทเรียนใน ต.ควนรู และคืนข้อมูลที่เป็นไปตามสถานการณ์ด้านอาหารและ
 สุขภาพของพื้นที่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา สำนักงานเกษตรจังหวัด กิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินการ
 โดยการได้รับงบประมาณจากภาคียุทธศาสตร์ของชุมชน ได้แก่ กลุ่มกองทุนแม่ของแผ่นดิน
 กลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้าน และกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่น ในส่วนของภาคีหนุนเสริม
 ภายนอก ได้แก่ สถาบันการจัดการระบบสุขภาพภาคใต้ และวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสงขลา
 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาลัยรัศมิ
 ที่สนับสนุนทั้งเงินทุนและวิชาการ โดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาดูงานในชุมชนต้นแบบ
 ต่าง ๆ และการพัฒนางานวิจัยเพื่อชุมชน เป็นต้น

ประเด็นที่ 3: กระบวนการ

นอกจากปัจจัยนำเข้าดังกล่าวข้างต้นแล้วผลการศึกษาคั้งนี้ จะเห็นได้ว่า กระบวนการ
 ของชุมชนในการดำเนินงานมีส่วนสำคัญต่อรูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความ
 ปลอดภัยด้านอาหารของตำบลควนรู อำเภอรัศมิ จังหวัดสงขลา อีกประการหนึ่ง ซึ่งลักษณะของผู้นำ
 และประชาชนส่วนใหญ่ที่ประกอบอาชีพเกษตรกร มีความตระหนักและมีค่านิยมการจัดการชุมชนให้มี
 แหล่งอาหารของชุมชนโดยการพึ่งตนเองได้ก่อนที่จะขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ ดังตัวอย่าง
 การให้ข้อมูลของผู้นำชุมชนและเกษตรกรหญิงรายหนึ่ง ที่ได้ร่วมกันจัดทำกิจกรรมโครงการอาหารใน
 ชุมชน โดยการรวมกลุ่มของชาวบ้านเพื่อมาทำความเข้าใจในสถานการณ์ด้านอาหารของชุมชน ซึ่งจะ
 จัดเป็นกลุ่ม 5 กลุ่ม กลุ่มละ 10 ครัวเรือน มาร่วมประชุม ระดมความคิด สำหรับการนำโครงการนั้น ๆ เช่น
 กลุ่มเลี้ยงปลา และกลุ่มปลูกพืชผัก เป็นต้น เมื่อทุกคนได้เข้ามาพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่อง
 ความสำคัญของความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารของชุมชน เมื่อได้ประเด็นแล้ว
 ก็นำเข้าสู่การวางแผนของการทำกิจกรรมกลุ่ม ซึ่งแต่ละครัวเรือนจะต้องชี้แจงได้ว่าจะไปทำอะไรต่อ
 แล้วจะให้ทาง อบต. สนับสนุนอะไร หลังจากที่เข้าโครงการแล้ว ผลผลิตที่ได้ก็นำมาบริโภคใน
 ครัวเรือนและสามารถนำไปจำหน่ายต่อในตลาดเกษตร มอ. ทุกวันศุกร์ที่ 4 ของทุกเดือน และจำหน่ายที่
 ตลาดเกษตร ห้างโอเดียน ทุกวันเสาร์ที่ 1 ของทุกเดือน โดยจะมีตัวแทนมารับผลผลิตไปขายในที่ตั้งกล่าว
 และปัจจุบันหลังจากเสร็จสิ้นโครงการชาวบ้านก็มีการทำอย่างต่อเนื่อง

จากความพยายามขับเคลื่อนกิจกรรมดังกล่าวข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นว่า ทูнд้านคน
 และเครือข่ายที่มีผู้นำและเกษตรกรเป็นกลไกสำคัญสำหรับการผลักดันให้มีกระบวนการชุมชน โดย

กระบวนการนี้จำเป็นที่จะต้องอาศัยหลักสำคัญ 4 ประการ ดังกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาค้างนี้ ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้บริหารโรงเรียน อสม. ปราชญ์ชาวบ้าน และเกษตรกรให้รายละเอียด ได้แก่ การทำงานร่วมกันของชุมชนและภาคีเครือข่าย การเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนและภาคีเครือข่าย การประชาสัมพันธ์โครงการและสถานที่ในการจัดโครงการ และการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์ นโยบาย

การทำงานในลักษณะการบูรณาการภาคีเครือข่ายของตำบลควนรู อยู่ภายใต้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างชุมชนต้นแบบการเรียนรู้ในอนาคตร่วมกันที่ก้าวไกลในแผนชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยอาศัยปัจจัยดังกล่าวข้างต้นมาร่วมประเมินสถานการณ์ปัญหา วางแผน และลงมือปฏิบัติ ในการนำกระบวนการมาบูรณาการ ผลักดัน และเกิดพลังชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนายกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นรายหนึ่งได้กล่าวถึงรูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารของตำบลควนรูว่า การทำงานจำเป็นต้องอาศัย หลาย ๆ องค์กร ดังตัวอย่างคำพูด “จุดแข็งจุดเด่น นี้ก็ต้องบูรณาการ การมีส่วนร่วมหรือการทำงานร่วมกันหลาย ๆ องค์กร ช่วยกันทำงานหลาย ๆ องค์กร เช่น โรงเรียนก็มา หน่วยงานข้างนอกก็มา ท้องถิ่นด้วย หลาย ๆ ส่วน” นอกจากนี้ผู้อำนวยการโรงเรียนแห่งหนึ่งได้ให้ความสำคัญในการส่งเสริมนักเรียนด้านความรู้และความสามารถ โดยเฉพาะการใช้ชีวิตนอกห้องเรียน มีการกำหนดหลักสูตรในวิชาการส่งเสริมเกษตรกรรมให้นักเรียน 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ทางโรงเรียนได้เชิญปราชญ์ชาวบ้านมาเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของการทำเกษตรผสมผสานตามแนวคิดขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้กับครูและนักเรียน จะเห็นได้ว่าการได้เรียนรู้ร่วมกัน นำไปสู่ภาคปฏิบัติจริงในแปลงเกษตรอาหารกลางวันของโรงเรียนและเกิดเป็นชมรมยุวเกษตรกร

รูปธรรมการดำเนินงานของชุมชนในการจัดการระบบอาหาร (ตารางที่ 3)

1. การมีเมล็ดพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์

การมีเมล็ดพันธุ์พืชในชุมชน โดยมีการจัดโครงการวิจัยพันธุ์พืชท้องถิ่นของ ต.ควนรู เป็นศูนย์เมล็ดพันธุ์ โดยเน้นพันธุ์ข้าวเป็นหลัก นอกจากนี้แล้วทางศูนย์ดังกล่าวมีการบริการให้ชาวบ้านยืมเมล็ดข้าวใช้เพาะปลูก และนำมาคืนแก่ศูนย์หลังเก็บเกี่ยว และมีการร่วมจ่ายค่าเมล็ดพันธุ์ 50 เปอร์เซ็นต์เพื่อเป็นการจูงใจข้าว ดังที่ผู้นำชุมชนได้กล่าวว่า “ทางควนรูได้ทำเรื่องความมั่นคงทางอาหารมานานแล้วให้ความสนใจอยู่เรื่องเดียว แต่เมื่อได้ไปศึกษาจากข้างนอกบ้าง จึงมีแนวคิดในการหันมาอนุรักษ์พันธุ์ข้าวพื้นเมืองไว้ รวมทั้งไก่ ปลา และวัวด้วย ซึ่งทางสำนักงานเกษตรจังหวัด และศูนย์วิจัยข้าวก็เข้ามาสนับสนุน”

ทั้งนี้ในการดำเนินงานการจัดการระบบอาหารของ ต.ควนรู มีการกระจายแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวกับด้านอาหารให้เป็นศูนย์ถ่ายทอดความรู้เรื่องการทำนา ครัวบวงจรถักกลุ่มผู้ศึกษาดูงาน และกลุ่มยุวเกษตรกร ทั้งนี้นายก อบต.ควนรู ได้ให้ข้อมูลของกลุ่มต่างๆ ดังต่อไปนี้ ได้แก่ 1) กลุ่มธนาคารข้าว โดยมีแกนนำหลัก คือ นายถัน จุลนวล นายบุญชอบ ทองดี และนายไพบูลย์ หนูราช 2) โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งโครงการอนุรักษ์พันธุพืชท้องถิ่น ตำบลควนรูมีการตั้งเป้าของการอนุรักษ์ไว้ต้องมี 60 เปอร์เซ็นต์ มีการซื้อพันธุ์จากภายนอกไม่เกิน 40 เปอร์เซ็นต์ โดยมีแกนนำหลัก คือ นายถัน จุลนวล 3) เครือข่ายเพาะพันธุ์เมล็ดพันธุ์ข้าว โดยมีแกนนำหลัก คือ นายวรรณ ขุนเคื้อ นายบุญชอบ ทองดี และนายไพบูลย์ หนูราช 4) กลุ่มอนุรักษ์พันธุพืชท้องถิ่นควนรู โดยมีแกนนำหลัก คือ นายถัน จุลนวล และนางนุสร รุ่งพรหม และ 5) หมู่บ้านท่องเที่ยวเพื่อเกษตรกรรมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยมีแกนนำหลัก คือ นายถัน จุลนวล นอกจากนี้ยังมีกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ในชุมชนที่ประสานงานร่วมกับศูนย์เพาะพันธุ์สัตว์น้ำคลองหอยโข่ง

2. การมีพื้นที่ผลิตอาหาร ซึ่งทาง อบต. ควนรูมีกลไกการทำงานในการจัดการระบบอาหาร โดยใช้พื้นที่ของหมู่ที่ 6 เป็นแหล่งเรียนรู้ในการเป็นแปลงสาธิตธนาคารอาหารชุมชน โรงเรียนข้าวชุมชน ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว และการรวมกลุ่มเกษตรกรผสมผสาน

3. การมีตลาด โดยมีกลไกการทำงานของตลาดจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวของชุมชน ได้แก่ ข้าวสังข์หยด ข้าวไรซ์เบอร์รี่ เป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้คุณภาพ ซึ่งจะมีการส่งไปยังศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวปัตตานี ในส่วนของเกษตรกรรายย่อยก็จะมีการบรรจุข้าวเป็นถุงสุญญากาศ วางจำหน่ายในบูธงานวิชาการ ตลาดเกษตรกร มอ. หรือ ห้างโอเดียน เพื่อกระจายสินค้าสู่ชุมชนเมืองและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ

4. การบริโภค โดยมีกลไกการจัดการด้านโภชนาการที่ผ่านกระบวนการทำงานของ อบต. และสถานศึกษา ซึ่งในที่นี้มี ศพด.ชุมชนวัดโคกค่าย ศพด.วัดไทรใหญ่ และศพด. บ้านลูกรัก ที่มีการดำเนินการด้านอาหารและโภชนาการอย่างเด่นชัด จากการมีแปลงเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน และการใช้ครัวกลางเพื่อทำอาหารกลางวันให้ นักเรียนใน ศพด. ทั้ง 3 ศูนย์โดยใช้วัตถุดิบจากชุมชนผลิตอาหารให้แก่เด็ก มีการรวมแหล่งผลิตอยู่ที่ ศพด.บ้านลูกรัก และกระจายอาหารให้กับอีก 2 ศูนย์ ซึ่งสามารถแก้ปัญหาขาดภาวะโภชนาการได้ในระดับหนึ่ง

ในส่วนของ การดำเนินงานด้านโภชนาการในโรงเรียน ได้แก่ รร.ชุมชนวัดโคกค่าย รร.วัดไทรใหญ่ โดยผู้บริหารโรงเรียนได้ให้ความสำคัญตระหนักของเรื่องโภชนาการ จึงมีการปรับหลักสูตรการเรียนการสอนจากปราชญ์ชาวบ้านในการทำการเกษตรเพิ่มขึ้น และจัดตั้งกลุ่มยุวเกษตรกร เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ของการทำการเกษตรแบบพอเพียง และนำผลผลิตที่ได้มาปรุงอาหารในโรงเรียนซึ่งเป็นอาหารที่มีคุณภาพ

ทั้งหมดที่กล่าวมาในทุกกระบวนการมีการดำเนินงานด้านความปลอดภัยด้านอาหารควบคู่กันไป ได้แก่ การมีศูนย์พิทักษ์สิทธิผู้บริโภค ต.ควนรู โดยมีภาระวังด้านสุขภาพและความปลอดภัยด้านอาหาร ซึ่งทำงานร่วมกับ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลควนรู ดังตัวอย่างกิจกรรมของการจัดเลี้ยงอาหารแบบบุฟเฟต์ของตำบลควนรู เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการทำปุ๋ยชีวภาพ เป็นต้น

ตารางที่ 3 รูปธรรมการดำเนินงานของตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา

กลุ่มคน	ความสำคัญ	ภาพถ่าย
1. ธนาคารอาหารชุมชน	ผู้นำชุมชน ได้มีแนวคิดแก้ไขปัญหาสุขภาพและพฤติกรรมบริโภคของคนควนรู จึงใช้เนื้อที่ของหมู่ที่ 6 บ้านหนองเสาธง เป็นแปลงสาธิตการปลูกพืช ทำสวนสมรม ทำแปลงผักสวนครัว เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ ทำบ่อเลี้ยงปลา ทำปุ๋ยชีวภาพ ทำเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านอาชีพแก่ผู้ศึกษาดูงาน เป็นศูนย์กลางถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีการเกษตรในแนวคิด “7 ไร่ 7 เรื่อง 7 ร้อย”	
2. โรงสีข้าวชุมชน	ผู้นำชุมชน ประชาชน ร่วมทำประชาคมเพื่อจัดสร้างโรงสีข้าว เพื่อบริการสีข้าวที่ได้มาตรฐานให้แก่ชาวบ้านในราคาถูก ไม่ต้องไปพึ่งนายหน้าซื้อข้าวเปลือกที่กดราคาข้าวจากแปลงนา โรงสีข้าวชุมชนนี้สร้างอยู่ในพื้นที่ของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของบ้านหนองเสาธง และสมาชิกได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้นี้ร่วมด้วย เช่น ร้าข้าวละเอียดที่ได้ก็นำไปเป็นอาหารสัตว์ ร้าข้าวแบบหยาบ ๆ นำไป ผสมกับเศษอาหารต่าง ๆ ทำปุ๋ยหมักชีวภาพ	
3. ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว	ชาวบ้านส่วนใหญ่ซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวจาก จังหวัดพัทลุง ปัจจุบันทางชุมชน ได้จัดระบบการบริหารในการจัดตั้งศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวพื้นบ้าน เช่น ข้าวเหนียว ข้าวสังข์หยด ข้าวเล็บนก ข้าวหอมมะลิ เป็นต้น ซึ่งศูนย์นี้จะบริการให้	

ตารางที่ 3 ธุรกรรมการค้าเงินงานของตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา (ต่อ)

กลุ่มคน	ความสำคัญ	ภาพถ่ายอย่าง
	<p>ชวานายืมเมล็ดข้าวใช้เพาะปลูก และนำมาคืนแก่ศูนย์หลังเก็บเกี่ยว และมีการร่วมจ่ายค่าเมล็ดพันธุ์ 50 เปอร์เซ็นต์เพื่อเป็นการจําหน่าย นอกจากนี้ทางศูนย์ฯ ยังร่วมมือกับ ชุมชน ในการถ่ายทอดความรู้เรื่องการทำนาครบวงจรแก่กลุ่มผู้ศึกษาดูงาน และกลุ่มเกษตรกร</p>	
<p>4. กลุ่มเกษตรกรผสมผสาน</p>	<p>แกนนำหลักประสานงานร่วมกับ อบต.ควนรูแก้ปัญหาดังกล่าว และได้รับการส่งเสริมให้มีการทำสวนสมรมหรือสวนผสมผสาน โดยมีการปลูกพืชผักที่เป็นอาหารพืชสมุนไพร มีการใช้พื้นที่บ้านของสมาชิกเป็นแหล่งสาธิตเกษตรผสมผสาน รวมทั้งกับพื้นที่ของธนาคารอาหารชุมชน ทำให้ชุมชนมีแหล่งอาหารที่ปลอดภัยไว้รับประทานตลอดทั้งปี</p>	

ประเด็นที่ 4: ผลผลิต - ผลลัพธ์- ผลกระทบ

ผลของการศึกษารูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารของตำบลควนรูในประเด็นผลผลิต - ผลลัพธ์- ผลกระทบครั้งนี้ พบว่า ประกอบด้วย 5 ประการ ได้แก่ การมีศักยภาพผลิตอาหารเพียงพอ การเข้าถึงอาหาร การใช้ประโยชน์จากอาหาร การมีเสถียรภาพทางอาหาร และความปลอดภัยด้านอาหาร ดังต่อไปนี้

1. การมีศักยภาพผลิตอาหารเพียงพอ พบว่า คนใน ต.ควนรู สามารถใช้ที่ดินและน้ำสำหรับผลิตอาหาร และการมีเมล็ดพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์เพื่อการบริโภค ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 การใช้ที่ดินและน้ำสำหรับการผลิตอาหาร

ในประเด็นของการใช้ที่ดินสำหรับการผลิตอาหารของ ต.ควนรู พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง คราวเรือนมีที่ดินเพียงพอต่อการทำเกษตรและใช้พื้นที่ว่างบริเวณบ้านร่วมกับพื้นที่ในสวนซึ่งแยกจากตัวบ้านในการเป็นแหล่งผลิตอาหาร นอกจากนี้คนในชุมชนก็ได้อนุรักษ์พื้นที่ดินไว้ และมีผู้นำชุมชนที่เข้ามากระตุ้นและสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนไม่ขายที่ให้กับนายทุน ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของดินส่วนใหญ่เหมาะแก่การทำพืชไร่ พืชสวน

หมุนเวียนตลอดทั้งปี และมีระบบนิเวศน์ที่สมดุล อีกทั้งยังมีการเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภคหลายชนิด เช่น วัว หมู ไก่ เป็ด ปลา และกุ้ง เป็นต้น โดยมีแกนนำในชุมชนได้รวมกลุ่มเครือข่ายของครัวเรือนที่ผลิตอาหารต่าง ๆ เพื่อให้ชุมชนมีอาหารบริโภคอย่างเพียงพอตลอดปี เช่น กลุ่มเกษตรผสมผสาน กลุ่มน้ำพริก เป็นต้น ดังที่ตัวแทนเกษตรกรแกนนำชายรายหนึ่งที่อยู่ในการศึกษาคั้งนี้ ได้ให้ข้อมูลถึงการใช้แหล่งอาหารจากธรรมชาติที่มีอยู่ กล่าวคือ ใช้ที่ดินสำหรับปลูกผักหลาย ๆ ชนิด เช่น ผักกาด ผักบุ้ง ผักกวางตุ้ง ผักคะน้า ถั่วฝักยาว ถั่วพู ชะอม ข้าวโพด มะละกอ และมะเขือ เป็นต้น รวมทั้งการเลี้ยงไก่ วัว และปลา เพื่อการบริโภคในครัวเรือน และจำหน่ายนอกชุมชน

สำหรับการใช้น้ำในการผลิตอาหารของ ต.ควนรู พบว่า ปัจจุบันควนรูมีแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นลำธาร คลองสายเล็ก ๆ ซึ่งมีน้ำไม่เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคและการเกษตร ดังนั้นทางแกนนำชุมชนได้ระดมกำลังคนเพื่อจัดทำธนาคารน้ำ ขุดคูระบายน้ำเป็นเหมืองชลประทานเล็ก ๆ ส่งต่อน้ำให้หมู่บ้านต่าง ๆ และมีการขุดบ่อน้ำสาธารณะบริเวณธนาคารอาหารชุมชนสำหรับใช้ในการเกษตร ดังผู้บริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นได้กล่าวว่า ชุมชนมีคูคลองเล็ก ๆ ฤดูร้อนก็จะแล้งหนัก ไม่มีน้ำกักเก็บ จึงส่งผลกระทบต่อการทำงานในหน้าแล้ง หรือปลูกพืชผักต่าง ๆ จึงได้ร่วมมือกับชุมชน และประสานงานกับกรมชลประทานเพื่อจัดการทรัพยากรน้ำเป็นเหมืองส่งน้ำ โดยสูบน้ำจากคลองภูมิมาเก็บไว้ในสระ และส่งน้ำไปยังแหล่งผลิตอาหารของชุมชน รวมทั้งการรณรงค์ให้ประชาชนร่วมกันใช้น้ำอย่างประหยัด และยังเพิ่มเติมถึงแผนในอนาคตที่จะมีการทำน้ำประปาหมู่บ้าน เพื่อให้ชุมชนมีน้ำกินน้ำใช้อย่างเพียงพอ

1.2 การมีเมล็ดพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์เพื่อการบริโภค

ผลการศึกษาครั้งนี้พบว่า เดิม ต. ควนรูต้องสั่งซื้อเมล็ดพันธุ์จากศูนย์วิจัยข้าวจังหวัดพัทลุง และเกษตรกรบางรายไปซื้อเมล็ดพันธุ์จากนายทุน ดังนั้นทางผู้นำชุมชนที่ยังทำนาเป็นอาชีพหลักและชาวนารายอื่น ๆ มีแนวคิดที่จะจัดตั้งศูนย์เมล็ดพันธุ์ในระยะต่อมาก็เกิดธนาคารอาหารชุมชนและทำให้เกิดแหล่งเรียนรู้เป็นศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน โดยได้ทำหน้าที่คัดเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าวพื้นเมือง และให้ยืมเมล็ดพันธุ์ข้าวให้ชาวนาในฤดูทำนา โดยที่ทางศูนย์จะจัดเก็บเมล็ดกลับคืนหลังจากฤดูเก็บเกี่ยวแล้ว ซึ่งผู้นำชุมชนมีวิสัยทัศน์ในการทำโครงการนี้อย่างต่อเนื่องและทำให้ ต.ควนรูมีข้าวบริโภคในชุมชนได้ตลอดทั้งปี และมีเหลือสำหรับการนำไปแปรรูปบรรจุถุงเพื่อจำหน่ายอย่างได้มาตรฐาน ทำให้คนในชุมชนไม่ต้องซื้อเมล็ดพันธุ์จากภายนอกเหมือนในอดีต

ในส่วนของพันธุ์วัว ไก่ เป็ด และปลา ที่เลี้ยงกันในชุมชนนั้นก็จะมีการเลี้ยงดูและผสมพันธุ์สัตว์ที่เลี้ยงไว้แต่ละครัวเรือน ไว้เพื่อบริโภคและให้เป็นพ่อพันธุ์แม่พันธุ์ในรุ่นต่อไป

2. การเข้าถึงอาหาร

จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า คนใน ต.ควนรู มีอาหารบริโภคอย่างเพียงพอจากการที่มีอาหารจากหลายแหล่ง ทั้งที่เกิดขึ้นเองทางธรรมชาติ เช่น หน่อไม้ พืชผักจากป่าข้าง และปลา นอกจากอาหารที่ได้จากธรรมชาติดังกล่าวแล้ว คนใน ต.ควนรูยังได้อาหารจากการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ในครัวเรือนเองด้วย ส่วนด้านการผลิตอาหารในชุมชนนำสู่ตลาดนั้น พบว่า ต.ควนรูมีแหล่งขายในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นร้านค้า หน้าบ้านของเกษตรกร ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็จะรู้กันที่บ้านไหนมีการผลิตผัก ผลไม้ หรือ สัตว์ ชนิดไหน โดยที่ชุมชนเองไม่จำเป็นต้องมีตลาดขนาดใหญ่ เนื่องจากแต่ละคนมีความสะดวกในการเดินทางไปยังตลาดสดของอำเภอควนเนียงที่อยู่ไม่ไกลจากชุมชน ซึ่งมีเส้นทางการเดินทางระหว่างหมู่บ้านกับตัวตำบลและอำเภอเป็นถนนใหญ่ตัดผ่าน ทำให้เข้าถึงอาหารที่มีได้มากกว่า

ดังตัวอย่างจากการได้เดินทางไปเยี่ยมชมบ้านเกษตรกรหญิงรายหนึ่งและตลาดของ ต.ควนเนียงซึ่งอยู่ติดกับ ต. ควนรู พบว่า ตลอดเส้นทางจากนั้นเป็นดินลูกรังผ่านไร่นาหลายร้อยไร่ มีสวนเกษตรผสมผสาน มีสวนยางพารา มีสวนปาล์ม น้ำมัน และบ่อเลี้ยงปลา เส้นทางดินลูกรังเชื่อมต่อกับเส้นถนนคอนกรีต และทอดยาวไปสู่ถนนใหญ่ที่ตัดผ่านหน้าบ้านอีกหลาย ๆ หลัง จนเข้าเขตเทศบาลใน อ. ควนเนียง และมีตลาดขนาดใหญ่ที่เป็นแหล่งรวมสินค้าหลากหลายจำนวนมาก กล่าวโดยสรุปสังเกตได้ว่าคนใน ต.ควนรู มีความสะดวกในการเดินทางไปตลาดของ ต.ควนเนียงซึ่งอยู่ใกล้กัน และชาวบ้านสามารถเข้าถึงแหล่งผลิตอาหารได้

3. การใช้ประโยชน์จากอาหาร

ปัจจุบันถือว่าชุมชนมีกลุ่มผลิตข้าวที่เข้มแข็ง มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นขนมจีน ขนมไทย และทำข้าวกล้อง ส่วนรำข้าวและแกลบก็จะนำไปทำเป็นปุ๋ยหรืออาหารสัตว์ นอกจากนี้ชุมชนได้มีการตระหนักในเรื่องการใส่ใจดูแลสุขภาพ มีความรู้ด้านการบริโภคอาหาร ซึ่งจากการสอบถามกลุ่มตัวอย่างทั้งกลุ่มผู้นำ เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ และแกนนำเกษตรกรนั้น ทั้งหมดให้ข้อมูลว่าการบริโภคอาหารครบ 5 หมู่เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้ร่างกายได้รับสารอาหารอย่างครบถ้วน มีสุขภาพแข็งแรง ในส่วนของการเลือกรับประทานอาหารปลอดภัยนั้น กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรดังกล่าวซึ่งเป็นผู้ผลิตอาหารเอง ใช้หลักการความปลอดภัยจากสารเคมีทางการเกษตร กล่าวว่ามี ความมั่นใจว่าอาหารที่ตนบริโภคนั้นปลอดภัยจริง เพราะผักก็ปลูกเอง และปรุงอาหารเอง ซึ่งทุกคนในครอบครัวก็ดำเนินชีวิตแบบนี้มาหลายรุ่น แต่ก็พบว่าบางครั้งครอบครัวมีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคเบาหวาน และความดันโลหิตสูง เนื่องจากชอบบริโภคอาหารรสเค็มและหวานมัน

ส่วนข้อมูลด้านวิชาการที่ทางผู้อำนวยการ รพ.สต. แห่งหนึ่งซึ่งร่วมในการศึกษานี้ ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมให้ความรู้ด้านการบริโภคว่า “ทางรพ.สต.นั้นเน้นให้ความรู้ด้านการ

บริโภคที่เหมาะสมกับวัย เช่น วัยทารก วัยเด็ก วัยผู้ใหญ่ วัยสูงอายุ และสตรีมีครรภ์ เป็นต้น” โดยได้ยกตัวอย่างกิจกรรมที่ผ่านมา ซึ่งได้เน้นการรณรงค์การดูแลสุขภาพของสตรีมีครรภ์ในการเข้ารับ การฝากครรภ์อย่างต่อเนื่อง มีความรู้ความเข้าใจต่อสุขภาพของแม่และลูกขณะตั้งครรภ์จนถึงระยะ คลอด ตระหนักเรื่องการบริโภคธาตุเหล็ก แคลเซียม ไอโอดีน นม และไข่ เป็นต้น ในส่วนของ ศพด.ทั้ง 3 ศูนย์นั้นได้จัดทำอาหารกลางวันแบบครัวรวม เพื่อแก้ปัญหาภาวะทุพโภชนาการของเด็ก โดยใช้อาหารที่ชุมชนผลิตมาเป็นวัตถุดิบสำคัญในการปรุงอาหารแต่ละมื้อ เช่น ข้าวกล้อง ผักกาด ผักกวางตุ้ง ผักบุ้ง ถั่วงอก และมะละกอ เป็นต้น ดังที่ผู้อำนวยการโรงเรียนแห่งหนึ่งกล่าวว่า “ทางแม่ครัวของโรงเรียนจะเป็นผู้ติดต่อซื้อผัก ผลไม้ ไข่ไก่ จากแปลงเกษตรอินทรีย์โดยผู้ผลิตเอง ก็มีบ้านอยู่ในชุมชน เขาก็มีเบอร์โทรศัพท์ของเจ้าของแปลงนั้น ๆ แล้วจะโทรสั่งล่วงหน้า เพื่อให้ เกษตรกรได้จัดเตรียมผลผลิตตามที่ต้องการ” จากผลของการให้ความสำคัญด้านนี้ ทำให้ชุมชนมี การพึ่งพาอาหารของชุมชน และได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งอาหารที่มี

4. การมีเสถียรภาพของอาหาร

ความมั่นคงทางอาหารที่บ่งบอกถึงการมีเสถียรภาพของการผลิตทางการเกษตร อย่างยั่งยืนนั้น ซึ่งจะเห็นว่า ต.ควนรูได้ตระหนักในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง คือ การเก็บ รักษาเมล็ดพันธุ์ข้าวไว้ใช้เอง ทั้งนี้ก็จะรวมอยู่กับธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าว รวมทั้งการเพาะพันธุ์พืช หรือสัตว์ต่าง ๆ ของแต่ละครัวเรือน ก็จะมีการแลกเปลี่ยนแบ่งปันพันธุ์ชนิดต่างๆ ให้แก่ชาวบ้าน หรือไว้จำหน่ายแต่บุคคลภายนอกที่เข้ามาศึกษาดูงาน หรือผู้สนใจทั่วไป นอกจากนี้ชุมชนยังคงมี การอนุรักษ์ผืนดินไว้ไม่ขายให้แก่นายทุนนอกพื้นที่ มีการรักษาสภาพของการทำเกษตรผสมผสาน มีการทำปุ๋ยชีวภาพเพื่อบำรุงผลผลิตและดิน มีแหล่งน้ำที่สะอาดเพื่อการเกษตรและการบริโภค มีสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาลตามธรรมชาติ อาจจะส่งผลกระทบต่อฤดูกาลเพาะปลูก พืชในช่วงฤดูร้อน ซึ่งทำให้ฝนขาดช่วง มีน้ำน้อย อากาศร้อน พืชผักบางชนิดไม่เจริญเติบโต สัตว์ ล้มป่วย และตัวเกษตรกรก็เจ็บป่วยได้ง่าย

ดังจะเห็นได้จากครัวเรือนของเกษตรกรหญิงรายหนึ่งตัวอย่างของการทำเกษตร ผสมผสาน บริเวณบ้านกว้างและร่มรื่นด้วยพืชพันธุ์หลากหลาย มีการสาธิตการตอนกิ่งพริกไทยดำ สาธิตการปลูกต้นไม้หลายชนิดไว้ในพื้นที่เดียวกันโดยอาศัยระบบนิเวศการพึ่งพาซึ่งกันและกัน สังเกตได้จากการปลูกพริกไทยกับต้นไม้ใหญ่ ซึ่งพริกไทยจะเจริญเติบโตได้ดีที่มีแสงแดดรำไร และสามารถขยายพันธุ์ได้เร็ว

5. ความปลอดภัยด้านอาหาร

นอกจากคนใน ต.ควนรูตระหนักทางด้านความมั่นคงทางอาหารแล้ว ยังให้ ความสำคัญใส่ใจในเรื่องการจัดการด้านอาหารปลอดภัยที่เป็นอีกกลไกสำคัญของการดำเนิน

โครงการอาหารของชุมชน ซึ่งทาง อบต.ควนรู ได้มีแนวคิดที่จะผลักดันให้เป็นชุมชนที่ผลิตอาหารได้อย่างมีคุณภาพและปลอดภัยจากสารเคมี ตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียม การเพาะปลูก การบำรุง การแปรรูป การบรรจุภัณฑ์ และส่งต่อผู้บริโภค ทั้งในรูปแบบของการจำหน่ายหรือการนำไปปรุงเป็นอาหาร ดังตัวอย่างเกษตรกรรายหนึ่งที่เข้าร่วมในการศึกษาคั้งนี้กล่าวเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ว่า “คนที่บ้านจะปลูกผักในแปลงเล็ก ๆ ข้างบ้านไว้กินเอง เราไม่ได้ยาเคมีเลย ดินที่ใช้ปลูกก็เตรียมไว้จากพวกเศษไม้เศษหญ้า เอามาผสมกับขี้วัวขี้ไก่ ผักก็ขึ้นสวยดีนะ ตอนนี้มีผักบุ้ง ผักกาด และถั่วฝักยาว บางวันก็เก็บได้เยอะจึงแบ่งขายบ้าง ส่วนใหญ่ก็เอามากินเอง ปลอดภัยดี คนที่บ้านก็ไม่ค่อยเจ็บป่วยไปโรงพยาบาล”

ส่วนของการให้ข้อมูลจากรองนายก อบต.ควนรูที่เป็นตัวแทนจากกลุ่มตัวอย่างของการศึกษาคั้งนี้ กล่าวเกี่ยวกับความปลอดภัยด้านอาหารของ ต.ควนรูว่า ควนรูมีกิจกรรมหลายอย่างที่ทำให้ความตระหนักในเรื่องของความปลอดภัย โดยจะสังเกตได้จากการมีกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ปลูกผักไร้สารพิษ และกลุ่มยุวเกษตรกรในโรงเรียนชุมชนวัดโคกค่าย ทั้งนี้ทุก ๆ กิจกรรมมีแนวคิดหลักเดียวกันคือ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้กับพื้นที่นั้น ๆ จะเห็นได้ว่า ทุกพื้นที่ว่างจะมีการปลูกพืชผักไว้ตลอด หมุนเวียนกันตามระยะเวลาการปลูก ในส่วนศูนย์พิทักษ์สิทธิผู้บริโภค ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ช่วยเฝ้าระวังเกี่ยวกับอาหาร การใช้ผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับการบริโภคต่าง ๆ ทั้งนี้ได้ดำเนินงานร่วมกับ รพ.สต.ควนรู ในการขับเคลื่อนงานด้านสุขภาพ รวมทั้งดำเนินงานร่วมกับ อสม. เพื่อสร้างกลุ่มที่เข้มแข็งในการเข้าไปตรวจสอบและรวบรวมข้อมูลด้านอาหารปลอดภัย และรณรงค์ให้เกิดโครงการจัดอาหารเลี้ยงบุฟเฟต์จากปิ่นโตของแต่ละครัวเรือนที่ร่วมกิจกรรม โดยอบต.ควนรู จะประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบว่า จะการจัดประชุมหรือมีการศึกษาดูงานจากองค์กรภายนอก และรับสมัครครัวเรือนเพื่อจัดเตรียมอาหารมาสำหรับเลี้ยงประชุม ครัวเรือนละ 1 ปิ่น โตราคา 100 บาท กิจกรรมดังกล่าวทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าบ้านที่ให้การต้อนรับแก่คณะดูงานจากภายนอกได้อย่างดี

โดยสรุป รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารของตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลานั้นมีศักยภาพในการผลิตอาหารได้เพียงพอต่อความต้องการในชุมชน มีการเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพ มีการใช้ประโยชน์จากอาหารอย่างเหมาะสม และมีการทำเกษตรอินทรีย์ในครัวเรือนและชุมชน นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ และการอนุรักษ์พันธุ์กรรมข้าวไว้ในประเพณีทำขวัญข้าว เป็นต้น โดยผู้นำชุมชน เครือข่ายเกษตรกร ครู ผู้ปกครอง และยุวเกษตรกรเข้ามาร่วมกิจกรรม กลไกที่สำคัญในการผลักดันให้มีการดำเนินการนั้นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกันและการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน และเกิดเป็นศูนย์เรียนรู้(ภาพประกอบที่ 6)

ภาพประกอบที่ 6 รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร ตำบลควนรู อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสงขลา

2.2 รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารของตำบลชะแล อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

การวิจัยครั้งนี้นำเสนอรูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร ตำบลชะแล อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ในเชิงระบบ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์รายบุคคลพร้อมเยี่ยมชมพื้นที่ระหว่างการสัมภาษณ์ รวมเฉลี่ยใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมงต่อราย ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ประเด็นดังต่อไปนี้ ได้แก่ บริบทพื้นที่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต - ผลลัพธ์-ผลกระทบ ตามลำดับ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1: บริบทพื้นที่

ตำบลชะแล (ต.ชะแล) ตั้งอยู่บนคาบสมุทรสทิงพระ เป็นพื้นที่ราบลุ่มทะเลสาบสงขลา ติดต่อกับทะเลสาบมีเนื้อที่ประมาณ 5,561 ไร่ แบ่งเป็น 5 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ 1 บ้านปากช่อง หมู่ 2 บ้านชายเหมือง หมู่ 3 บ้านกลาง หมู่ 4 บ้านป่าเกาะ และหมู่ 5 บ้านเขาผี ประชากร 500 ครั้วเรือน มีประมาณ 2,000 คน มีอาชีพ ทำนาข้าวและตาลโตนด เป็นส่วนใหญ่ มีสถานศึกษา โรงเรียน 2 แห่ง ได้แก่ ร.ร. ชะแลนimitวิทยา และ ร.ร. วัดชะแล มี ศพด. 1 ศูนย์ คือ ศพด.ชะแล มี รพ.สต. 1 แห่ง คือ รพ.สต. ชะแล และมี ศาสนสถาน 2 แห่ง คือ วัดชะแล และวัดกุฎบรพต

รองนายกผู้ขายรายหนึ่งที่อยู่ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้กล่าวว่า “พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำนามีการทำนาข้าวอินทรีย์ประมาณ 50 ไร่ นอกจากนั้นมีการทำแปลงผักอินทรีย์ ทำไร่นาสวนผสม ได้แก่ ผักสวนครัวต่าง ๆ และผลไม้ เช่น มะม่วง กล้วย มะพร้าว ตาลโตนด และมะละกอ การเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ วัว ไก่ เป็ด และสัตว์ทะเล มีกลุ่มทำประมงทะเลสาบสงขลา ได้แก่ ปลา กุ้ง ปู และหอย ควบคู่กันไป มีสถานพัฒนาป้าชายเลนที่ 38 สงขลา” ซึ่งจะเห็นได้ว่า ต.ชะแลมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรที่นา ทรัพยากรป่าชายเลน ทรัพยากรสัตว์น้ำ ซึ่งเป็นแหล่งประกอบอาชีพของคนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง สามารถหารายได้ให้กับชุมชนได้ตลอดทั้งปี

จากการสัมภาษณ์ประชาชนชาวบ้านรายหนึ่งได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพของคนใน ต. ชะแลว่า “ตลอดระยะเวลาในปีหนึ่ง ๆ คนก็มีการทำนา การปลูกผักสวนครัว การทำตาลโตนด การเลี้ยงสัตว์ การทำประมง และการรับจ้างทำงานทั่วไป สำหรับพืชผักสวนครัวมีตั้งแต่กะเพรา โหระพา ผักบุ้ง ผักกาดขาว ผักกวางตุ้ง มะเขือ และพริกขี้หนู และมีการปลูกผลไม้ต่าง ๆ เช่น มะพร้าว มะม่วง และกล้วย” นอกจาก ต.ชะแลมีทรัพยากรในชุมชนหลากหลายที่เป็นสิ่งสำคัญต่อความมั่นคงทางอาหารแล้ว ต.ชะแลพบว่ามีการทำการเกษตรผสมผสานแบบอินทรีย์เพื่อการบริโภคของครัวเรือน ในส่วนการผลิตเพื่อการจำหน่ายยังพบว่ามีการใช้สารเคมีร่วมด้วย และเกษตรกรรายหนึ่งได้ให้ข้อมูลเสริมในเรื่องความเฉพาะที่เป็นวิถีของคนชะแล “แต่ที่นี้ก็จะมียือกัลกษณ์ที่โดดเด่น เพราะมีพื้นที่นาจำนวนมาก

มีต้นตาลโตนครึ้นอยู่เรียงรายตามขอบที่นา หลายครัวเรือนก็ยึดอาชีพทำตาลโตนครึ้น เช่น การขายน้ำตาลสด การขายผลตาล การขายจาวตาล การทำขนมไทยจากตาลโตนครึ้น และการทำจักสาน ดังนั้นชะเล้งจึงเป็นที่รู้จักกันในชื่อของ โหนด นา เล ”

แนวโน้มการบริโภคของคนในชุมชน ผู้อำนวยการสำนักกรรมนุญสุขภาพตำบลชะเล้งได้กล่าวว่า “คนชะเล้งส่วนใหญ่ปรุงอาหารทานเอง ครัวเรือนก็ปลูกผักกั้นที่บ้าน ถ้าคนที่ตลาดนัดของชะเล้งก็จะเห็นว่ามีการขายข้าวแกงถุงแค่ 2 ร้าน ซึ่งจะมีลูกค้าเป็นคนนอกท้องถิ่นที่สัญจรผ่านไปมา คนชะเล้งเองที่ไปซื้อก็ไม่ถึง 10 เปอร์เซนต์ เพราะเดี๋ยวนี้คนได้รับข้อมูลด้านโภชนาการจากวิทยาลัยพยาบาล และคณะเภสัช มอ. จึงมีการใส่ใจในดูแลสุขภาพและมีการเลือกบริโภคอาหารที่มีคุณภาพ”

ปัจจุบันตำบลชะเล้งมีการเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ ด้าน เช่น ระบบนิเวศน์เสื่อมโทรม ทะเลสาบเสื่อมโทรม ปัญหาขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ดินไม่มีคุณภาพ ปัญหารายได้ไม่เพียงพอ และปัญหาการว่างงาน เป็นต้น ตัวอย่างของทะเลสาบเสื่อมโทรมในที่นี้ เช่น การทำประมงโดยใช้เครื่องมือที่ผิดประเภท กล่าวคือมีการใช้อวนที่ตาลี ทำให้จับสัตว์น้ำที่ยังไม่โตเต็มที่ขึ้นมา

สภาพปัญหาเกี่ยวกับการทำประมงของตำบลชะเล้งที่ผู้นำชุมชนรายหนึ่งได้กล่าวไว้ “คนชะเล้งมีการใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำที่ไม่ได้มาตรฐานและผิดประเภท เช่น การใช้ไซ้ การใช้เครื่องขุดไฟฟ้า เป็นต้น รวมทั้งการลักลอบจับสัตว์น้ำในฤดูผสมพันธุ์และวางไข่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้จำนวนสัตว์น้ำลดลง ขาดแหล่งอาหารทางทะเล” ดังปัญหาที่กล่าวมานี้ทางผู้นำและชาวชะเล้งได้ร่วมกันตั้งกลุ่มฟาร์มทะเล เป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 38 สงขลา ในการอนุรักษ์และเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาต่าง ๆ ให้มีที่วางไข่ ทั้งนี้สัตว์ทะเลที่มีใน ต.ชะเล้ง ได้แก่ ปลากระบอก ปลาชะโด ปลากั้ง ปลาหัวอ่อน กุ้งขาว กุ้งกุลาดำ ปูดำ เป็นต้น

นอกจาก ต.ชะเล้งจะเป็นพื้นที่ราบลุ่ม ดินทะเลสาบสงขลา อีกทั้งยังเหมาะแก่การเพาะปลูกการทำนาดังเป็นที่รู้ว่าเป็นพื้นที่ โหนด นา เล ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ต.ชะเล้งยังมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองการปกครองท้องถิ่นอยู่ตลอดเวลา โดยจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเมื่อวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2559 ณ ห้องประชุม ต.ชะเล้ง ซึ่งมีปราชญ์ชุมชนที่เป็นคนมีถิ่นฐานเดิมจาก ต.ควนรูตั้งแต่กำเนิดและใช้ชีวิตในวัยทำงานที่ ต.ชะเล้ง ได้กล่าวว่า “ผู้นำของ ต.ชะเล้งมาจากการเลือกตั้ง ในแต่ละสมัยก็มีการเปลี่ยนแปลงผู้นำและนโยบายทางการเมืองเรื่อยมา โดยมีผู้นำในอดีตที่ชาวบ้านเคารพและมีความศรัทธาในการเป็นนักบริหารและพัฒนา ต.ชะเล้งให้เกิดกรรมนุญสุขภาพแห่งแรกของประเทศไทยจนเป็นต้นแบบแห่งการเรียนรู้ด้านสุขภาพ และมีอีกหลายโครงการที่มีการขับเคลื่อนโดยแนวคิดจากอดีตนายทำนึงที่ใ้ช้กรรมนุญสุขภาพตำบลเป็นหลัก ทั้งนี้จะเห็นว่าในปัจจุบัน ต.ชะเล้งมีการหลากหลายทางสังคมมากขึ้น การรวมกลุ่มสมาชิกต่าง ๆ ในชุมชนมีน้อย ซึ่งแต่ละครัวเรือนมีการดำเนินชีวิตเป็นสังคมเดี่ยวที่สามารถพึ่งตนเองได้”

โดยสรุปจากข้อมูลบริบทของพื้นที่ตำบลชะแล้ จะเห็นได้ว่า ตั้งอยู่บนคาบสมุทร สทิงพระ ดินทะเลสาบสงขลาที่มีความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติทั้งในดิน ทะเล และระบบ นิเวศน์ป่าชายเลน แต่ก็ยังพบปัญหาจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นไม่เหมาะสม จึงมีผลกระทบต่อสภาพชุมชนในปัจจุบัน ทั้งเรื่องดิน และน้ำ ดังนั้นคนในชุมชนและหน่วยงานภายนอกได้เห็น ความสำคัญและร่วมกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้ชุมชนมีความมั่นคงทางอาหารและความ ปลอดภัยด้านอาหารของชุมชน (ภาพประกอบที่ 7)

ภาพประกอบที่ 7 พื้นที่ ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

ประเด็นที่ 2: ปัจจัยนำเข้า

ผลการศึกษาครั้งนี้พบว่า ต.ชะแล้ อ.สิงหนคร จ.สงขลา มีปัจจัยนำเข้าที่เป็นทุนทาง สังคม สำหรับรูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร ประกอบไปด้วย 6 ประการสำคัญ ได้แก่ คนและครัวเรือน ภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติ งบประมาณ วัฒนธรรม และ หน่วยงาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

คนเป็นปัจจัยนำเข้าที่สำคัญในการจัดการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัย ด้านอาหารให้ประสบความสำเร็จของตำบลชะแล้ คนในที่นี้หมายถึงการมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีการรับรู้ปัญหาสถานการณ์ด้านอาหารและปัญหาสุขภาพของชุมชน ดังที่ผู้นำชุมชนรายหนึ่งที่เกี่ยวข้อง การศึกษากล่าวว่า “การจัดการอาหารของพื้นที่ชะแล้นั้น เกี่ยวกับปัญหาสุขภาพของประชาชน พบว่า ในกลุ่มของวัยเด็ก มีภาวะอ้วนผอม ขาดสารอาหาร ขาดไอ โอดิน ไอคิ้วดำ และกลุ่มผู้สูงอายุก็จะ ป่วยเป็นเบาหวาน ความดันโลหิตสูงและภาวะอ้วน ซึ่งส่วนใหญ่มาจากพฤติกรรมบริโภคไม่ เหมาะสม” นอกจากนี้ตำบลชะแล้ยังมีคนอีกจำนวนหนึ่งที่ชาวบ้านยกย่องให้เป็นผู้มีความรู้

ความสามารถ และถ่ายทอดประสบการณ์การดำเนินชีวิตในชุมชนอย่างเหมาะสม ที่เรียกว่า ปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งเป็นผู้ที่มีองค์ความรู้ มีการสืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ ประยุกต์กับความรู้ที่คิดค้นขึ้นมาใหม่ และสามารถแก้ไขปัญหาที่นำมาใช้ประโยชน์ให้กับชุมชนได้ ดังจากข้อมูลที่อาสาสมัครประจำหมู่บ้านชายรายหนึ่ง ได้ยกตัวอย่างปราชญ์ชาวบ้านของตำบลชะแล้ได้แก่ ปราชญ์เกษตรอินทรีย์ ปราชญ์การทำประมง ปราชญ์การทำขนมพื้นบ้าน ปราชญ์การทำนาข้าว ทำตาลโตนด และปราชญ์พืชสมุนไพร เป็นต้น ทั้งหมดนี้เป็นตัวอย่างในการพัฒนาตนเองและชุมชนอย่างยั่งยืน

ชาวบ้านในพื้นที่ตำบลชะแล้ส่วนใหญ่มีความรู้เรื่องการทำน้ำตาลโตนด ตั้งแต่วิธีการขึ้นตาล และนำมาทำเป็นน้ำตาล ดังตัวอย่างที่แกนนำเกษตรกรชายรายหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า “ช่วงเดือน กุมภาพันธ์ หลายบ้านก็จะไปเก็บน้ำตาลเอามาขายกัน ตามบ้านเราก็ทำแบบนี้กันคือ เวลาไปขึ้นตาล ก็จะเอากระบอกลูบไม้ไผ่ไปรองน้ำตาลที่ไหลจากงวงตาลตอนเช้า แล้วตอนเย็นจึงไปเก็บน้ำตาลที่ได้มาเยอะ ๆ บางทีก็ขายน้ำส้มโหนด แล้วส่วนหนึ่งก็เอามาแปรรูปเป็นน้ำตาล เพราะแต่ละบ้านก็จะมีเตา มีคนทำเป็นอยู่แล้ว ทีนี้เราก็เอาน้ำตาลสดมาเคี่ยวให้ใช้ไฟแรง ๆ เลย คนด้วยไม้พายจนน้ำตาลหดรตัว สีมันก็จะเข้มขึ้น แล้วก็เหนียว กว่าจะได้ก็เหนียวสองสามเหงื่อเลย”

ในส่วนของรวมตัวในแต่ละครัวเรือนนั้น ยังไม่ประสบความสำเร็จ ที่จะจัดการพื้นที่ให้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกลุ่มหรือศูนย์เรียนรู้เกี่ยวกับระบบอาหารของชุมชนทั้งด้านความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้าน ดังที่ ต.ควนรู ได้ประสบความสำเร็จจากการเกิดกลุ่มเกษตรกรและศูนย์เรียนรู้ ปัจจุบันตำบลชะแล้ได้มีแกนนำที่มีความรู้ความสามารถหลากหลายด้าน ดังเช่น เกษตรกรที่ปลูกผักพื้นบ้าน พืชเกษตรอินทรีย์ ฟาร์มไข่ไก่ เลี้ยงสัตว์บก ฟาร์มทะเล ทำขนมและกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น ซึ่งจะกระจายอยู่ทั่วไปในหมู่ที่ 1-5 ส่วนหมู่ที่ 4 จะเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน เป็นที่ตั้งสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 38 สงขลา กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้เป็นบุคคลที่ช่วยให้ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ พร้อมทั้งช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้อาหารในท้องถิ่นมีพอเพียงตลอดทั้งปี

ดังจะเห็นได้จากข้อมูลของตัวแทนกลุ่มเกษตรกรรายหนึ่งที่เข้าร่วมการศึกษาคั้งนี้ และให้ความสำคัญเรื่องเกษตรอินทรีย์ส่งผลให้เกิดความมั่นคงทางอาหารว่า “การรวมกลุ่มของสมาชิกทำเกษตรอินทรีย์เหมือนจะทำได้ยากนะ ในตอนแรกมีแค่ผมกับเพื่อนบ้านที่ทำ แต่ว่าพอเราทำให้เขาเห็นว่าทำได้ เห็นผลเหมือนกับการใส่ปุ๋ยเคมีพวกนั้น และได้ผักที่ปลอดภัยปลอดสารพิษ ปลูกเองกินเอง ก็เป็นอะไรที่ทุกคนอยากลองทำบ้าง ผมกับผู้ใหญ่บ้านจึงชวนกันตั้งกลุ่มเกษตรอินทรีย์ มีคนสนใจอยู่นะ แต่ก็แค่การตั้งไข่ ยังไม่มีสามารถดำเนินการเป็นรูปแบบกลุ่มชัดเจน การทำเกษตรอินทรีย์ที่ผมทำนั้น โดยเริ่มจากปลูกผักสวนครัวข้าง ๆ บ้าน ตลอดจนการทำนาข้าวอินทรีย์ ปัจจุบันก็ตั้งตัวได้ และสามารถผลิตข้าวได้จำนวนมากขึ้น พอที่จะส่งขายให้แก่ชุมชน ตอนนี้อย่าง ศพด. และ

รร.วัดชะแล้ ก็มารับข้าวไปเป็นอาหารกลางวันให้กับนักเรียน ลูกหลานจะได้กินอาหารที่ปลอดภัย ไร้สารพิษจริง และดีต่อสุขภาพด้วย”

สำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของตำบลชะแล้ ได้ดำเนินการ โดยผู้ประกอบการที่เป็นสมาชิกของกลุ่มต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น มีการจดทะเบียนตั้งกลุ่มเมื่อ ปี 2552 เพื่อให้ชุมชนเป็นเจ้าของกิจการ สร้างรายได้เสริมในกลุ่มสตรีและผู้สูงอายุในชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ และมุ่งเน้นให้ชุมชนมีการกินคืออยู่อย่างยั่งยืน ดังคำกล่าวของหัวหน้าศูนย์วิสาหกิจชุมชนที่เข้าร่วมในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้กล่าวว่า “ ชะแล้เรามีของดีเยอะ คือแรก ๆ ก็มีกลุ่มแม่บ้านที่ทำน้ำยาล้างจานอะไรพวกนี้กัน ต่อมาก็เกิดกลุ่มทำนาข้าว ทำตาล โตนดเคยอะขึ้น เพราะพื้นที่ของชะแล้ก็มีแต่นา กับ โหนด คนที่นี่เขาก็อยู่เป็นเครือญาติ ๆ กัน พอเห็นอะไรดี ๆ จึงรวมกลุ่มกันแล้วมาวางขายที่นี้แหละ ซึ่งเป็นทั้งแหล่งเรียนรู้และเป็นที่แลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ของชุมชนเรา ”

คนและครัวเรือนเป็นปัจจัยนำเข้าสู่ที่สำคัญในรูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร โดยทั้งผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งและปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถหลากหลาย นอกจากนี้พื้นที่ชุมชนของตำบลชะแล้มีต้นทุนทางภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านหลากหลายที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร ทั้งนี้ยังเป็นปัจจัยนำเข้าสู่สำคัญที่จะเชื่อมโยงและพัฒนาศักยภาพเหล่านั้นให้ชุมชนมีความยั่งยืน เข้มแข็ง และเกิดประโยชน์แก่ชุมชน ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ของชาวบ้านที่ได้เรียนรู้และถ่ายทอดมาจากปู่ ย่า ตา ยาย และบูรณาการกับความคิดริเริ่มเป็นความรู้ใหม่ ๆ สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชน ภูมิปัญญาเหล่านี้ก็เป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบสานต่อกันมา และการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยได้จัดกลุ่มของสมาชิกที่มีความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ มาถ่ายทอดความรู้ซึ่งสะสมมาจากบรรพบุรุษ ผู้เฒ่าชนรุ่นหลัง เช่น กลุ่มทำขนมตาล น้ำตาลจากตาลโตนด กลุ่มทำน้ำข้าวกลิ้ง และกลุ่มผลิตภัณฑ์ของใช้ในครัวเรือน เป็นต้น อีกทั้ง ชะแล้ยังเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรม โหนด นา เล ที่สำคัญของจังหวัดสงขลา ทั้งนี้เกษตรกรชายรายหนึ่งเข้าร่วมการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ชี้ให้เห็นชัดถึงการใ้ภูมิปัญญาของชาวบ้านว่า “ เดี่ยวนี้คนหันมาทำนา ปลูกข้าวกินเอง บางส่วนก็ได้ทำนาข้าวแบบดั้งเดิม ไม่ใช่ปุ๋ยเคมี แต่ทำได้ปีละหน เดือนนี้กำลังจะเก็บเกี่ยวได้แล้ว ก็ยังเก็บแบบใช้เกะบั้ง เคียวบั้ง หรือไม่ก็จ้างรถเก็บ ก็จะเห็นสองข้างถนนแถวนี้ตากข้าวเปลือกกัน ก่อนจะนำไปสีข้าวขาว พวกนี้ก็เป็นวิถีชีวิตเดิม ๆ ที่ทำกันมาโบราณแล้ว ช่วงนั้นก็ยัง เก็บน้ำตาล และลูกโหนดได้ ก็นำมาทำเป็นขนมตาลบั้ง น้ำตาลปึกบั้ง หรือไม่ก็ขายน้ำตาลสดไว้ใส่แกง ต้ม ก๋วยเตี๋ยวนะ ชาวบ้านเราก็อยู่กันแบบนี้ พึ่งพา ธรรมชาติกัน”

การรวมตัวของคนชะแล้ และมีข้อตกลงร่วมกันจนเกิดธรรมนุญสุขภาพตำบลชะแล้ ในปี 2552 ซึ่งเกิดจาก เพื่อสร้างสุขภาวะ ผู้อำนวยการสำนักธรรมนุญสุขภาพตำบลชะแล้ที่ได้

เห็นความสำคัญของกิจกรรมตามแผนงาน โดยมีแกนนำที่มีจิตอาสาเข้าร่วมดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จึงเกิดกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม เช่นเดียวกับผู้นำชุมชนรายหนึ่งที่เกี่ยวข้องในการศึกษาค้นคว้า “การบูรณาการได้ทำทั้งชุมชน โดยมีในส่วนของแกนนำที่เข้าร่วมโครงการ ก็ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยประสานงานระหว่างประชาชนให้เข้าใจถึงสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อนำมาจัดทำแผนพัฒนาของตำบล ซึ่งมีนายณพงศ์ที่เข้ามาบิณฑบาตสำคัญและเป็นปราชญ์ที่ได้เชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ในการดำเนินงานด้านความมั่นคงทางอาหารและอาหารปลอดภัย จัดตั้งเป็นศูนย์วิสาหกิจชุมชน เป็นห้องเรียนเรื่องการงาน อาชีพ เกษตรอินทรีย์ การดูแลสุขภาพให้แก่ทุกคน และเป็นวิทยากรพิเศษในการสอนบูรณาการชุมชนกับโรงเรียนให้กับโรงเรียนวัดชะแล้”

ประเด็นที่ 3: กระบวนการ

กลไกการทำงานในการจัดการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารของ ต.ชะแล้ อาศัยการขับเคลื่อนของสำนักงานธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ที่เป็นภาคประชาชนรวมกลุ่มกันเป็นแกนนำที่เข้มแข็งในการขับเคลื่อนกติกาและนโยบาย ภายใต้กระบวนการของชุมชน การดำเนินงานโดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคีเครือข่ายจากสถานศึกษา สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลน และหน่วยงานนอก เป็นต้น เข้ามามีส่วนสำคัญต่อการบูรณาการรูปแบบความมั่นคงทางอาหาร และความปลอดภัยด้านอาหารของตำบลชะแล้ อีกประการหนึ่ง ซึ่งในกระบวนการนี้จำเป็นที่จะต้องหลักสำคัญได้แก่ การทำงานร่วมกันของชุมชนและภาคีเครือข่าย การเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนและภาคีเครือข่าย ธรรมนูญสุขภาพตำบล การประชาสัมพันธ์โครงการ นำไปขับเคลื่อนกำหนดเป็นมาตรการ ส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินการกิจกรรมเครือข่ายในชุมชน กำหนดเป็นแผนพัฒนาศักยภาพแกนนำของชุมชนรวมทั้งในแผนปฏิบัติการของธรรมนูญสุขภาพตำบล 14 ระบบ เพื่อให้ชุมชนสามารถสร้างกลไกสำคัญสู่การพึ่งตนเองด้านอาหารได้

ดังนี้ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งซึ่งเป็นผู้อำนวยการศูนย์ธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ และเป็นประธานสภาองค์กรชุมชนที่อยู่ในการศึกษาค้นคว้านี้ได้กล่าวว่า “คนได้ประสานการทำงานอย่างต่อเนื่องในหลักธรรมนูญสุขภาพตั้งแต่ปี 2552 นำมาเป็นเครื่องมือสร้างกระบวนการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพ ซึ่งมี 10 หมวด 60 ข้อ มีเนื้อหาที่ค่อนข้างครอบคลุมการทำงานด้านการส่งเสริมสุขภาพและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยของคนในชุมชน ต.ชะแล้ได้ริเริ่มการทำโครงการระบบอาหารกับชุมชน ในกิจกรรมของการจัดการสุขภาพ ที่อาศัยพลังของคนมาเป็นตัวขับเคลื่อน จนเกิดแผนงานของความมั่นคงทางอาหารและอาหารปลอดภัย ตามข้อบัญญัติของธรรมนูญ ในหมวดที่ 8 ว่าด้วยการสนับสนุนและส่งเสริมความรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมบุคคลหรือกลุ่มตัวอย่างด้านผลิตเอง ใช้จ่ายเงินเองอย่างเป็นรูปธรรมโดยเน้นเกษตรอินทรีย์ปลอดภัย ประชาชนมีการ

ปรับเปลี่ยนหันมาปลูกผักกินเอง เกิดศูนย์เรียนรู้ทางสุขภาพของตำบล นอกจากนี้ในหลักกรรมนุญสุขภาพยังคงตั้งข้อบัญญัติเดิมไว้ เพียงแต่ว่าได้ทำเรื่องอาหารของชุมชนได้จริงจัง เช่น ทางภาคีเครือข่ายของเราเอง สามารถออกไปเคลื่อนกิจกรรมได้ เกิดการบูรณาการงาน เช่น ช่วงแรกเราได้มาทำการบูรณาการของอาหารและโภชนาการสมวัย ขับเคลื่อนกับครูที่เลี้ยงของศูนย์เด็กเล็ก เกิดกระบวนการเรียนรู้ ในส่วนของ ศพด. ชะแล้ และรพ.สต. ชะแล้ ชาวบ้านก็ได้ปลูกผักกินเองมากขึ้น”

รูปธรรมการดำเนินงานของชุมชนในการจัดการระบบอาหาร

1. การมีเมล็ดพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์น้ำ/ทะเล

การมีเมล็ดพันธุ์พืชในชุมชน มีการจัดเก็บเป็นครัวเรือน เช่น พืชผักสวนครัวมีตั้งแต่กะเพรา โหระพา ผักบุ้ง ผักกาดขาว ผักกวางตุ้ง มะเขือ และพริกขี้หนู และมีการปลูกผลไม้ต่าง ๆ เช่น มะพร้าว มะม่วง และกล้วย ในส่วนของหมู่ที่ 3 มีแกนนำเป็นผู้ใหญ่บ้านที่ได้รับจัดตั้งศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว เกษตรกรรายอื่นก็มักจะเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวของแต่ละรุ่นไว้เพาะปลูกในปีถัดไป

การมีพันธุ์สัตว์น้ำ/ทะเล กลุ่มอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ในชุมชน ได้แก่ ฟาร์มทะเล ซึ่งการอนุรักษ์ไว้เพื่อมีอาหารทะเลนั้น ต.ชะแล้มีการสร้างแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำไว้ บริเวณเขตอนุรักษ์ป่าชายเลนของพื้นที่สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลน ซึ่งมีการสร้างแนวกันเป็นคอนโดปู คอนโดปลา ซึ่งมีระยะทางกว้าง 100 เมตร ยาว 1 กิโลเมตรเพื่อเป็นแหล่งวางไข่ของสัตว์ต่าง ๆ ทำให้ชาวบ้านมีอาหารทะเลเพียงพอ และฟาร์มไก่ไข่ ที่ยังรับแม่พันธุ์มาจากบริษัทเอกชน

2. การมีพื้นที่ผลิตอาหาร ชะแล้มีพื้นที่เพาะปลูกข้าวและตาลโตนดจำนวนมาก นอกจากนั้นในแต่ละครัวเรือนยังมีการใช้พื้นที่ว่างเพื่อทำเกษตรแบบพอเพียง ปลูกผักริมรั้ว ทำเกษตรผสมผสาน ในส่วนของ รร. และศพด. ก็มีการปรับพื้นที่ว่างเป็นแปลงเกษตร ปลูกผักบุ้ง ผักกวางตุ้ง และมะละกอ เป็นต้น เพื่อนำไปใช้เป็นวัตถุดิบในการปรุงอาหารกลางวัน

3. การมีตลาด โดยมีกลไกการทำงานของตลาดจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวภายในชุมชน ทั้งนี้เกษตรกรผู้ผลิตจำนวนมากจะส่งจำหน่ายข้าวแก่นายทุน ซึ่งเข้ามาในรูปแบบการเก็บเกี่ยวข้าว และบรรจุกระสอบ ครบวงจร

4. การบริโภค โดยมีกลไกการจัดการด้านโภชนาการที่ผ่านกระบวนการทำงานของ อบต. และกรรมนุญสุขภาพตำบลชะแล้ ในส่วนของ ศพด.ชะแล้มีการดำเนินการด้านอาหารและโภชนาการอย่างเด่นชัด จากการมีแปลงเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน และการใช้ครัวศูนย์เพื่อทำอาหารกลางวันให้นักเรียน โดยใช้วัตถุดิบจาก แปลงเกษตร และที่ชุมชนผลิต ได้แก่ ผักกาดขาว ผักกวางตุ้ง มะเขือ มะละกอ เป็นต้น

ประเด็นที่ 4: ผลผลิต - ผลลัพธ์- ผลกระทบ

ผลของการศึกษารูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารของตำบลชะแล้ในประเด็นผลผลิต - ผลลัพธ์- ผลกระทบครั้งนี้ พบว่าประกอบด้วย 5 ประการ ได้แก่ การมีศักยภาพผลิตอาหารเพียงพอ การเข้าถึงอาหาร การใช้ประโยชน์จากอาหาร การมีเสถียรภาพทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร ดังต่อไปนี้

1.การมีศักยภาพผลิตอาหารเพียงพอ

พบว่า ต.ชะแล้มีการดำเนินการโดยแกนนำในชุมชนทำกิจกรรมเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรที่มีในชุมชนเพื่อการผลิตอาหารให้ชุมชนที่ส่งผลให้เกิดความมั่นคงทางอาหาร

1.1 การใช้ที่ดินและน้ำสำหรับการผลิตอาหาร

เนื่องจากทรัพยากรที่ดินในต.ชะแล้ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำนา เกษตรกรในชุมชนเป็นผู้ถือครองที่ดินเป็นของตนเองเพื่อใช้ในการเกษตร ในแต่ละปีก็จะผลิตข้าวได้จำนวนมากพอเพียงแก่การบริโภคในครัวเรือนและสามารถนำผลผลิตแปรรูปไปจำหน่ายยังร้านค้าได้ ชุมชนให้ความสำคัญในการเพิ่มพื้นที่ทำนาอินทรีย์ ปลอดภัยเคมี อีกทั้งจากการที่ ต.ชะแล้เป็นพื้นที่ติดคาบสมุทรสทิงพระ จึงมีน้ำเค็ม น้ำกร่อยจากทะเลสาบสงขลาทำให้ดินมีสภาพที่เค็ม ดินเสื่อมโทรมเป็นดินเหนียว แต่ขาดแร่ธาตุที่จำเป็น ซึ่งมีผลต่อการเจริญเติบโตของพืชผักบางชนิด ดังที่แกนนำวิสาหกิจชุมชนรายหนึ่งที่อยู่ในการศึกษาค้างกล่าวไว้ว่า “ดินของชะแล้ ปลูกกล้วยได้ดี มีรสชาติหวาน อร่อยกว่ากล้วยจากที่อื่น เพราะว่าเป็นดินเหนียวและเปรี้ยวกว่าพื้นที่อื่น บางฤดูก็จะเป็นดินเค็ม ตามแต่กระแส่น้ำทะเลหนุนจากทะเลสาบ แต่สภาพดินก็ไม่ได้แย่มาก เพราะคนก็ปรับปรุงบำรุงดินด้วยปุ๋ยชีวภาพปุ๋ยหมักกันได้ แล้วก็หันมาปลูกผักเกษตรผสมผสานตามบ้านและพื้นที่ที่มี จัดทำแปลงผักพื้นบ้าน เช่น โหระพา ผักบุ้ง ผักกาดขาว ผักกวางตุ้ง มะเขือ และพริกขี้หนู เพื่อการบริโภคและจำหน่ายที่ตลาดในชุมชน รวมทั้งเป็นวัตถุดิบให้แก่ ร.ร. และ ศพด.”

สภาพภูมิประเทศที่ติดทะเลสาบสงขลา และเป็นพื้นที่ลาดเอียง ทำให้บางพื้นที่ขาดแคลนน้ำ เพราะไม่มีแหล่งน้ำจืดที่ใช้สำหรับการอุปโภคบริโภคได้อย่างเพียงพอ ประเด็นสำคัญอีกอย่างคือ ต.ชะแล้ประสบปัญหาในฤดูแล้ง ดังที่เกษตรกรรายหนึ่งกล่าวไว้ว่า “ประมาณเดือนมีนาคมถึงเดือนกรกฎาคม จะแล้งหนัก ขาดแคลนน้ำอย่างรุนแรง เพาะปลูกอะไรก็ยาก มันไม่มีน้ำใช้กันตอนนั้นก็ได้ชลประทานมาช่วยจัดการให้” ซึ่งหลังจากนั้นแกนนำชุมชนได้ประสานงานกับคณะทำงานของ อบต. และ กรมชลประทาน เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทั้งนี้จึงเกิดโครงการชลประทานหมู่บ้าน โดยมีการจัดส่งน้ำเพื่อไปยังแปลงเกษตรต่าง ๆ ทั้งพืชผัก และสัตว์เลี้ยง

นอกจากมีการรวมตัวในการแก้ปัญหาดังกล่าวแล้ว ชุมชนยังมีการส่งเสริมและอนุรักษ์แหล่งอาหารทางทะเล มีการจัดกลุ่มสมาชิกฟาร์มทะเลเพื่อเฝ้าสังเกตผู้ฝ่าฝืนลักลอบจับสัตว์

น้ำนอกฤดูกาล ดังที่ทางกลุ่มฟาร์มทะเลได้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 38 สงขลา ในการอนุรักษ์และเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาต่าง ๆ ให้มีที่วางไข่ ทั้งนี้สัตว์ทะเลที่มีใน ต.ชะแล้ ได้แก่ ปลากระบอก ปลาชะโด ปลาจืดัง ปลาหัวอ่อน กุ้งขาว กุ้งกุลาดำ ปูดำ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปเนื่องจากมีปัญหาเรื่องทรัพยากรเสื่อมโทรมของดินคือ ขาดแร่ธาตุที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตของพืชผัก เพราะมีลักษณะเป็นดินเค็ม และเป็นพื้นที่ชายทะเล ในส่วนทรัพยากรน้ำ ที่เกิดการขาดแคลนน้ำในบางฤดูกาล ส่งผลต่อการเกษตร

1.2 การมีเมล็ดพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์เพื่อการบริโภค

ชุมชนชะแล้ เป็นพื้นที่ที่มีการผลิตอาหารเอง พืชหลักคือข้าว จึงมีการเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวไว้เองและแลกเปลี่ยนระหว่างกันภายในหมู่บ้านและกับหมู่บ้านอื่น แต่ยังไม่มีการรวบรวมเป็นศูนย์เมล็ดพันธุ์อย่างเป็นรูปธรรม ส่วนพืชผักอายุสั้น เช่น ผักบุ้ง ผักกาดขาว ผักกวางตุ้ง และถั่วฝักยาว เกษตรกรยังต้องพึ่งพาการซื้อเมล็ดพันธุ์จากผู้ประกอบการ

ในส่วนของพันธุ์สัตว์เลี้ยงนั้น เกษตรกรใน ต.ชะแล้มีการเก็บพ่อพันธุ์แม่พันธุ์วัวไว้ผสมพันธุ์ นอกจากนี้แล้วยังพบว่าเกษตรกรที่เลี้ยงไก่ไข่มีการพึ่งพานายทุนรายใหญ่ในการผลิตไข่ไก่ แบบเกษตรพันธะสัญญา ซึ่งไข่ไก่ที่ได้นั้นไม่สามารถนำมาขยายพันธุ์ได้ หลังจากที่ผู้วิจัยได้เยี่ยมชมครัวเรือนของเกษตรกรชายรายหนึ่งที่อยู่ในการศึกษาครั้งนี้ ให้ข้อมูลว่ามีเกษตรกรอีกหลายรายที่ยังคงเลี้ยงไก่ เลี้ยงเป็ดพันธุ์พื้นบ้านไว้บริโภคในครัวเรือน และก็ขายไข่ไก่ไข่เป็ดเป็นอาชีพเสริมได้ โดยไม่ต้องไปสร้างโรงเรือนเหมือนกับการรับจ้างเลี้ยงของนายทุน ในด้านของอาหารทะเลนั้น ต.ชะแล้มีการสร้างแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำไว้ บริเวณเขตอนุรักษ์ป่าชายเลนของพื้นที่สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลน ซึ่งมีการสร้างแนวกันเป็นคอน โคน โคนปลา ซึ่งมีระยะทางกว้าง 100 เมตร ยาว 1 กิโลเมตรเพื่อเป็นแหล่งวางไข่ของสัตว์ต่าง ๆ ทำให้ชาวบ้านมีอาหารทะเลเพียงพอ ไม่ต้องออกเรือไปกลางทะเลทุก ๆ เดือน

2. การเข้าถึงอาหาร

คนในชุมชนชะแล้ได้มองมิติของความมั่นคงทางอาหารในด้านการเข้าถึงอาหารซึ่งมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับ ต.ควนรู จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า ต.ชะแล้สามารถหาอาหารจากธรรมชาติได้ง่าย โดยเฉพาะตาล โคนดและสัตว์ทะเล แต่โดยส่วนใหญ่อาหารที่บริโภคได้จากการซื้อ ซึ่งสะดวกสอดคล้องกับวิถีการทำมาหากินที่เร่งรีบและใช้เวลามากขึ้น เนื่องจากคนวัยทำงานต้องเดินทางไปทำงานนอกชุมชน ส่วนการปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ไว้บริโภคเองมีการนิยมมากขึ้น ในแต่ละครัวเรือนจะใช้พื้นที่รอบ ๆ บ้านเป็นแปลงผักผสมผสาน บ่อปลา และเกือบทุกบ้านจะมีต้นตาล โคนดขึ้นเรียงรายตามคันนา

ในปัจจุบัน ต.ชะแล้มีตลาดนัดของชุมชน ซึ่งทางผู้นำชุมชนได้ทำเป็นตลาดสีเขียวของชุมชน เพื่อรองรับผลผลิตจากเกษตรกรผู้ทำเกษตรอินทรีย์มาจำหน่ายที่ตลาดนัดชุมชนให้แก่คนในชุมชนและผู้สัญจรไปมาในระหว่างชุมชนเพื่อเข้าไปทำงาน โรงงานอุตสาหกรรม ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เข้าไปตลาดสีเขียว ทำให้ได้เห็นวิถีชีวิตของคน ต.ชะแล้ ที่มีการเข้าถึงอาหารทะเลได้ง่าย ตามบริบทของพื้นที่ที่ติดทะเลสาบสงขลา อีกทั้งยังมีการซื้ออาหารจากภายนอกเข้ามาจำหน่ายภายในหมู่บ้าน ได้แก่ แครอท กะหล่ำปลี ผักกาดขาว ผักคะน้า หอม เครื่องเทศต่าง ๆ รวมทั้งเนื้อหมู เนื้อไก่ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามยังมีร้านค้าของเกษตรกรในชุมชนที่มีพืชผัก เนื้อหมู ปลา กุ้ง และอาหารแปรรูปจากตาลโตนดมาจำหน่ายในตลาดเช่นกัน

การพัฒนาเกี่ยวกับเส้นทางการเดินทางคมนาคมจาก ต.ชะแล้เชื่อมต่อกับตำบลอื่นก็มีความสะดวกมากขึ้น แต่สภาพของพื้นถนนบางส่วนเป็นพื้นถนนไม่เรียบเนื่องจากมีรถบรรทุกใช้เป็นเส้นทางขนส่งสินค้าจากโรงงานสู่แหล่งซื้อขาย แต่อย่างไรก็ตามคนในชุมชนก็สามารถเดินทางได้ และสามารถเข้าถึงแหล่งผลิตอาหารได้

3. การใช้ประโยชน์จากอาหาร

ผลการศึกษาครั้งนี้พบว่า ต.ชะแล้เป็นพื้นที่ของโหนด นา เล อีกทั้งเป็นเอกลักษณ์เด่นของวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นดั้งเดิม โดยจะเห็นว่าวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนจะมีความผูกพันกับโหนด นา เล ซึ่งเป็นวิถีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นที่รู้กันว่าต้นตาลโตนดมีประโยชน์สารพัน แต่มีอยู่ช่วงหนึ่งที่มีการส่งเสริมอาชีพให้มีการแปรรูปจากไม้โหนดส่วนผลมาแปรรูปเป็นขนม ขายลูกตาลสด น้ำตาลสด การแปรรูปน้ำตาลสดเป็นน้ำตาลป๊อป น้ำตาลแว่น หรือสบูตาลโตนด ไบก็นำไปจักสานเป็นหลังคา เป็นต้น นอกจากการทำอาชีพต่าง ๆ จากต้นโหนดแล้ว หลังจากหมดฤดูตาลโตนด ชาวบกซึ่งในที่นี่ก็คือผู้ทำตาลโตนดก็จะหันมาทำนา ปลูกข้าว แต่เมื่อหมดฤดูฝนชาวบกจะออกทะเล ทั้งทะเลเค็ม และทะเลสาบ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชุมชนและเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิม และได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งอาหารได้เต็มที่

ดังที่ตัวแทนเกษตรกรชายรายหนึ่งซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ในเรื่องตาลโตนดได้ให้ข้อมูล เกี่ยวกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนชะแล้ที่มีการใช้ประโยชน์จากแหล่งอาหารในชุมชน ดังนี้ “ในช่วงระหว่างเดือนมกราคม-ตุลาคมของทุกปี จะเป็นช่วงที่ตาลโตนดออกลูกมากและน้ำตาลมากที่สุด ชาวบกจึงพากันเข้าสวนตาลโตนด ขึ้นต้นตาลโตนด ทำน้ำตาลแว่น ปอกลูกตาลขาย ทำขนมตาล เคี้ยวน้ำตาลเพื่อทำเป็นน้ำตาลป๊อบขาย ซึ่งตามริมทางจะมีร้านขาย ลูกตาลสด น้ำตาลสด น้ำตาลแว่น อยู่เรียงราย กลายเป็นของฝากขึ้นชื่อของชาวบก และอำเภอสติงพระ ได้ชื่อว่ามีต้นตาลโตนดมากที่สุดในประเทศไทย หลังจากหมดฤดูตาลตก ชาวบกจะหันมาทำนา ปลูกข้าว เกี่ยวข้าว การทำนาแต่ละปีต้องอาศัยน้ำฝน ปีไหนฝนตกดี ผลผลิตจากการทำนาก็ดีไปด้วย แต่ปีไหนที่ฝนตกมากน้ำ

ท่วมขังน้ำขำก็จะเน่าเสีย ทำมาอย่างนี้ช้านานเพราะส่วนใหญ่ทำนาอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ซึ่งชาวบกส่วนใหญ่ทำนาเพื่อเก็บไว้กิน ปัจจุบันการทำนาที่เสี่ยง เนื่องจากฤดูกาลเปลี่ยนแปลง พอหมดฤดูฝน ชาวบกจะออกทะเล และมีการสอนลูกหลาน เด็กในชุมชน รวมถึงเด็กนักเรียน เพื่อสืบทอดวิถีชีวิตการทำประมง โดยชาวบกที่ออกทะเลมีทั้งออกเลเค็ม และเลสาบ ออกเลเค็มส่วนใหญ่เป็นการทำประมงชายฝั่ง เช่น ออกเรือหาปลา ส่วนเลสาบ เป็นการทำประมงในทะเลสาบสงขลา เช่น การวางไซค์ปู ดักกุ้ง รวมทั้งการแปรรูปอาหารทะเลสดให้เป็นของแห้งเพื่อเก็บไว้กินได้ตลอดทั้งปี”

4. การมีเสถียรภาพของอาหาร

ในตำบลชะแล้มีปัจจัยนำเข้า ที่เป็นทุนทางสังคมหลายส่วนส่งผลต่อการมีเสถียรภาพความมั่นคงทางอาหารของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีธรรมเนียมบุญสุขภาพตำบล ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายด้านการจัดการสุขภาพชุมชนและเรื่องการเมืองอาหารในชุมชน อีกทั้งชุมชนได้ให้ความสำคัญของการเก็บอนุรักษ์เมล็ดพันธุ์ข้าวพื้นเมือง ได้แก่ ข้าวเหนียวข้าวไรเบอร์รี่ ข้าวหอมนิล และการอนุรักษ์สัตว์น้ำโดยทำเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์ทะเลไว้บริเวณสถานีพัฒนาป่าชายเลน แต่อย่างไรก็ตามบางฤดูกาลที่แห้งแล้ง ขาดช่วงน้ำฝนนาน ทำให้พื้นที่ของชะแล้มีปัญหาการขาดแคลนน้ำ น้ำไม่เพียงพอในการทำเกษตร ส่งผลให้ไม่สามารถผลิตพืชผักได้ในปริมาณมาก ซึ่งปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงสถานการณ์และความเสี่ยงของการมีอาหารยั่งยืนในความมั่นคงทางอาหารของชุมชน

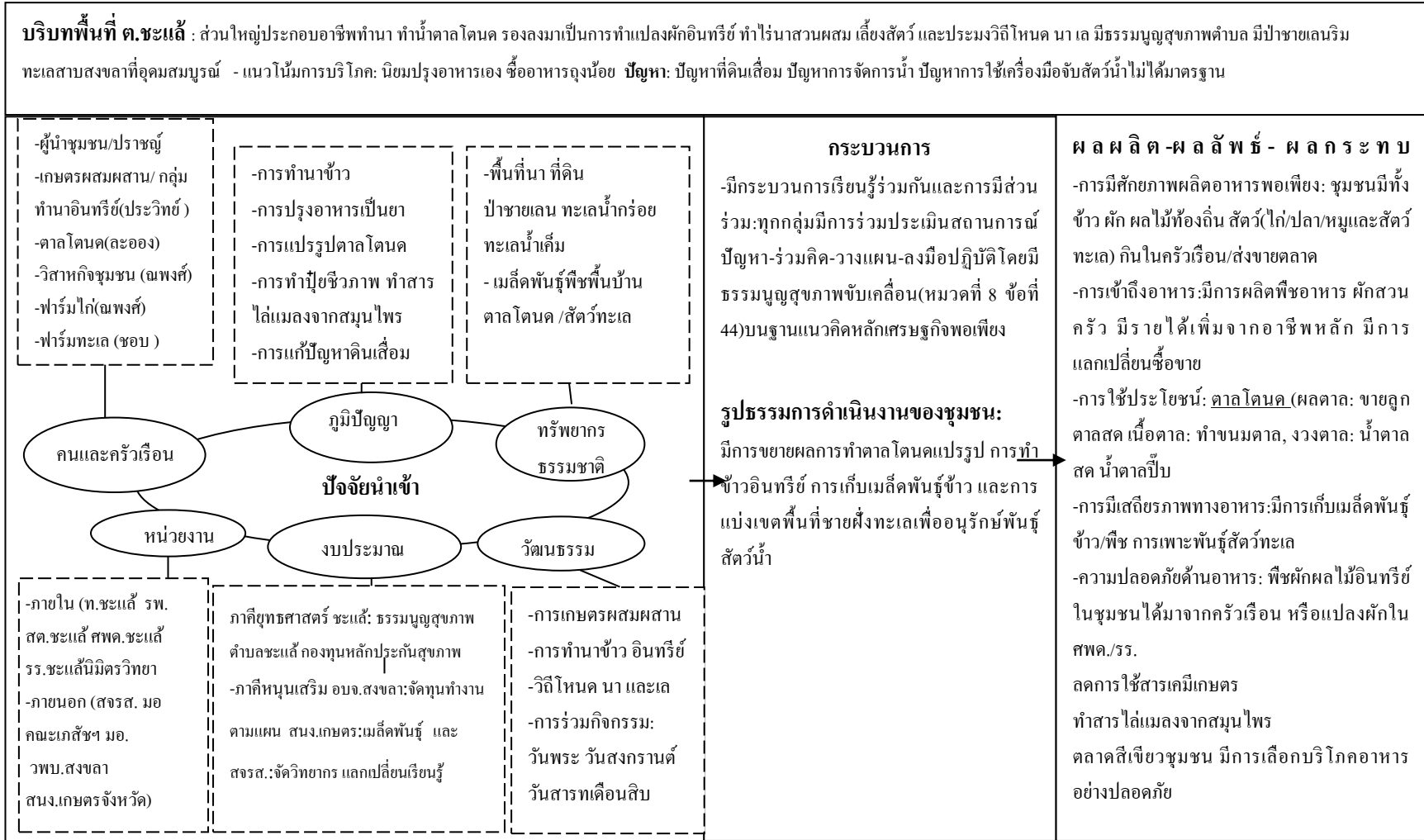
5. ความปลอดภัยด้านอาหาร

สำหรับประเด็นของความปลอดภัยด้านอาหารทั้งอาหารจากธรรมชาติและอาหารที่ปลูกเองหรือเลี้ยงเองนั้น ใน ต.ชะแล้มีการรณรงค์และเฝ้าระวังเรื่องการผลิตอาหารอย่างปลอดภัยจากสารเคมี ที่ได้เน้นตั้งแต่กระบวนการเตรียมดิน โดยใช้หลักชีวภาพในการเพาะปลูกตลอดจนการบำรุงผลผลิต รวมทั้งการแปรรูปเพื่อการจำหน่าย ดังที่แกนนำเกษตรกรหญิงรายหนึ่งกล่าวว่า “ที่บ้านจะปลูกผักหลายชนิด เช่น ผักบุ้ง คื่นช่าย ถั่วฝักยาว มะเขือยาว กถั่ว และมะละกอ ซึ่งตนเองก็จะนำผักผลไม้มานำส่งให้กับ ศพด.ด้วย เพราะว่าผักที่ปลูกเองนั้นมั่นใจได้ 100 เปอร์เซ็นต์ว่าปลอดภัย ไม่ใช่ยาฆ่าแมลง ลูกหลานก็ได้กินผัก ผลไม้สด และสุขภาพแข็งแรง” ทั้งนี้ทางองค์การบริหารส่วนตำบลชะแล้ได้เล็งเห็นความสำคัญของการมีอาหารปลอดภัย อาหารมีคุณภาพสู่ลูกหลาน จึงได้ร่วมมือกับ ศพด.ชะแล้ ร.ร.วัดชะแล้ และร.ร.ชะแล้นิมิตวิทยา สำหรับการนำโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของแต่ละสถานที่ ทั้งนี้ทำให้แต่ละพื้นที่มีการเพาะปลูกผักเอง ไว้รับประทานตลอดทั้งปี และปลอดภัยจากปุ๋ยเคมีหรือยาฆ่าแมลงทุกขั้นตอนการผลิตอย่างครบวงจร ในส่วนของการปรุงอาหารใน ศพด. และ ร.ร.นั้นก็จะมีการจัดสรรเมนูอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการทุก ๆ วันแก่นักเรียน โดยใช้โปรแกรมการจัดสำรับอาหารตามหลักสูตร INMU school lunch

นอกจากนี้ยังพบว่าในปัจจุบันหน่วยงานทางด้านสาธารณสุขและทางด้านการศึกษา รวมทั้งสื่อต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทในการทำให้คนในชุมชนมีความรู้เพิ่มขึ้นในด้านความปลอดภัยของอาหารและสุขภาพ อย่างไรก็ตามทางตำบลชะแล้ได้ประสานงานกับวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสงขลามาโดยตลอด ซึ่งทางทีมคณะอาจารย์และนักศึกษาฝึกงานของวิชาการพยาบาลครอบครัวและชุมชนในแต่ละภาคเรียนการศึกษา ก็จะจัดสรรกิจกรรมเพื่อให้คนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจสำหรับการเลือกบริโภคอย่างปลอดภัยและสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภค ป้องกันโรค และสร้างเสริมสุขภาพ

โดยสรุปรูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารของตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา พบว่ามีศักยภาพในด้านความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งชุมชนตระหนักในการผลิตอาหารให้เพียงพอตลอดทั้งปี มีการทำเกษตรเพิ่มขึ้นทั้งในครัวเรือน โรงเรียน และศพด. สำหรับพืชเศรษฐกิจสำคัญอย่างตาลโตนคมีการนำไปแปรรูป เช่น ขนมหาล สบู่ และน้ำตาลแว่น ส่วนความปลอดภัยด้านอาหารที่ชุมชนให้ความสำคัญ คือ การทำเกษตรอินทรีย์ให้คนได้บริโภคอาหารที่มีคุณภาพปลอดภัย อาหารถูกนำไปแปรรูป ส่งจำหน่ายในตลาดสีเขียว และนำไปประกอบอาหารในโรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก นอกจากนี้ยังมีข้อตกลงร่วมกันของชุมชนที่เรียกว่า “ธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้” เป็นกลไกในการขับเคลื่อน โดยมีเทศบาลและธรรมนูญสุขภาพตำบลเป็นหน่วยประสานงานร่วมกับหน่วยงานภายนอก และสถาบันการศึกษา อีกทั้งยังมีวัฒนธรรมที่โดดเด่นคือ “โหนด นา เล” ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของการดำรงชีวิตของคนชะแล้ (ภาพประกอบที่ 8)

ภาพประกอบที่ 8 รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร ตำบลชะแล้ อำเภอลี้หนคร จังหวัดสงขลา

2.3 การสังเคราะห์รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร

ผลของการสังเคราะห์รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารครั้งนี้ ที่ประกอบด้วย 4 ประเด็น ได้แก่ บริบทพื้นที่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และ ผลผลิต - ผลลัพธ์- ผลกระทบ ตามลำดับ (ภาพประกอบที่ 9) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1: บริบทพื้นที่

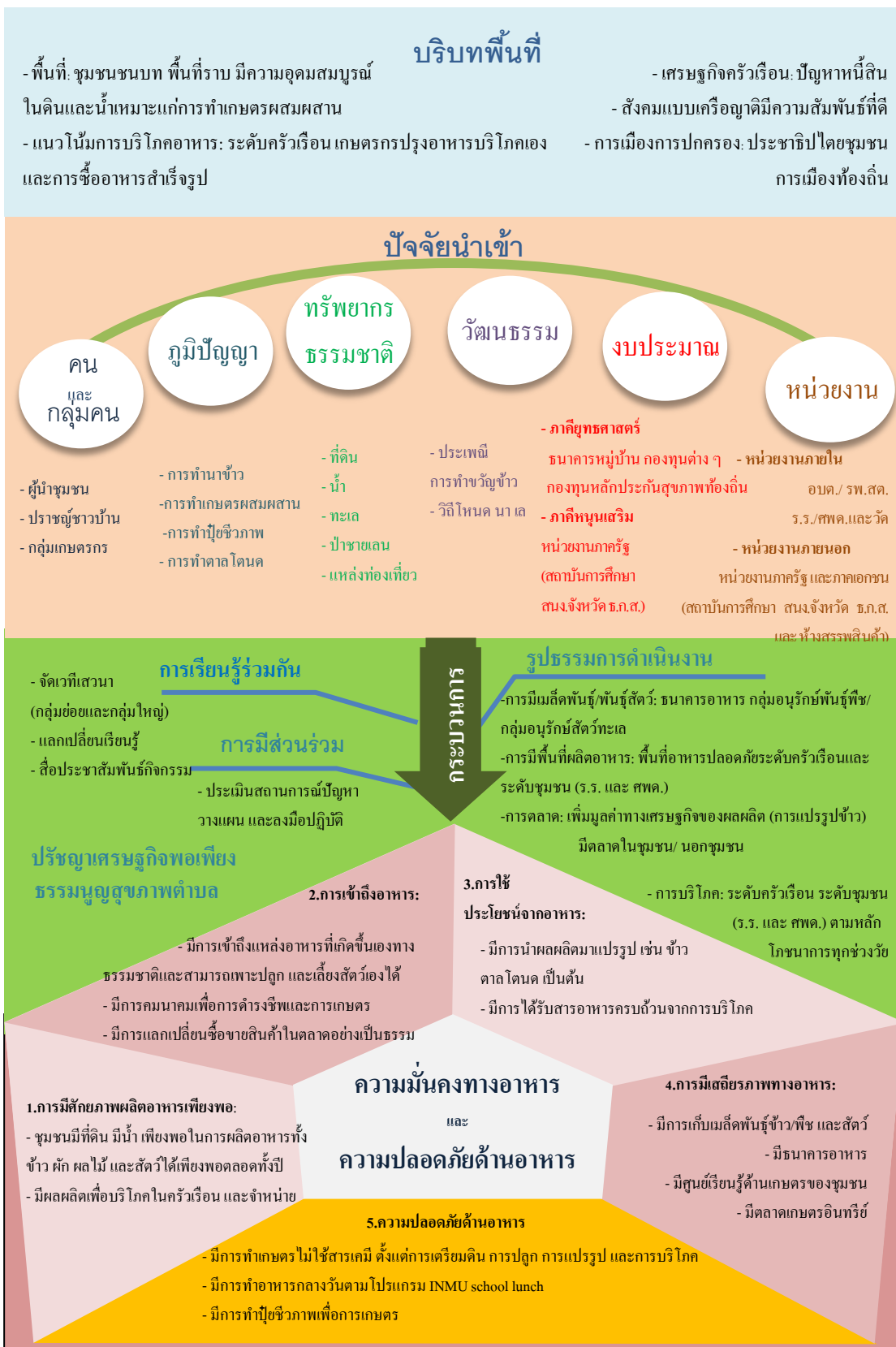
การทำเกษตรส่วนใหญ่จำเป็นต้องเป็นพื้นที่ราบที่มีความอุดมสมบูรณ์ซึ่งเหมาะแก่การทำเกษตรผสมผสาน แต่ในบางพื้นที่พบสภาพปัญหาการทำเกษตรในชุมชน เช่น ปัญหาดินเสื่อม ปัญหาน้ำไม่เพียงพอ ส่งผลต่อการทำเกษตรในอนาคต ดังนั้นสถานการณ์ของปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ จึงเป็นส่วนสำคัญที่ชุมชนมีความตระหนักในการเข้ามาแก้ปัญหาให้ชุมชน โดยจะเห็นได้ว่าแกนนำชุมชนให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้เยาวชนมาร่วมเรียนรู้การทำเกษตรทั้งในโรงเรียนและชุมชน

นอกจากนี้ยังต้องอาศัยความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่ดีและใกล้ชิดกันแบบเครือญาติ ทำให้มีการรวมกลุ่มเหนียวแน่น โดยหากพื้นที่ใดมีความขัดแย้งกัน ย่อมทำให้เป็นอุปสรรคต่อการจัดการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร และยังพบว่าปัจจุบันมีการบริโภคอาหารที่ได้จากผลผลิตในระดับครัวเรือนซึ่งจะมีการปรุงอาหารเองเป็นส่วนใหญ่ ลดปัญหาการมีหนี้สินในครัวเรือนได้

ส่วนประเด็นสำคัญของบางพื้นที่ เกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครองที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในท้องถิ่นหรือพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อรูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร โดยหากพื้นที่ที่มีมิติทางการเมืองแบบแข่งขันหรืออยู่ในวาระสั้น ๆ จะส่งผลทำให้ชุมชนขาดเสถียรภาพทางการเมือง

ประเด็นที่ 2: ปัจจัยนำเข้า

ทุนทางสังคมเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้เกิดการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับอาหารของชุมชนมี 6 องค์ประกอบดังนี้ 1) คนและกลุ่มคน ที่มีผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน กลุ่มเกษตรกร และเยาวชน หากแต่ละกลุ่มมีความเข้มแข็งและเข้าร่วมทำงานในการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่น ก็เอื้อให้เกิดความมั่นคงทางอาหารของพื้นที่นั้น ๆ ได้ 2) ภูมิปัญญา ชุดความรู้ หรือนวัตกรรมที่นำมาถ่ายทอด เช่น การทำนาข้าว การทำเกษตรผสมผสาน การทำปุ๋ยชีวภาพ และการทำตาลโตนด 3) ทรัพยากรธรรมชาติ ในพื้นที่ เช่น การมีที่ดิน มีแหล่งน้ำ มีแหล่งพืชสมุนไพร มีทะเล มีป่าชายเลน มีเขื่อนและ มีแหล่งท่องเที่ยว ที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนสู่การจัดการอาหาร 4) วัฒนธรรม และประเพณีที่เป็นจุดแข็งของชุมชน เช่น

ภาพประกอบที่ 9 รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร

ประเพณีการทำขวัญข้าว และ วิถีโหนด นา เล 5) งบประมาณจาก ภาคิยุทธศาสตร์ ได้แก่ ธนาคารหมู่บ้าน กองทุนต่าง ๆ กองทุนหลักประกันสุขภาพท้องถิ่น และภาคีหุ้นเสริม ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐที่เป็นสถานการศึกษา สำนักงานเกษตรจังหวัด และ 6) หน่วยงานภายในชุมชน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โรงเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นต้น หน่วยงานภายนอกชุมชน ได้แก่ สถานบันการศึกษา และหน่วยงานภาคเอกชนต่าง ๆ

ประเด็นที่ 3: กระบวนการ

กลไกสำคัญของกระบวนการของชุมชนในการดำเนินงานต่อรูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร คือ 1) การมีส่วนร่วม การเรียนรู้ร่วมกัน การวิเคราะห์ปัญหา ตัดสินใจร่วมกัน วางแผนและลงมือปฏิบัติเพื่อดำเนินงาน ระหว่างกัน กลุ่มคนองค์กร ทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน 2) แนวคิดหลักเศรษฐกิจพอเพียงและธรรมนุญสุขภาพเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมให้สำเร็จ เป็นกลไกขับเคลื่อนการรวมคนในชุมชนแต่ละครัวเรือนให้มาร่วมทำเกษตรผสมผสานแบบอินทรีย์ เกิดการแบ่งเขตพื้นที่อนุรักษ์สัตว์น้ำป่าชายเลน ธนาคารอาหารชุมชน การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของผลผลิตและนโยบายต่าง ๆ 3) รูปธรรมการดำเนินงาน เช่น การมีเมล็ดพันธุ์พันธุ์สัตว์ (กลุ่มอนุรักษ์พันธุ์พืช/สัตว์) การมีพื้นที่ผลิตอาหาร คือ มีพื้นที่อาหารปลอดภัยระดับครัวเรือน และ ระดับชุมชน (ร.ร. และ ศพด.) การตลาด คือมีการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของผลผลิต (การแปรรูปข้าวตาลโตนด) มีตลาดในชุมชน/ นอกชุมชน และการบริโภค คือ การบริโภคในระดับครัวเรือนที่มีการปรุงอาหารรับประทานเอง และระดับชุมชน (ร.ร. และ ศพด.) ตามหลักโภชนาการทุกช่วงวัย

ประเด็นที่ 4: ผลผลิต - ผลลัพธ์- ผลกระทบ

รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารประกอบด้วย 5 มิติ ดังต่อไปนี้ 1) การมีศักยภาพผลิตอาหารเพียงพอ คือ การมีที่ดินทำกิน เนื่องจากที่ดินสามารถนำมาใช้ประโยชน์ทั้งการเพาะปลูกพืชอาหาร และเลี้ยงสัตว์ไว้เพื่อเป็นอาหารได้ ถ้าครัวเรือนหรือชุมชนมีที่ดิน มีน้ำ เพียงพอก็สามารถผลิตอาหารไว้บริโภคได้เอง ในด้านปริมาณผลผลิตอาหารทั้งข้าว ผัก ผลไม้ พบว่าเกษตรกรในตำบลควนรู และชะแล้ ส่วนใหญ่ทำนาข้าวสังข์หยด ข้าวเล็บนก ปีละครั้ง แต่ละคราวเรือนก็นำมาบริโภคเองและจำหน่าย ยังมีกลุ่มเกษตรกรผสมผสานที่ทำแปลงผัก เช่น ผักกาดขาว ผักบุ้ง ถั่วฝักยาว กะเพรา พริกชี้หนู รวมทั้งผลไม้จำพวก มะละกอ กล้วย และมะม่วง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการสัตว์เลี้ยงเพื่ออาหาร ได้แก่ ไก่ ปลาและหมู จากข้อมูลการสังเคราะห์ข้างต้นจะเห็นว่าชุมชนมีทรัพยากร มีภูมิประเทศ และสามารถผลิตอาหารได้เพียงพอตลอดทั้งปี 2) มีการเข้าถึงอาหาร คือ พิจารณา แต่ละคราวเรือนในด้านมีการเข้าถึงแหล่งอาหาร ได้แก่ แหล่งอาหารที่เกิดขึ้นเองทาง

ธรรมชาติและการเพาะปลูก หรือแหล่งอาหารที่มาจากการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าในตลาด หรือการมีความสะดวกในการคมนาคมเพื่อเข้าถึงแหล่งอาหาร นอกจากนี้แล้วยังพิจารณาจากรายได้ของครัวเรือนทางด้านเศรษฐกิจสถานะของกลุ่มคน กล่าวคือ เกษตรกรส่วนใหญ่จะยึดอาชีพทำไร่นาทำสวนเป็นหลัก รายได้ในภาคเกษตรจะไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับระยะเวลาการเก็บเกี่ยวผลผลิต และปริมาณที่ได้ในแต่ละครั้ง ซึ่งถ้ารายได้น้อยกว่ารายจ่าย จะเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการซื้ออาหารมาบริโภคได้ลดลง ในบางชุมชนมีทรัพยากรทางธรรมชาติมากมาย มีผลผลิตที่มีมูลค่าสูง ผู้ผลิตคัดเลือกผลิตผลที่มีคุณภาพตามเกณฑ์ ส่งจำหน่ายภายนอกชุมชนในราคาค่อนข้างสูง ส่วนของคุณภาพต่ำก็นำมาบริโภคและจำหน่ายในราคาถูก กรณีนี้ควรจะสร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงอาหาร เพื่อลดความเหลื่อมล้ำของประชาชนในทุกฐานะ ทุกกลุ่มวัย 3) มีการใช้ประโยชน์จากอาหาร คือ มีการนำผลผลิตมาแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าทางเศรษฐกิจ และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการแปรรูปสินค้า สามารถลดความเหลื่อมล้ำความไม่เป็นธรรมจากการได้ประโยชน์จากอาหาร และ มีการเลือกอาหารที่มีประโยชน์ตามหลักโภชนาการ ร่างกายได้รับพลังงาน และ โปรตีนจากการบริโภคอาหารในแต่ละวันอย่างเพียงพอ 4) มีเสถียรภาพทางอาหาร คือ การมีแหล่งอนุรักษ์พันธุกรรมพืชผัก ผลไม้ และ สัตว์ การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ด้านการเกษตร มีการจัดตั้งธนาคารอาหาร ปลา และฟาร์มทะเล และ 5) ความปลอดภัยด้านอาหาร คือการพิจารณาวงจรการผลิตอาหารสู่ผู้บริโภค ที่เรียกว่า “from farm to table” มีการทำเกษตรอินทรีย์ และมีตลาดเกษตรอินทรีย์ได้ โรงเรียนและ ศพด. มีการทำแปลงเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

กล่าวโดยสรุปการเกิดรูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารของชุมชนนั้น ต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประเด็น คือ บริบทพื้นที่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต - ผลลัพธ์- ผลกระทบ ดังตัวอย่างการสังเคราะห์งานวิจัยที่กล่าวมานี้ (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 การสังเคราะห์รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร

ประเด็น	รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร				ผลการสังเคราะห์
	ตำบลควนรู	ตำบลชะแล้	หลักฐานเชิงประจักษ์ 1	หลักฐานเชิงประจักษ์ 2	
1. บริบทพื้นที่	เป็นสังคมชนบทและสังคมเมือง ส่วนใหญ่เป็นที่นา ทำเกษตรอินทรีย์แบบผสมผสาน เป็นอยู่ข้าวอยู่น้ำให้กับชุมชน มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติเกิดความสามัคคี ชาวชนมาเรียนรู้การทำเกษตรกรรม บริโภคอาหารทำเองและซื้ออาหารสำเร็จรูป มีความมั่นคงทางการเมือง ทำให้มีความยั่งยืนในการสานต่อนโยบาย	บริบทพื้นที่อยู่บนคาบสมุทรสติงพระเป็นที่เหมาะแก่การทำนา ทำประมง และทำเกษตรผสมผสาน เป็นที่รู้จักกันคือ วิถีชีวิต “โหนด นา เล” ทุกรีก็ตามคนในชุมชนยังขาดการรวมตัวเป็นกลุ่มและเครือข่าย การบริโภคอาหารทำเองและซื้ออาหารสำเร็จรูป ปัญหาดินเสื่อม น้ำไม่เพียงพอ	เป็นชุมชนชนบทที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ มีป่าและเขื่อนกักเก็บน้ำ จึงทำให้มีคนนอกชุมชนอพยพมาอาศัย เกิดปัญหาด้านการรุกทำลายพื้นที่แหล่งอาหาร จากภาครัฐทำให้มีความขัดแย้งในพื้นที่ระหว่างประชาชนกับรัฐ ในการก่อสร้างโครงการเขื่อนสิรินธรและเขื่อนปากมูล	เป็นชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ มีพื้นที่ปลูกผัก แต่มีการกระจายพื้นที่ไม่มากนัก ปริมาณผลผลิตไม่แน่นอน ชุมชนขาดความรู้ด้านการจัดการผลผลิตที่มีคุณภาพ ไม่มีตลาดรองรับที่แน่นอน	1. ชุมชนชนบท เป็นพื้นที่ราบที่มีความอุดมสมบูรณ์ซึ่งเหมาะแก่การทำเกษตรผสมผสาน 2. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่ดีและใกล้ชิดกันแบบเครือญาติ ทำให้มีการรวมกลุ่มเหนียวแน่น 3. ประชาธิปไตยโดยชุมชน การเมืองในพื้นที่ที่มั่นคง ช่วยให้การดำเนินงานของอาหารเป็นไปตามวัตถุประสงค์และนโยบายของท้องถิ่น 4. แนวโน้มการบริโภคอาหาร 5. เศรษฐกิจครัวเรือน: ปัญหาหนี้สิน

ตารางที่ 4 การสังเคราะห์รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร (ต่อ)

ประเด็น	รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร				ผลการสังเคราะห์
	ตำบลควนรู	ตำบลชะแล้	หลักฐานเชิงประจักษ์ 1	หลักฐานเชิงประจักษ์ 2	
2. ปัจจัยนำเข้า	คณะทำงานในชุมชนได้แก่ กลุ่มแกนนำเกษตรกร ผู้นำท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน อสม. ผู้บริหาร ร.ร.และศพด. เป็นผู้ให้ข้อมูลเพื่อพัฒนา รูปแบบการดำเนินงาน อาศั ย กู มิ ปั ญ ญา ทรั พ ยา กร ธรรมชาติ และวัฒนธรรม ท้องถิ่น ที่เป็นประเพณีขวัญ ชาวมาจัดการชุมชนด้าน ระบบอาหาร ซึ่งมีกลุ่มภาคี หลักและภาคียุทธศาสตร์ทั้ง หน่วยงานภายนอกและ สถาบัน การศึกษาเข้ามาให้ การสนับสนุนทั้งงบประมาณ และงานวิชาการ	คณะทำงานในชุมชนได้แก่ แกนนำเกษตรกร แกนนำ ชุมชน ประชาชนชาวบ้าน อสม. ผู้บริหาร ร.ร ศพด. และ ธรรมนุญสุขภาพตำบล เป็น ผู้ให้ข้อมูลเพื่อพัฒนารูปแบบ การดำเนินงาน อาศั ย กู มิ ปั ญ ญา ทรั พ ยา กร ธรรมชาติ และวัฒนธรรม ปัญหา ทรัพยากรธรรมชาติ และเป็นวิถี โหนดนาเลมาจัดการชุมชน ด้านระบบอาหาร ซึ่งมีภาคี หลักและภาคียุทธศาสตร์ทั้ง หน่วยงานภายนอกและ สถาบันการศึกษาเข้ามาให้ การสนับสนุนงบประมาณ และงานวิชาการ	กลุ่มเครือข่ายผู้นำชุมชน และเยาวชน เป็น ผู้ ประสานโครงการหลัก และร่วมถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อประเพณี จาก คนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ใน ชุมชน มีกิจกรรมทำบุญ ปล่อยปลาว่าสาว กิจกรรมทำโรงเรือนกล้า ไม้ ของ ชุม ชน มี หน่วยงานสนับสนุนทั้ง งบประมาณและความรู้ วิชาการ มีเครือข่าย ทำงานทั้ง อบต โรงเรียน วัด ประ มง จัง ห วัด เกษตรจังหวัด	การรวมกลุ่มขายผลผลิตให้ ตลาดของชุมชนและให้ บริษัท ธุรกิจที่มีความ ต้องการต่อเนื่อง การขาย ตรงสู่ผู้บริโภค มีหน่วยงาน สนับสนุน ได้แก่ อบต. เกษตรกรในเครือข่ายตลาด สุขใจ โดยเฉพาะสถาบัน วิชาการ ด้าน สห กร ณ์ มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ เกษตรกรเครือข่ายพี่น้อง สองตำบล เกษตรกรกลุ่ม ผู้ผลิตผักคลอญโยง- ลาน ตากฟ้า มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ วิทยาเขต กำแพงแสน	1. คนและกลุ่มคน ที่มีปราชญ์ชุมชน ผู้นำชุมชน เยาวชน และเกษตรกรที่ เข้มแข็งเข้าร่วมทำงานในการจัดการ ทรัพยากรของท้องถิ่น 2. ภูมิปัญญา ชุดความรู้ หรือ นวัตกรรมมาถ่ายทอด 3. ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เช่น มีแหล่งพืชสมุนไพร มีป่าชายเลน มี เชื้อน มีแหล่งท่องเที่ยว 4. วัฒนธรรม และประเพณีที่เป็นจุด แข็งของชุมชน 5. งบประมาณจาก อบต. หน่วยงาน ในพื้นที่ หรือแหล่งทุนภายนอกช่วย สนับสนุน 6. หน่วยงานภายในชุมชนและ ภายนอกชุมชน

ตารางที่ 4 การสังเคราะห์รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร (ต่อ)

ประเด็น	รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร				ผลการสังเคราะห์
	ตำบลควนรู	ตำบลชะแล้	หลักฐานเชิงประจักษ์ 1	หลักฐานเชิงประจักษ์ 2	
3. กระบวนการ	ดำเนินการโดยผู้นำชุมชน เป็นกลไกสำคัญที่ใช้กระบวนการกลุ่มแบบอาศัยการทำงานร่วมกันการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนและภาคีเครือข่ายจากการดำเนินงานของธนาคารอาหาร ร่วมประเมินสถานการณ์ปัญหา วางแผน และลงมือปฏิบัติที่เป็นเป็นกลไกสำคัญในการนำกระบวนการมาบูรณาการ ผลักดัน และเกิดพลังชุมชนเข้มแข็งที่ใช้แนวคิดหลัก เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างความยั่งยืนของชุมชน	ดำเนินการโดยมีธรรมนูญ สุขภาพตำบลชะแล้และ ผู้นำชุมชน เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน งานบนฐานแนวคิดหลัก เศรษฐกิจพอเพียง ที่ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกัน และนำมากำหนดเป็นกิจกรรมของชุมชน มีการขยายผลสู่ การแบ่งเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลเพื่ออนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ และเกิดเวทีสาธารณะที่ นำสู่ข้อตกลงของชุมชน	อาศัยชาวบ้านเป็นแกนนำในการสร้างความร่วมมือ และมี ส่วนร่วมในการวิเคราะห์ ปัญหา จัดเวทีเสวนา หาแนวทางในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร และฟื้นฟูแหล่งอาหาร มีการใช้สื่อ ประชาสัมพันธ์ในการเชิญชวน ให้ ชุม ชน เห็น ความสำคัญในการมีเรียนรู้ร่วมกัน	โดยมุ่งเน้นให้เกษตรกรปรับ ระบบการผลิตสู่มาตรฐาน เกษตรอินทรีย์ มีการขับเคลื่อนการรวมกลุ่ม วางแผน และการสร้าง มาตรฐานและการพัฒนา กลุ่ม ธุรกิจแบบมีส่วนร่วม 3. มีการวางแผน ด้าน การตลาดเพื่อเพิ่มมูลค่าทาง เศรษฐกิจของผลผลิต 4. ชั้น การพัฒนาองค์ความรู้ การศึกษาดูงาน	1.การมีส่วนร่วม การเรียนรู้ร่วมกัน การวิเคราะห์ปัญหา ตัดสินใจ ร่วมกัน วางแผนและลงมือปฏิบัติ เพื่อดำเนินงาน ระหว่างคน กลุ่มคน องค์กร ทำให้เกิดความเข้มแข็งของ ชุมชน 2.แนวคิดหลักเศรษฐกิจพอเพียง และธรรมนูญสุขภาพเพื่อขับเคลื่อน กิจกรรมให้สำเร็จ ได้แก่ ธนาคาร อาหารชุมชน การแบ่งเขตพื้นที่ อนุรักษ์ การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ของผลผลิตและนโยบายต่างๆ 3.รูปธรรมการดำเนินงาน เช่น การ มีเมล็ดพันธุ์/สัตว์ พื้นที่ผลิตอาหาร การตลาด การบริโภค เป็นต้น

ตารางที่ 4 การสังเคราะห์รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร (ต่อ)

ประเด็น	รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร				ผลการสังเคราะห์
	ตำบลควนรู	ตำบลชะแล้	หลักฐานเชิงประจักษ์ 1	หลักฐานเชิงประจักษ์ 2	
4. ผลผลิต- ผลลัพธ์- ผลกระทบ	มีการผลิตอาหารและเข้าถึง อาหารได้อย่างเพียงพอและ ยั่งยืน แต่ละครัวเรือนจะมี การปลูกผักสมรมและเลี้ยง สัตว์ไว้เพื่อบริโภคและ จำหน่าย อีกทั้งมีการสร้าง ศูนย์การเรียนรู้และธนาคาร อาหารชุมชน ธนาคารข้าว เป็นต้น และมีความยั่งยืนใน การอนุรักษ์เมล็ดพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์เลี้ยงในแต่ละ รุ่นได้ มีการทำเกษตรแบบ อินทรีย์ ส่วนโรงเรียนและ ศพด. มีแปลงเกษตรเพื่อ อาหารกลางวัน	มีการผลิตอาหารและเข้าถึง อาหารได้อย่างเพียงพอ มี การใช้ประโยชน์จากแหล่ง อาหารอย่างครบวงจร ที่เป็น แหล่งอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ทะเล รวมทั้งแหล่งผลิตตาลโตนด ที่สำคัญ และนำไปใช้ ประโยชน์ด้านการแปรรูป เป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ได้จาก ทุกส่วนของตาลโตนด นอกจากนี้คนส่วนใหญ่หัน มาทำแบบเกษตรอินทรีย์เพื่อ การมีอาหารปลอดภัย และมี ความปลอดภัยจากอาหาร สำหรับการบริโภคและ จำหน่าย มีตลาดสีเขียว	มีการพึ่งพาอาหารจาก ธรรมชาติ ใช้ทรัพยากร สมุนไพร เป็นอาหารของ ชุมชน มีการทำวังปลา (ธนาคารปลา) มีการอนุรักษ์ ทรัพยากรในพื้นที่ป่า สาธารณะและได้ตระหนัก ในการเพาะปลูกพืชเกษตร เพื่อให้เป็นแหล่งอาหารที่ มั่นคงและยั่งยืน	เกิดศักยภาพของชุมชน เกิด สังคมการเรียนรู้ต้นแบบของ เกษตรกรผู้ผลิตผักอินทรีย์ราย ย่อย เกิดตลาดสีเขียวเพื่อ รองรับผลผลิตทางการเกษตร ของชุมชน มีผลผลิตสู่ตลาด ตลอดปี สร้างรายได้ที่มั่นคง มีการขนส่งที่สะดวก	1. มีศักยภาพผลิตอาหารเพียงพอ คือ ชุมชนมีที่ดิน มีน้ำ เพียงพอ ในการผลิตอาหารทั้งข้าว ผัก ผลไม้ และเลี้ยงสัตว์ได้เพียงพอ ตลอดทั้งปี 2. มีการเข้าถึงอาหาร คือมีการ เข้าถึงแหล่งอาหารที่เกิดขึ้นเอง ทางธรรมชาติและการเพาะปลูก มีความเป็นธรรมในการซื้อขาย สินค้าในตลาด คมนาคมสะดวก 3. มีการใช้ประโยชน์จากอาหาร คือ มีการนำผลผลิตมาแปรรูป มีการเลือกอาหารที่มีประโยชน์ ตามหลักโภชนาการ 4. มีเสถียรภาพทางอาหาร: มีการ จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ด้าน

ตารางที่ 4 การสังเคราะห์รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร (ต่อ)

ประเด็น	รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร				ผลการสังเคราะห์
	ตำบลควนรู	ตำบลชะแล้	หลักฐานเชิงประจักษ์ 1	หลักฐานเชิงประจักษ์ 2	
		ของชุมชน ส่วน โรงเรียน และศพด. มีแปลงเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน			การเกษตร มีการจัดตั้งธนาคารอาหาร ปลา และฟาร์มทะเล 5. ความปลอดภัยด้านอาหาร มีการทำเกษตรอินทรีย์ และมีตลาดเกษตรอินทรีย์ได้ โรงเรียนและศพด. มีการทำแปลงเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษารูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร: กรณีศึกษาตำบลควนรูและตำบลชะแล้ จังหวัดสงขลา เป็นการวิจัยเชิงพรรณนามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารของตำบลควนรูและตำบลชะแล้ จังหวัดสงขลา และเพื่อสังเคราะห์รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารโดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน ประกอบด้วย 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของรัฐ และแกนนำในพื้นที่ ระหว่างเดือนธันวาคม 2558 ถึง มีนาคม 2559 กลุ่มตัวอย่างทุกคนที่เข้าร่วมการวิจัยได้รับการชี้แจงวัตถุประสงค์และการพิทักษ์สิทธิ์

เครื่องมือประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์รายบุคคลและการสนทนากลุ่ม ซึ่งผ่านการพิจารณาความถูกต้องของเนื้อหาและความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์จากผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านระบบอาหาร 3 ท่าน และได้ปรับแก้ไขตามคำแนะนำ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์รายบุคคล การสนทนากลุ่ม โดยใช้การวิเคราะห์ส่วนประกอบจากข้อมูลการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ออกเป็นส่วน ๆ ตามกรอบแนวคิดการศึกษาคั้งนี้ ซึ่งได้นำเสนอในลักษณะของการบรรยาย ภาพประกอบ และตาราง เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ การศึกษาคั้งนี้ได้สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ มีรายละเอียด ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างจากการศึกษาคั้งนี้ ส่วนใหญ่เป็นแกนนำในพื้นที่และมีประสบการณ์ในการทำเกษตรอินทรีย์ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรัฐและผู้นำชุมชน ซึ่งรับผิดชอบในโครงการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารของชุมชน จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ส่วนใหญ่เป็นวัยทำงาน มีอายุระหว่าง 40-60 ปี (ร้อยละ 86.67) มีสถานภาพสมรสส่วนใหญ่ (ร้อยละ 90) เกี่ยวกับศาสนาพบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ คั้งหนึ่งมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายลงมา มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนไม่เกิน 20,000 บาท (ร้อยละ 66.67) มีประสบการณ์ทำงานในชุมชนไม่เกิน 10 ปี (ร้อยละ 46.67)

รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร จากการศึกษาพบว่า การที่จะบูรณาการระบบอาหารได้นั้น ขึ้นอยู่กับบริบทพื้นที่ที่สำคัญ คือ เป็นชุมชนชนบท เป็นพื้นที่ราบที่มีความอุดมสมบูรณ์ในดินและน้ำที่เหมาะสมแก่การทำเกษตรผสมผสาน ทั้งการปลูกพืช ผัก ผลไม้ และมีการเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภค นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ติดทะเล ที่เหมาะสมในการทำประมง รวมทั้งคนในชุมชนมีความสัมพันธ์แบบใกล้ชิด ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ดี มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน ในลักษณะเครือญาติ ที่จะช่วยให้การดำเนินงานต่าง ๆ ได้สำเร็จ และมีความมั่นคงทางการเมืองในพื้นที่ มีความสมานฉันท์ มีผู้นำที่ดี นำชุมชนเกิดการพัฒนาสู่ชุมชนเข้มแข็ง ในการดำเนินงานของอาหารเป็นไปตามนโยบายท้องถิ่น นอกจากนี้ชุมชนยังมีทุนทางสังคมที่สำคัญ ได้แก่ การมีคนและกลุ่มคน ที่เป็นผู้นำ ปราชญ์ชาวบ้าน และแกนนำเกษตรกร บุคคลเหล่านี้เข้ามาเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาและจัดการทรัพยากรท้องถิ่นที่มีให้เข้ากับวัฒนธรรม ศาสนา ประเพณี และภูมิปัญญาด้านการทำเกษตรผสมผสานมาถ่ายทอดสู่ลูกหลานและชุมชน การที่จะดำเนินงานดังกล่าวนี้ ได้สำเร็จ ชุมชนได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากท้องถิ่นโดยตรง (งบประมาณจาก อบต.) ในขณะเดียวกันยังได้รับการสนับสนุนงบประมาณโดยตรงจากแหล่งทุนอื่น ได้แก่ สถาบันการจัดการระบบสุขภาพภาคใต้ กองทุนหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่น และกลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น

การดำเนินงานทั้งหมดต้องอาศัยกลไกที่สำคัญในการนำกระบวนการมาบูรณาการ เช่น การเรียนรู้ร่วมกัน ได้แก่ การจัดเวทีเสวนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นต้น การมีส่วนร่วม ได้แก่ ประเมินสถานการณ์ปัญหา วางแผน และลงมือปฏิบัติ เป็นต้น นอกจากนี้ชุมชนยังมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการมีธรรมนุญสุขภาพ มาประยุกต์ใช้กับการดำเนินงานเพื่อให้สร้างความยั่งยืนของชุมชน เป็นต้น เพื่อให้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง จะเห็นได้ว่า การดำเนินงานจะบรรลุตามเป้าหมายนั้นต้องมีการประสานงานหลายหน่วยงานทั้งในชุมชนและนอกชุมชนเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนแผนงาน อัน ได้แก่ มีการจัดตั้งธนาคารอาหารทั้งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ มีการแบ่งเขตพื้นที่อนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ มีการเพิ่มมูลค่าสินค้าทางการเกษตร และมีการจัดตั้งตลาดสีเขียวในชุมชน หลังจากที่ชุมชนมีแผนดำเนินงานดังกล่าวข้างต้นแล้ว จึงเกิดเป็นรูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารใน 5 ประเด็น ได้แก่ 1) การมีศักยภาพผลิตอาหารเพียงพอจะพิจารณาในด้านการมีทรัพยากรที่ดินทำกิน ทรัพยากรน้ำที่เหมาะสมในการทำเกษตร ทั้งการเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์ เพื่อให้คนในชุมชนได้มีกินมีใช้อย่างเพียงพอตลอดทั้งปี และสามารถนำผลผลิตส่วนที่เหลือจากครัวเรือนแล้วไปจำหน่าย หรือแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน 2) การเข้าถึงอาหาร คือการที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งอาหารที่เกิดขึ้นเองทางธรรมชาติหรือแหล่งผลิตอาหารต่าง ๆ ได้อย่างสะดวก และในบางพื้นที่ที่มีการผลิตอาหารเพียงพอ แต่คนอาจจะไม่สามารถเข้าถึงอาหารบางชนิดที่มีราคาสูงได้ ดังนั้นคนในชุมชนควรได้รับความเป็นธรรม มีความเท่าเทียมกันในการเข้าถึงอาหาร

ในราคาและคุณภาพที่เหมาะสม 3) การใช้ประโยชน์จากอาหาร โดยชุมชนได้นำผลผลิตมาแปรรูปเป็นสินค้าที่ตลาดต้องการและเป็นการเพิ่มมูลค่าของสินค้าทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้การใช้ประโยชน์จากอาหารยังต้องพิจารณาเรื่องการบริโภคอาหารที่ถูกสุขลักษณะ มีความเหมาะสมทุกช่วงวัย เพื่อให้ได้สารอาหารครบถ้วนตามความต้องการของร่างกาย 4) การมีเสถียรภาพทางอาหาร คือ เป็นพื้นที่ที่มีการจัดการเก็บอนุรักษ์พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ของชุมชนเอง ไม่พึ่งพาบริษัทภายนอก ที่เข้ามาควบคุมด้านพันธุกรรมเหล่านี้ ทำให้ชุมชนขาดความอิสระในการทำการเกษตร รวมทั้งการนำไปสู่การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ทางการเกษตร และ 5) ความปลอดภัยด้านอาหาร โดยจะมองที่วงจรความปลอดภัยด้านอาหาร from farm to table คือจากการผลิต ถึงการบริโภค ซึ่งต้องพิจารณาให้ครบทุกกระบวนการตั้งแต่การเตรียมดิน การเพาะปลูก การเก็บเกี่ยว การแปรรูป และการบริโภค ทั้งนี้ควรมีการเฝ้าระวังเรื่องความปลอดภัยด้านอาหารเป็นสิ่งสำคัญ นอกจากนี้คนในชุมชนมีการทำเกษตรแบบอินทรีย์ นำไปประกอบอาหารในครัวเรือนและผลผลิตที่เหลือสามารถนำส่งจำหน่ายในตลาด และนำไปประกอบอาหารในโรงเรียนให้แก่นักเรียน ส่งผลให้ได้บริโภคอาหารที่ไม่ปนเปื้อนสารเคมีซึ่งเป็นอันตรายต่อร่างกาย

โดยสรุปรูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารจำเป็นต้องอาศัย บริบทพื้นที่ที่สอดคล้องกับทุนทางสังคม การทำงานร่วมกัน และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานด้านระบบอาหารร่วมกันกับการกำหนดรูปแบบของการบูรณาการระบบอาหารที่มีแกนนำเป็นกลไกสำคัญในแต่ละพื้นที่ ซึ่งเป็นตัวผลักดันให้เกิดแผนงานที่มีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาใน 3 ประเด็นหลักตามวัตถุประสงค์การวิจัย คือ รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารของตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ และตำบลชะแล อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา และการสังเคราะห์รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร สามารถอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร ตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา

ประเด็นที่ 1: บริบทพื้นที่

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ทั่วไปของ ต. ควนรูเป็นพื้นที่ราบ และพื้นที่นา มีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งเหมาะแก่การใช้เป็นแหล่งผลิตทางเกษตรกรรมได้หลากหลายโดยเฉพาะการทำนาข้าว มีการเป็นอยู่แบบเครือญาติที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนแห่งนี้ สอดคล้องกับการศึกษาสัดส่วนการพึ่งตนเองด้านอาหารของบ้าน โนนยาง อ.กุดชุม จ.ยโสธร ซึ่งเป็นพื้นที่ราบ มีพื้นที่นาโลกเป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมีวิถีชีวิตสังคมเกษตรกรรมตามสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่เป็นเขตรอบบพ มีการดำเนินชีวิตที่มีความเป็นอีสานเป็นสังคมเครือญาติที่มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (สุภา, 2554) สำหรับในบริบทด้านการเมืองการปกครองของควนรู มีผู้นำชุมชนที่ทำงานครบตามวาระและได้รับการเลือกตั้งอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้มีการจัดการองค์กรได้ง่าย มีความมั่นคงทางการเมือง เช่นเดียวกับข้อมูลจากเวทีพื้นที่พลังชุมชนท้องถิ่นสู่การอภิวัฒน์ประเทศไทย ที่ได้ยกตัวอย่างชุมชนท้องถิ่นที่สามารถพึ่งตนเอง มีความเป็นธรรม เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน โดยได้กล่าวถึงการเมืองของ ต.ควนรู ในลักษณะของการเมืองสมานฉันท์ มีผู้นำที่ดี ชุมชนเกิดการพัฒนาสู่ชุมชนเข้มแข็ง (นวัตกรรมการพัฒนาโดยชุมชนท้องถิ่น, 2554)

นอกจากนี้แล้ว ในอดีต ต.ควนรูยังพบประเด็นปัญหาของการมีแหล่งผลิตอาหารลดลงเนื่องจาก เกษตรกรหันมาปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมันแทนการทำนา ดังนั้นจึงส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารในอนาคต เช่นเดียวกับการศึกษาเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารของพื้นที่ภาคใต้ ในจังหวัดสงขลา พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงจากการปลูกพืชอาหารเป็นพืชพลังงานเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น ทำให้มีพื้นที่ผลิตอาหารลดลง (อมารสี, 2556) ในส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ครัวเรือนที่เป็นเจ้าของที่ดินนั้น ทำสวนปาล์มเพิ่มขึ้น และไม่สามารถผลิตข้าวได้เพียงพอต่อชุมชน (อัจฉรา, 2556)

ประเด็นที่ 2: ปัจจัยนำเข้า

ในด้านทุนทางสังคมที่ถือเป็นปัจจัยนำเข้า จะเห็นได้ว่าชุมชนของ ต.ควนรูมีการดำเนินงานของชุมชนเป็นกลุ่มโดยส่วนใหญ่ ซึ่งจะเป็นลักษณะของปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นผู้มีความรู้และความสามารถในการถ่ายทอดความรู้สู่รุ่นลูกหลาน ร่วมกับการได้รับการสนับสนุนจากหลายหน่วยงานที่จัดงบประมาณส่วนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ จนเกิดเป็นรูปธรรมและเกิดพลังในการขับเคลื่อนชุมชนด้านการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร สอดคล้องกับการพัฒนาชุมชนบางนางลี่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามและชุมชนน้ำซับ อำเภอน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ที่ให้ความสำคัญของทุนทางสังคมว่ามีบทบาทในการพัฒนาชุมชน กล่าวคือ การที่ปราชญ์ชุมชนได้ร่วมถ่ายทอดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องผ่านศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน และให้ประชาชนทุกหมู่บ้าน โดยมีปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จครั้งนี้คือ การรับการช่วยเหลือด้านงบประมาณจากภาครัฐในการจัดอบรมและให้ความรู้ สิ่งเหล่านี้เป็นตัวเชื่อมสำคัญกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชน (อนุชา, 2558)

อย่างไรก็ตามชุมชนควนรูมีการจัดการเรื่องความมั่นคงทางอาหารและอาหารปลอดภัยร่วมกัน โดยเน้นให้ผู้ปกครอง ครู และนักเรียนมีความสำคัญในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาหาร กล่าวคือ ผู้นำของตำบลควนรูมีนโยบายให้ทุกบ้านปลูกผักกินเอง ปรับเปลี่ยนมาทำเกษตรผสมผสาน และเน้นให้เยาวชนรุ่นลูกหลานมาเรียนรู้วิถีเกษตรกรรมในท้องถิ่นมากขึ้น รวมทั้งยังสอดแทรกความรู้ภูมิปัญญาประเพณีการทำขวัญข้าวมาถ่ายทอดสู่ชุมชนจึงเกิดความแน่นแฟ้นในชุมชน สอดคล้องกับจังหวัดกระบี่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม มีผู้นำชุมชนเข้มแข็ง เน้นให้ครัวเรือนมีการปลูกผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ เพื่อการบริโภคและจำหน่าย นอกจากนี้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี ได้มีกิจกรรมส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีการทำขวัญข้าวซึ่งทำมาโดยตลอด พบว่าการประกอบพิธีดังกล่าวช่วยให้เกิดความสามัคคี รักถิ่นฐาน และเยาวชนได้รับความรู้ในการทำขวัญข้าวและเกษตรกรรมมากขึ้น (ประยูร, 2551)

ประเด็นที่ 3: กระบวนการ

การทำงานร่วมกันที่เห็นได้ชัดเจนคือ การมีหลายหน่วยงานของภาครัฐได้ร่วมสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรม แต่กลไกสำคัญของ ต.ควนรูคือ ผู้นำชุมชนและเครือข่ายเกษตรกรแกนนำ ซึ่งคอยประสานงานและผลักดันให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน ร่วมกับการทำงานกับหน่วยงานภายนอกชุมชน ทั้งนี้ได้เป็นที่ประจักษ์ว่า องค์กรต่าง ๆ ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องทำงานที่ประสานกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังตัวอย่าง โรงเรียนในประเทศบราซิลที่ได้บูรณาการด้านการจัดการอาหารเพื่อแก้ไขปัญหาการบริโภคอาหาร โดยอาศัยการประสานงานผ่านนโยบายของภาครัฐ

ที่ได้รับความร่วมมือหลายภาคส่วน (Sidaner, Balaban, & Burlandy, 2013) ทำนองเดียวกันกับการศึกษาของโรงเรียนแห่งหนึ่งอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ได้ดำเนินงานอนามัยโรงเรียน กับหน่วยงานภาครัฐ และการประสานงานของกลุ่มเครือข่ายผู้ปกครอง ได้แก่ โรงเรียน ผู้ปกครอง ศูนย์สุขภาพชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการทำงานร่วมกัน (อมรศรี, 2554) และยังพบว่าการศึกษาดูงานการจัดการอาหารปลอดภัยหมู่บ้านแม่ข้าวต้ม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงรายมีการทำงานร่วมกัน มีการจัดเวทีเสวนา เพื่อร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันระหว่างชุมชน ทำให้เกิดแนวทางการแก้ปัญหาในทิศทางเดียวกันทั้งชุมชน (จมนาด, 2555)

การที่ความรู้มีจุดแข็งในด้านกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทำให้อาจส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของการขับเคลื่อนแผนงานเกี่ยวกับระบบอาหาร ดังนั้นการมีส่วนร่วมจึงเป็นหัวใจสำคัญของการทำงานในชุมชนที่ทำให้ประชาชนรู้สึกมีความเป็นอิสระภาพ มีความเท่าเทียมกันในการเข้าไปมีส่วนร่วม (วีณา, 2554) ซึ่งตรงกับหลักการพื้นฐานที่ใช้เป็นกลยุทธ์ของการมีส่วนร่วมของ บรอนชท์ (Bracht) ว่าประชาชนในชุมชนเกิดความเข้าใจที่ดี ต้องมีการร่วมรับรู้และร่วมตัดสินใจจึงจะเกิดประสิทธิภาพในการมีส่วนร่วม (Bracht, 1990) ในลักษณะการทำงานของ ต.ควนรูอาศัยคนในชุมชนมาร่วมประเมินปัญหา ร่วมวางแผนงาน และการลงมือปฏิบัติตามแผนงาน สอดคล้องกับการศึกษาพฤติกรรมสร้างเสริมเครือข่ายสุขภาพของคนใน ต.ควนรู ที่มีร่วมมือ ร่วมวางแผน และร่วมกิจกรรม การรณรงค์การดูแลสุขภาพใน อบต. ควนรู (สุเมธ, 2556) ในส่วนของการทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของจังหวัดเชียงราย มีการส่งเสริมให้ชุมชน และ โรงเรียนเข้ามาร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ชุมชน ร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ชุมชน และร่วมวางแผนพัฒนา ในการทำงานด้านสร้างเสริมพฤติกรรมลดการกินหวานในเด็กนักเรียน (มุสดี ปิยะดา และปราณี, ม.ป.ป.)

ประเด็นที่ 4: ผลผลิต-ผลลัพธ์-ผลกระทบ

ในเรื่องความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารของตำบลควนรู ที่ทำให้ทุกคนสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยมีอาหารกินอย่างเพียงพอ สามารถเข้าถึงแหล่งอาหารของชุมชนได้ตลอดทั้งปี ซึ่งจะเห็นได้ว่า ควนรูมีการผลิตข้าวจำนวนมาก มีการตั้งศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อการอนุรักษ์พันธุ์ข้าวพื้นบ้านในชุมชนให้มีผลผลิตตลอดไปอย่างยั่งยืน เช่นเดียวกับหลาย ๆ จังหวัดในภาคใต้ เช่น จ. นครศรีธรรมราช จ. พัทลุง และ จ. สงขลา (มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน, ม.ป.ป.) และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จ. เลย (วีระนุช, ม.ป.ป.) ที่มีการเก็บรวบรวมเมล็ดพันธุ์ข้าวพื้นเมืองอย่างจริงจัง และจัดตั้งเป็นศูนย์วิจัยข้าวเพื่อเป็นต้นแบบของการอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์ข้าวในท้องถิ่น

รวมทั้ง ต.ควนรู ยังเน้นการผลิตอาหารที่ปลอดภัยที่เป็นการทำเกษตรอินทรีย์เพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานเชิงประจักษ์ในเรื่องความปลอดภัยโดยต้องครอบคลุมการดูแลมาตรฐาน

การผลิตอาหารได้อย่างมีคุณภาพของ จ.เชียงราย (ชมขนาด, 2555) พบว่าผู้บริโภครับรู้ประโยชน์ของอาหารปลอดภัย มีการลดการใช้สารเคมีในการทำเกษตร และมีการทำปุ๋ยหมักใช้การทำเกษตรในครัวเรือน ซึ่งตรงกับการศึกษาสถานการณ์การบริโภคอาหารหลักของ อ.เทพารักษ์ จ.นครราชสีมา ที่ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับหลักปฏิบัติในการเลือกบริโภคที่ถูกต้องในระดับสูง (ร้อยละ 73.66) โดยนิยมอาหารที่มีในท้องถิ่นและอาหารที่หาได้ตามฤดูกาล

2. รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร ตำบลชะแล อำเภอลี้หนองคร จังหวัดสงขลา

ประเด็นที่ 1: บริบทพื้นที่

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ทั่วไปของ ต. ชะแล้เป็นพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระ ติดทะเลสาบสงขลา เป็นพื้นที่นา ตาลโตนด และพื้นที่ป่าชายเลน โดยทั่วไปคนในชุมชนมีอาชีพการทำเกษตรกรรมและประมง มีการเป็นอยู่แบบครัวเรือนตามวิถีวัฒนธรรมของโหนด นา เล จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนแห่งนี้สอดคล้องกับการศึกษาวิถีโหนดของคนขึ้นตาลในคาบสมุทรสทิงพระที่ยังคงทำอาชีพทำน้ำตาลควบคู่กับการทำนา (เจดน์สฤษฎ์, 2558) และชะแล้ยังมีวัดเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ที่ทุกคนต่างไปร่วมประกอบกิจกรรมทางศาสนาในโอกาสต่าง ๆ รวมทั้งการดูแลสุขภาพสอดคล้องกับการศึกษาในชุมชนราชธานีโสภ ที่ใช้หลักการบูรณาการของสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชน เช่น บ้าน วัด และโรงเรียน เพื่อเชื่อมโยงในการจัดการดูแลสุขภาพและวิถีพุทธธรรม (เพชรตะวัน, 2557)

ในสถานการณ์ปัจจุบันพบว่า พื้นที่ ต. ชะแล้ยังมีปัญหาของแหล่งทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม มีน้ำเค็มหนุนจากทะเลสาบสงขลาทำให้ดินมีสภาพที่เค็ม ดินทำให้ดินเปรี้ยว แต่ขาดแร่ธาตุที่จำเป็น ซึ่งมีผลต่อการเจริญเติบโตของพืชผักบางชนิด โดยเฉพาะข้าวทำให้ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง (2557) และอมวส (2554) ที่ได้เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพดินและน้ำบริเวณทะเลสาบสงขลาเพื่อใช้ประโยชน์ในการปลูกพืชได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการส่งเสริมให้ใส่อินทรีย์วัตถุ หรือปุ๋ยหมัก เพื่อปรับค่ากรดในดิน ทำนองเดียวกันการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนชะแล้ ที่มีทรัพยากรเชิงนิเวศเหมือนจะอุดมสมบูรณ์ แต่พบปัญหาเรื่องการจัดการดินและน้ำตลอดทุกปี ซึ่งหลายครัวเรือนก็ไม่สามารถทำการเกษตรได้ จึงมีการปรับวิถีชีวิต และเกิดการพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จัดกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ เพื่อให้มีการเรียนรู้วัฒนธรรมคนชะแล้ และความเป็นอยู่ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีข้อมูลของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (2553) ได้กล่าวถึงปัญหาแหล่งน้ำและที่ดินเสื่อมโทรม จากการปลูกพืชซ้ำ ๆ จึงมีการ

เสนอแนวทางสำหรับการแก้ปัญหา ที่ดินเสื่อมโทรม การอนุรักษ์แหล่งน้ำ และสนับสนุนการปลูกพืชหมุนเวียน

คงจะเห็นได้ว่าพื้นที่ ต.ชะแล้มีการเปลี่ยนแปลงและมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองค่อนข้างบ่อย ในแต่ละสมัยก็มีการเปลี่ยนผู้นำและนโยบายทางการเมือง เกิดการขาดความต่อเนื่องในการพัฒนาชุมชนด้านระบบอาหาร จะเห็นได้ว่าขัดแย้งกับวัฒนธรรมทางการเมืองของคนสงขลาในอดีต ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นจังหวัดต้นแบบของผู้นำประเทศที่เป็นนายกรัฐมนตรีหลายสมัยติดต่อกัน (จรูญ, 2556) แต่จากการศึกษาท้องถิ่นที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นแบบแข่งขันพบว่าการเมืองในท้องถิ่นขาดเสถียรภาพ ผู้นำท้องถิ่นที่มีอำนาจในขณะนั้นมักจะมีการคิดนวัตกรรมหรือนโยบายที่มีแนวโน้มไม่ยั่งยืน และอาจจะสิ้นสุดพร้อมกับวาระทางการเมืองของผู้บริหารกลุ่มนั้น ๆ (จรัส, 2550)

ประเด็นที่ 2: ปัจจัยนำเข้า

ทุนทางสังคมใน ต.ชะแล้อาศัยการที่ครัวเรือนและปราชญ์ชุมชนต่าง ๆ มีความรู้ด้านการเกษตรแบบดั้งเดิมที่เป็นภูมิปัญญาสามารถมาประยุกต์ใช้กับปัจจุบัน ทั้งด้านบุคคล และชุมชน (มูลนิธิเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน, ม.ป.ป.) นอกจากนี้แล้วยังมีสำนักธรรมมัญญสุขภาพตำบลชะแล้ที่ทำหน้าที่หลักภายใต้แนวคิดหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยประสานงานกับหน่วยงานของภาครัฐ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนเชื่อมโยงกับการทำเกษตรผสมผสาน ที่เอื้อต่อการทำให้เกิดความมั่นคงทางอาหารในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของวิจิตา (2557) ที่กล่าวถึงทุนทางสังคมที่มีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาสู่ความมั่นคงทางอาหาร โดยเฉพาะทุนด้านบุคคลที่ทำให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการมีชุมชนที่เข้มแข็ง ทั้งนี้บุคคลเหล่านั้นก็ยังเป็นแกนนำสำคัญของการพัฒนาชุมชนที่สร้างวัฒนธรรมเกษตรกรรมที่ยั่งยืน

ประเด็นที่ 3: กระบวนการ

การบริหารจัดการภายในตำบลชะแล้มีกลไกขับเคลื่อนกิจกรรมด้านความมั่นคงทางอาหาร และความปลอดภัยด้านอาหารคือ เทศบาลและสำนักธรรมมัญญสุขภาพตำบล ซึ่งเป็นหน่วยที่คอยประสานงาน ร่วมกับการทำงานกับหน่วยงานภายนอกชุมชน ทั้งนี้ได้เป็นที่ประจักษ์ว่าการมีส่วนร่วมในระดับบุคคลหรือกลุ่มคนที่เข้ามารับผิดชอบเพื่อดำเนินการพัฒนางานให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ (จินตวีร์, 2554) สะท้อนให้เห็นว่าการที่ ต.ชะแล้มีการประสานการทำงาน และดึงศักยภาพในชุมชนมาได้ จึงมีการผลักดันให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และมีการร่วมกระบวนการชุมชนทำให้เกิดการตัดสินใจเลือกแนวทางการทำงาน เพื่อแก้ปัญหาที่นั้น ๆ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2553) เช่นเดียวกับแนวคิดของอำนาจ (2556) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของ

ประชาชนมีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทสังคมและการเมือง แต่อยู่บนพื้นฐานสำคัญ คือ ประชาชนต้องมีอิสระทางความคิดในการออกความคิดเห็น โดยหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีลักษณะที่เข้าร่วมตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ อย่างครบวงจร ทำนองเดียวกันกับการศึกษาของประเทศลาว ที่ได้ดำเนินการปรับกระบวนการทัศน์ใหม่ของการเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิตการบริโภคอาหารพื้นบ้าน กับวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยให้คนในชุมชนและเยาวชนเข้ามาสร้างชุดความรู้ และปรับทัศนคติใหม่ตามสังคมปัจจุบัน (กิริติพร, 2554)

นอกจากนี้ยังมีหลักฐานเชิงประจักษ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมให้มีการทำงานบีบเครือข่ายเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยการใช้กลไกของการสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูล และประสบการณ์ มีการร่วมมือกันในเรื่องต่าง ๆ (ภาสิรี, 2552; บงกช, 2552) ในส่วนการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้เกิดการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเปรียบได้กับขบวนการมนุษยให้อยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข ไม่ทำให้มนุษย์ทำในสิ่งที่เป็นปฏิปักษ์ต่อมนุษย์และสังคม (ถวิล, 2556) นอกจากนี้การเรียนรู้ร่วมกันเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาดังกล่าวแล้ว เนาวรัตน์และธีรเดช (2551) กล่าวว่ากลุ่มบุคคลและองค์กร จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม วิถีคิด และคุณค่าได้นั้น จะต้องเกิดจากการเรียนรู้เป็นสำคัญ

ประเด็นที่ 4: ผลผลิต-ผลลัพธ์-ผลกระทบ

ในด้านความมั่นคงทางอาหาร และความปลอดภัยด้านอาหารของตำบลชะแล้ โดยจะเห็นได้ว่าเกษตรกรคือผู้ที่สามารถผลิตอาหารได้ และเป็นผู้สร้างความมั่นคงทางอาหาร เป็นผู้กำหนดความเพียงพอของอาหารในครัวเรือน ในชุมชนได้ ซึ่งทั้งนี้ในแต่ละครัวเรือนก็มีความเป็นอยู่ที่สามารถพึ่งตนเองได้ สอดคล้องกับมูลนิธิชัยพัฒนา (2555) และพระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ. 2551 เกี่ยวกับแนวคิดของความมั่นคงทางอาหารทั้ง 4 ด้าน และการให้ทุกคนได้เข้าถึงอาหารทั้งในทางกายภาพและเศรษฐกิจอย่างเพียงพอ และปลอดภัย อย่างไรก็ตามจากหลักฐานเชิงประจักษ์ได้กล่าวถึงการเข้าถึงอาหารจากแหล่งอื่นที่ชุมชนไม่สามารถผลิตได้เองก็มีความจำเป็น โดยพิจารณาจากกำลังซื้อของครัวเรือนร่วมด้วย หรือปัจจัยนำเข้าอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงหรือส่งผลต่อการอธิบายความมั่นคงทางอาหารได้ (บุศรา, 2556)

ในด้านความปลอดภัยด้านอาหาร ต.ชะแล้ ส่วนใหญ่จะทำการเกษตรปลอดสารเคมีเพื่อการบริโภคในครัวเรือน รณรงค์เรื่องการผลิตอาหารอย่างปลอดสารเคมี ที่เน้นทุกวงจร ตั้งแต่กระบวนการเตรียมดิน โดยใช้หลักชีวภาพในการเพาะปลูกตลอดจนการบำรุงผลผลิต รวมทั้งการแปรรูปเพื่อการจำหน่าย ดังข้อมูลการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการหมู่บ้านอาหารปลอดภัย ไร่สารเคมีในการ

ทำการเกษตร ซึ่งมีการกำหนดแนวทางส่งเสริมให้ชุมชนรู้ปัญหาของการได้รับสารพิษจากการใช้สารเคมี และแก้ไขด้วยการทำปุ๋ยชีวภาพ (กนกรัตน์, 2552) และการศึกษารูปแบบการทำเกษตรอินทรีย์ของสยามล (2557) พบว่า เกษตรกรในชุมชนมีการทำแปลงผักสวนครัวและสมุนไพรท้องถิ่นโดยการใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ลดการพึ่งพาปุ๋ยเคมี

3. การสังเคราะห์รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร

ประเด็นที่ 1: บริบทของพื้นที่

จากผลการศึกษาพบว่าสภาพพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งในดินและน้ำเหมาะแก่การทำเกษตรผสมผสาน สอดคล้องกับการศึกษาวิถีชีวิตสังคมเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก พื้นที่ในหมู่บ้านเป็นเขตชนบท ที่มีดินดี น้ำเพียงพอ ปลูกพืชผักได้ตลอดทั้งปี ในคลองก็มีปลา มีหอยเป็นอาหารสำคัญของ คนใน จ.ยโสธร (สุภา, 2555) แต่ในปัจจุบันยังพบปัญหาด้านทรัพยากรเสื่อมโทรม ทั้งที่ดิน และน้ำส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารในอนาคต ในลักษณะเดียวกันกับข้อมูลที่เป็นฐานทรัพยากรธรรมชาติของประเทศไทยในพระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ. 2551 พบว่า ที่ผ่านมาประเทศไทยมีแนวโน้มเสื่อมโทรมรุนแรงต่อการผลิตภาคการเกษตรและความมั่นคงทางอาหาร ขณะที่พื้นที่การเกษตรมีจำกัดและมีการใช้ประโยชน์จากที่ดินในการทำเกษตรลดลง (พระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ, 2551) สอดคล้องกับการศึกษาของ อมาวสี (2556) ได้กล่าวว่าการครอบครัวยุคใหม่ของตำบลควนรูมีการถือครองพื้นที่นาลดลง มีการทำสวนเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีแหล่งน้ำไม่เพียงพอในการทำเกษตร ในส่วนของการศึกษาวิถีไหนคของคนขึ้นตาลในคาบสมุทรสทิงพระ ที่มีการทำอาชีพทำน้ำตาลควบคู่กับการทำนา ที่ถือครองในพื้นที่ดินของตน (เจตน์สฤษฎ์, 2558) นอกจากนี้ยังพบว่าการปลูกพืชชนิดเดียว ซ้ำๆ ทำให้ดินเสื่อมโทรม โดยมีการแก้ปัญหาแหล่งน้ำ ที่ดินเสื่อมโทรม การอนุรักษ์แหล่งน้ำ และสนับสนุนการปลูกพืชหมุนเวียน (สุภา, 2555)

บริบทของชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการอาหารอีกประการหนึ่ง คือ ความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน วิถีความเป็นอยู่แบบเครือญาติ การบริโภคอาหารกับครอบครัวที่บ้าน มีการร่วมกันทำครัว ปรุงอาหารกันเองและมีการแบ่งปันเพื่อนบ้านใกล้เคียง ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ทำให้เกิดความสามัคคีขึ้นและการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่าง ๆ เป็นไปได้ง่าย เช่นเดียวกับการศึกษาของชุมชนบ้านสบยาบ จังหวัดเชียงราย ที่คนในชุมชนมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันตลอดเวลา ยอมรับสภาพของปัญหาและให้ความช่วยเหลือกันฉันทันทีเครือญาติ ทำให้เกิดการพัฒนากลุ่มชุมชนนำอยู่ (ศักดิ์ศรี, 2551) ในประเด็นของการมีประชาธิปไตยทางการเมืองการปกครองท้องถิ่นที่มั่นคง

รวมถึงการมีผู้นำที่มีความสามารถนั้นจะส่งเสริมให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนดีขึ้นเช่นกัน สอดคล้องกับการศึกษาบทบาทผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพุทธมณฑล จังหวัด นครปฐม ที่พบว่าผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นที่ยอมรับของชุมชน มีการดำรงตำแหน่งอย่างต่อเนื่องครบวาระ และมีศักยภาพในการพัฒนาท้องถิ่นและทุกกลุ่มสมาชิกในโครงการของ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้คนในชุมชนใส่ใจและมีความสามัคคี สิ่งนี้นำไปสู่ การพัฒนาชุมชนให้เป็นแบบอย่างของการบริหารจัดการโครงการต่าง ๆ ได้สำเร็จ และมียั่งยืนทาง การเมือง (อำนาจ, 2556)

ประเด็นที่ 2: ปัจจัยนำเข้า

ปัจจัยนำเข้าที่เป็นทุนทางสังคม จะเห็นได้ว่าชุมชนมีการดำเนินงานของชุมชนเป็น คราวเรือนโดยส่วนใหญ่ ซึ่งจะเป็นลักษณะของปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นผู้มีความรู้และความสามารถในการถ่ายทอดความรู้สู่รุ่นลูกหลาน ร่วมกับการได้รับการสนับสนุนจากหลายหน่วยงานที่จัด งบประมาณส่วนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ จนเกิดเป็นรูปธรรมและเกิดพลังในการขับเคลื่อนชุมชน ด้านการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนา ชุมชนบางนาถึ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่ให้ความสำคัญของทุนทางสังคมว่ามีบทบาทในการพัฒนา ชุมชน กล่าวคือ การที่ปราชญ์ชุมชนได้ร่วมถ่ายทอดการเรียนรู้ เช่นเดียวกับบ้านบางไทร อำเภอบาง คนที จังหวัดสมุทรสงคราม ที่พบว่าความรู้และภูมิปัญญาเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญในการประกอบ อาชีพของชุมชน (อาทิตย์, 2554) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของวิจิตา (2557) ที่กล่าวถึงทุนทาง สังคมที่มีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาสู่ความมั่นคงทางอาหาร โดยเฉพาะทุนด้านบุคคลที่ทำให้เกิด กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการมีชุมชนที่เข้มแข็ง

ประเด็นที่ 3: กระบวนการ

การทำงานร่วมกันพบว่า มีหลายหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนที่ได้ร่วม สนับสนุนคอยประสานงานและผลักดันให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน ทั้งนี้ได้เป็นที่ประจักษ์ ว่า องค์กรต่าง ๆ ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องทำงานที่ประสานกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตั้งแต่องค์กรปกครองในระดับท้องถิ่น และองค์กรภาครัฐ ดังตัวอย่าง โรงเรียนในประเทศบราซิลที่ ได้บูรณาการด้านการจัดการอาหารเพื่อแก้ไขปัญหาการบริโภคอาหารอย่างไม่ถูกต้อง โดยอาศัย การประสานงานผ่านนโยบายของภาครัฐ ที่ได้รับความร่วมมือหลายภาคส่วน (Sidaner, Balaban, & Burlandy, 2013) ทำนองเดียวกันกับการศึกษาของ โรงเรียนแห่งหนึ่งในประเทศไทย ที่ได้ ดำเนินงานอนามัยโรงเรียน โดยอาศัยการประสานงานบุคคลหลายฝ่าย ได้แก่ โรงเรียน ผู้ปกครอง

ศูนย์สุขภาพชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการทำงานร่วมกัน (อมรศรี, 2554) สอดคล้องกับการศึกษาของการขับเคลื่อนนโยบายเกษตรอินทรีย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อย่างยั่งยืน ที่พบว่า ท้องถิ่นสามารถใช้นโยบายผลักดันเป็นแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาตำบลแม่ทา ในการทำเกษตรอินทรีย์อย่างยั่งยืนในชุมชน (พงศกร, 2554)

ประเด็นที่ 4: ผลผลิต-ผลลัพธ์-ผลกระทบ

ในเรื่องความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร ของพระราชบัญญัติ คณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ. 2551 เกี่ยวกับแนวคิดของความมั่นคงทางอาหารทั้ง 4 ด้าน และการให้ทุกคนได้เข้าถึงอาหารทั้งในทางกายภาพและเศรษฐกิจอย่างเพียงพอ และปลอดภัย (พระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ, 2551) อย่างไรก็ตามจากหลักฐานเชิงประจักษ์ได้กล่าวถึงการเข้าถึงอาหารจากแหล่งอื่นที่ชุมชนไม่สามารถผลิตได้เองก็มีความจำเป็น โดยพิจารณาจากกำลังซื้อของครัวเรือนร่วมด้วย หรือปัจจัยนำเข้าอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงหรือส่งผลต่อการอธิบายความมั่นคงทางอาหารได้ (บุศรา, 2556) และการศึกษาความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนของตำบลกวนวัน จังหวัดหนองคาย พบว่าในครัวเรือนมีการเข้าถึงอาหารและมีการรับประทานอาหารอิมทุกมื้อเป็นประจำ (มินตรา, 2557) ในเรื่องความปลอดภัยด้านอาหาร ส่วนใหญ่จะทำการเกษตรปลอดสารเคมีเพื่อการบริโภคในครัวเรือน สอดคล้องกับการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการหมู่บ้านอาหารปลอดภัย ไร่สารเคมีในการทำการเกษตร เพื่อเป็นแนวทางส่งเสริมให้ทุกคนได้มีการบริโภคอาหารที่ปลอดภัยขึ้น เน้นให้ชุมชนรู้ปัญหา และแก้ไขด้วยตนเองจะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (กนกรัตน์, 2552) และการศึกษาด้านการขับเคลื่อนนโยบายเกษตรอินทรีย์ ตำบลแม่ทา อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ ที่กล่าวถึงการผลักดันให้ อบต. แม่ทาทำโครงการเพื่อให้มีการทำเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ของชุมชน (พงศกร, 2554)

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารต้องอาศัยความร่วมมือของชุมชนเพื่อกำหนดการให้มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ผู้วิจัยจึงได้มีข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการวิจัยใน 3 ระดับ คือ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระดับประเทศ ระดับจังหวัด และระดับท้องถิ่น ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระดับประเทศ

1.1 การมีส่วนร่วมของหน่วยงานส่วนภาครัฐ โดยเฉพาะกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีบทบาทสำคัญในการสร้างข้อตกลงร่วมกันระหว่างชุมชน ท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐระดับพื้นที่ในการพัฒนาระบบเกษตรอย่างยั่งยืน และห้ามมาตรการไม่ให้เกษตรกรขายพื้นที่ทางเกษตรไปเพื่อวัตถุประสงค์อื่น

1.2 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ควรจัดระบบและกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการความมั่นคงทางอาหารในภาวะวิกฤติเพื่อใช้ประโยชน์ในยามขาดแคลน

1.3 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควรถูกกำหนดคนนโยบายการให้ความสำคัญในเรื่องความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารให้กับเกษตรกร

1.4 กระทรวงศึกษาธิการ ควรส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาทุกแห่งมีการบูรณาการหลักสูตรเกษตรอินทรีย์ และการสร้างเสริมสุขภาพให้แก่นักเรียน

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระดับจังหวัด

2.1 สำนักงานจังหวัด สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เขต 12 และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นำผลการวิจัยไปเป็นส่วนหนึ่งของข้อมูลประกอบการร่างยุทธศาสตร์จังหวัด โดยมีตัวแทนคณะทำงานแต่ละหน่วยงาน ร่วมกำหนดแนวทางการบริหารจัดการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร

2.2 องค์การบริหารส่วนจังหวัดควรพัฒนาศักยภาพของคนในจังหวัดแต่ละอาชีพที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านการผลิตในเรื่องอาหาร โดยจัดตั้งเป็นกลุ่มอาชีพ โดยอาจจะจัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

2.3 หอการค้าจังหวัด ควรผลักดันภาคเอกชนเข้ามาลงทุนและมีส่วนร่วมในการทำงานกับชุมชนด้านความรับผิดชอบต่อสังคมด้านความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร

3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระดับท้องถิ่น

3.1 องค์การบริหารส่วนตำบลควรมีการขับเคลื่อนนโยบายเรื่องความมั่นคงทางอาหารในชุมชนที่สนับสนุนให้มีข้อบังคับหรือกฎระเบียบชุมชนในการจัดการดูแลและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ประเภทพืช และสัตว์ที่ชุมชนใช้เป็นอาหาร และกำหนดรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่เหมาะสม โดยการจัดทำแผนที่ทางเดินอาหารของชุมชน

3.2 องค์การบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โรงเรียน และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ควรส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์ตามหลักแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน นอกจากนี้ควรสนับสนุนให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ตระหนักถึงวิถีชีวิตเกษตรกรรมไทยอย่างพอเพียง ให้มีวัฒนธรรมการรักบ้านเกิด

3.3 องค์การบริหารส่วนตำบล ควรสนับสนุนให้เกิดการจัดการความรู้และยกระดับเป็นศูนย์เรียนรู้ด้านการจัดการความมั่นคงทางอาหาร ความปลอดภัยด้านอาหารและด้านสุขภาพแก่ชุมชน โดยนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการจัดทำนโยบายสาธารณะด้านสุขภาพ หรือธรรมนูญสุขภาพเฉพาะพื้นที่

3.4 ทุกองค์กรในท้องถิ่น สามารถพัฒนาศักยภาพ และทำให้ชุมชนมีรูปธรรมของการจัดการด้านอาหารของชุมชน โดยสามารถนำผลการวิจัยไปวางแผนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ชุมชนได้เกิดความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร เช่น การเพิ่มพื้นที่ในการทำเกษตรอินทรีย์ การมีตลาดชุมชนเพื่อเป็นช่องทางในการซื้อขายอาหารในราคาที่เป็นธรรม การจัดตั้งธนาคารอนุรักษ์พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และการจัดทำหลักสูตรการเกษตรในโรงเรียน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาที่ได้เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์รายบุคคลและสนทนากลุ่ม ทำให้มีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ควรมีการศึกษาปัจจัยความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ เช่น บริบทพื้นที่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต-ผลลัพธ์-ผลกระทบ กับความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร

2. ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research : PAR) เพื่อพัฒนาการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารในพื้นที่

3. ควรมีการศึกษาเชิงคุณภาพ (qualitative research) ในองค์ความรู้ทางด้านอาหารท้องถิ่น ค่านิยมการบริโภคของชุมชน วัฒนธรรมประเพณี และความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับอาหารของชุมชน

บรรณานุกรม

- กนกรัตน์ ทิพนี. (2552). กระบวนการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพของชุมชนบ้านวังธาร อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น. (2553). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, ค้นจาก <http://www.dla.go.th>
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (ม.ป.ป.). กรอบยุทธศาสตร์ความมั่นคงด้านอาหาร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. 2556-2559, ค้นจาก http://www.oae.go.th/biae/ewt_news.php?nid=43&filename=FoodSecurity
- กระทรวงสาธารณสุข. (2554). กรอบยุทธศาสตร์ด้านความปลอดภัยอาหารและโภชนาการเพื่อความมั่นคงทางอาหารด้านสาธารณสุข ปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 – 2559. กรุงเทพฯ.
- กิริติพร จุฑะวิริยะ. (2554). การเปลี่ยนแปลงวิถีการบริโภคอาหารในกระแสโลกาภิวัตน์เขตนครหลวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 6, 15-6 พฤศจิกายน 2553 ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ขบวนการองค์กรชุมชนสงขลา. (2552). ชุมชนเข้มแข็ง ต้านลควนรู อำเภอรัตถุมิ. ค้นจาก http://sapasongkhla.blogspot.com/2009/05/blog-post_22.html
- คณะกรรมการอาหารแห่งชาติ. (2554). กรอบยุทธศาสตร์ด้านการจัดการอาหารของประเทศไทย กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ.
- เครือข่ายคุ้มครองผู้บริโภค โภคภาคใต้. (2558). การขยายผลรูปแบบโภชนาการสมวัยในระดับท้องถิ่นตำบลควนรู อำเภอรัตถุมิและตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร. ค้นจาก <http://www.consumersouth.org/paper/1735>
- เครือข่ายคุ้มครองผู้บริโภค โภคภาคใต้. (2558). โครงการศูนย์เรียนรู้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ . ค้นจาก <http://www.consumersouth.org/paper/1789>
- จรรยา หยูทอง. (2556). วัฒนธรรมทางการเมืองของคนใต้. ค้นจาก <http://www.manager.co.th/South/ViewNews.aspx?NewsID=9560000090471>
- จรัส สุวรรณมาลา. (2550). วัฒนธรรมการเมืองท้องถิ่นในประเทศไทย. ค้นจาก http://kpi.ac.th/media/pdf/M7_121.pdf
- จินตวีร์ เกษมสุข. (2554). การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม. เอกสารประกอบการเรียนรู้ด้วยตนเอง คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

- เจตน์ศุภยกุล สังข์พันธ์. (2558). คนขึ้นตาล กับความมั่นคงทางอาหารภายใต้วิถีโหนดในคาบสมุทร
สติงพระ. การประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 6.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (2557). การบริหารการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ. โอเดียนสโตร์
- ชมนาด พจนามาตร์. (2555). การพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการหมู่บ้านอาหารปลอดภัย.
พยาบาลสี, 39(1), 35-45. ค้นจาก <http://www.tcithaijo.org/index.php/cmunursing/article/view/7417/6405>
- ตฤณ สุขนวน. (2551). การบริหารจัดการสถานศึกษาโดยใช้ทฤษฎีระบบ: กรณี โรงเรียนบ้านทุ่งโป๊ะ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต3.
- ถนอม ขุนเพ็ชร. (ม.ป.ป.). ก้าวอย่างปฏิบัติการบูรณาการอาหาร กรณีพื้นที่ควนรู-ชะแล้. (ม.ป.ท.).
สถาบันการจัดการระบบสุขภาพภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ถวิล อินทรโม. (2556). ชุมชนศึกษาและแนวทางการพัฒนา. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.
- เทศบาลนครสงขลา. (2558). แผนยุทธศาสตร์จังหวัดสงขลา. ค้นจาก <http://www.songkhla-city.go.th/strategic>
- ชนันชัย มุ่งจิต. (2555). แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพด้านความมั่นคงทางอาหารบ้านแม่สุริน
อำเภอขุนยวน จังหวัดแม่ฮ่องสอน. เอกสารนำเสนอในที่ประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับ
บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 2, นนทบุรี. ค้นจาก http://www.stou.ac.th/thai/grad_stdy/Masters
- ชานินทร์ ศิลป์จารุ. (2555). การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS
(พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนสามัญสิขิเนสตาร์แอนด์ดี.
- ธิดารัตน์ หล้าจันทร์. (2552). การออกแบบการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยชุมชนมีส่วนร่วมเรื่อง
อาหารท้องถิ่นกับภาวะโภชนาการ สำหรับนักเรียนในชุมชนไทยภูเขาบ้านแม่หลองใต้.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- นงนุช กันทะปັນ. (2551). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเฝ้าระวังภาวะโภชนาการในศูนย์พัฒนา
เด็กเล็ก ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต).
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- นงลักษณ์ พูลสุวรรณ. (2552). การวิเคราะห์อภิมาน: การสร้างองค์ความรู้จากการวิจัย. ค้นจาก
http://bcnsurat.ac.th/research_st/doc_research/doc56/30.pdf
- นาฏสุดา เหมนะสิรี. (ม.ป.ป.). ขั้นตอนการสังเคราะห์ความรู้จากการวิจัย. ค้นจาก <http://research.pcru.ac.th/researchV2/index.php/rd-pcru-news/381-570319153833>

- เนาวรัตน์ พลาายน้อย และธีรเดช ฉายอรุณ. (2551). การพัฒนาการเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการประเมินผลแบบเสริมพลัง.(พิมพ์ครั้งที่ 3). คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
- บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา. (2553). ประชาสังคม...กุญแจสำคัญในการพัฒนาประเทศ. วารสารการพัฒนาท้องถิ่น. 4(1), 104-122.
- บุศรา ลิ้มนิรันดร์กุล. (2556). การประเมินความมั่นคงทางอาหารด้วยปริมาณและมูลค่าอาหารที่บริโภคของครัวเรือนในชนบท จังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 32(2), 206-212. ค้นจาก <https://www.tci-thaijo.org/index.php/scimsujournal/article/view/19226>
- บุญญพัฒน์ ไชยเมธ. (2557). วิธีการวิจัยทางสาธารณสุข.วิธีการวิจัยทางสาธารณสุข. สงขลา: นำศิลป์โฆษณา.
- ประยุทธ์ ไอสธีรกุล. (2551). การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม: กรณีศึกษาประเพณีการทำขวัญข้าว บ้านทุ่งก้านเหลืองตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี. ค้นจาก http://www.flipbooksoft.com/upload/books/022014/9f1e9c7950767439fb7dce478505a135/ct144_1.pdf
- ประเวศ วะสี. (ม.ป.ป.). เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม: แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม. ค้นจาก <http://www.lib.kmutt.ac.th/suffecon.jsp>
- ผุสดี จันทร์บาง, ปิยะดา ประเสริฐสม, ปราณี เหลืองวรา. (ม.ป.ป.). โครงการพหุภาคีเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการสร้างเสริมพฤติกรรมกรรมการบริโภคอ่อนหวานเด็กนักเรียน. ค้นจาก http://www.anamai.ecgates.com/public_content/files/001/0000876_1.pdf
- พงศ์เทพ สุธีรวุฒิ. (2554). คู่มือการติดตามสนับสนุนและประเมินผล “โครงการร่วมสร้างชุมชนและท้องถิ่นให้น่าอยู่” ภาคใต้ ประจำปี 2554. สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ.
- พงศกร กาวิชย์. (2554). การขับเคลื่อนนโยบายเกษตรอินทรีย์ขององค์กรปกครองท้องถิ่นอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาองค์กรบริหารส่วนตำบลแม่ทา อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่. ค้นจาก http://www.annualconference.ku.ac.th/cd53/13_039_O301.pdf
- พิพัฒน์ ยอดพฤติการ. (2550). เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง อะไร (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สถาบันไทยพัฒนา.
- พระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ. (2551). พระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ. 2551. ค้นจาก <http://lib.mnre.go.th/porrorbor>

- เพชรตะวัน ชนระุ่ง. (2557). การบูรณาการองค์ความรู้และภูมิปัญญาด้านสุขภาพของชุมชน
 ฟังตนเอง. วารสารการพยาบาลและการดูแลสุขภาพ. 32(1), 194-204.
- ภาสิรี ตั้งข์แก้ว. (2552). การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการสร้าง
 ความสุขของชุมชน. วารสารการพัฒนาท้องถิ่น. 4(1), 68-81.
- มารุต นามบุตร. (2548). ความรู้และความตระหนัก เรื่องอาหารปลอดภัย: กรณีศึกษาอาสาสมัคร
 สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต
 สังคมศาสตร์ (สิ่งแวดล้อม). มหาวิทยาลัยมหิดล. นครปฐม
- มินตรา สาระและเสาวลักษณ์ แสนนาม. (2557). ความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนของประชาชน
 บ้านเมืองหมื่นน้อย ตำบลกวนวัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย. วารสารวิทยาศาสตร์และ
 เทคโนโลยี. 16(3), 25-38.
- มูลนิธิเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน. (ม.ป.ป.). สรุปรบทเรียน การอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์ข้าวพื้นบ้านใน
 วิชาวนาภาคใต้. ค้นจาก http://www.sathai.org/autopagev4/showpage.php?topic_id=539&auto_id=19&TopicPk.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2552). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงแผน
 ยุทธศาสตร์, ค้นจาก <http://www.chaipat.or.th/chaitcontent/porpeing/popeing.html>
- รุจิรา เรือนเหมย. (2554). บทความทางการศึกษา ทฤษฎีระบบ. ค้นจาก http://rujirax.blogspot.com/2011/07/blog-post_08.html
- วิจิตา นินวน (2557). ทูทางสังคมและความเข้มแข็งของชุมชนในตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง
 จังหวัดปัตตานี. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 33(5),
 111-121.
- วิรัตน์ ประเสริฐศักดิ์. (2556). แนวคิดและคำนิยามของความมั่นคงทางอาหาร.
 ค้นจาก <http://www.polsci.tu.ac.th/fileupload/36/24.pdf>
- วีระนุช เข้มยิ้ม. (ม.ป.ป.). การอนุรักษ์ความหลากหลายข้าวพันธุ์พื้นเมืองตามภูมิปัญญาท้องถิ่นใน
 ภูมินิเวศจังหวัดเลย. ค้นจาก <http://www.riceandlocalfoodloei-laos.com/>
- สง่า ดามาพงษ์. (2556). โภชนาการชุมชนของประเทศไทยในอนาคต.การประชุมวิชาการ
 โภชนาการแห่งชาติ 25. กรุงเทพมหานคร. ค้นจาก <http://www.nicfd.cf.mahidol.ac.th>
- สถาบันการจัดการระบบสุขภาพภาคใต้. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2557). โครงการบูรณาการ
 งานสร้างเสริมสุขภาพะด้านอาหารและโภชนาการ กรณีศึกษาจังหวัดสงขลา, การประชุม
 คณะกรรมการบริหารโครงการบูรณาการงานสร้างเสริมสุขภาพะด้านอาหารและ
 โภชนาการ. สงขลา.

- สุภา ใยเมือง. (2555). ตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหารระดับชุมชน. รายงานวิจัยภายใต้โครงการขับเคลื่อนประเด็นเกษตรและอาหารเพื่อสุขภาพ ตามมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ. มูลนิธิชีวิตดี นนทบุรี.
- สุเมธ ปานจำลอง และคณะ. (2554). กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- สุเมธ พรหมอินทร์ (2556). พฤติกรรมการสร้างเสริมสุขภาพ องค์ประกอบของร่างกายและสมรรถภาพทางกายของคนในเครือข่ายสุขภาพชุมชน ตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา. วารสารศิลปศาสตร์. 5(1). 15-34.
- สุรัชย์ รักษาชาติ. (2555). ความมั่นคงทางอาหารในระดับครัวเรือนของคนชายขอบ: รูปแบบการบริโภคและ แหล่งที่มาของอาหารของครัวเรือนกะเหรี่ยงภาคตะวันตก ประเทศไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยมหิดล, นครปฐม.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559. (2554). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11. ค้นจาก <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=395>
- ศักดิ์ศรี มงคลอิทธิเวช. (2551). กระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อให้เป็นชุมชนน่าอยู่: กรณีศึกษาบ้านสบยาบ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย. ค้นจาก <http://cmuir.cmu.ac.th/handle/6653943832/25824>
- ศยามล เจริญรัตน์. (2557). ความมั่นคงทางอาหาร ป่าชุมชน กับการผลักดันเรื่องความเป็นธรรมเพื่อชุมชนท้องถิ่น. ค้นจาก <http://www.cusri.chula.ac.th/backup/download/cluster5.pdf>
- เศรษฐกิจพอเพียง. (2552). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. ค้นจาก <http://www.eto.ku.ac.th/s-e/main-th.html>
- อนุชา พิมาชนอก. (2558). ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน บ้านน้ำซับ ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการและเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ วิทยาลัยนครราชสีมา.
- องค์การบริหารส่วนตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา. (2558). ค้นจาก <http://www.khuanru.go.th/event.php>
- อมรศรี ฉายศรี. (2554). การมีส่วนร่วมของโรงเรียน ผู้ปกครอง ศูนย์สุขภาพชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการดำเนินงานอนามัยโรงเรียน: กรณีศึกษา. ราชบัณฑิตยฆาบาลสาร. 17(3), 506-519.

- อมาวลี อัมพันศิริรัตน์. (2554). การศึกษาสถานะของการพัฒนาผู้ตำบลสุขภาพ: กรณีตำบลชะแล อำเภอลำลูกขัน จังหวัดสงขลา. สงขลา: วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สงขลา.
- อมาวลี อัมพันศิริรัตน์. (2556). เอกสารประกอบการประชุม โครงการบูรณาการงานสร้างเสริมสุขภาพด้านอาหารและโภชนาการ กรณีศึกษาจังหวัดสงขลา, องค์การบริหารส่วนตำบลควนรู อ.รัตภูมิ จ.สงขลา.
- อารี จำปากล้า. (2552). การประยุกต์ใช้สถิติเบื้องต้นในการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ: แทนทองชินวัฒน์การพิมพ์.
- อำนาจ เหมือนวงศ์ธรรม. (2556). บทบาทผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมโครงการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาเขตพื้นที่อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม. วารสารวิทยบริหาร. 24(4). 34-41.
- อำพล เสนาณรงค์. (2552). องคมนตรีของคนไทยช่วยกันเผยแพร่เศรษฐกิจพอเพียง. ค้นจาก <http://www.manager.co.th/QOL/View News.aspx>
- Bracht N., & Tsouros A. (1990). Principles and strategies of effective community participation. *Health Promotion International*. Oxford journals, 5 3, 199-208. Retrieved from <http://heapro.oxfordjournals.org/content/5/3/199>.
- Food and Agriculture Organization. (2008). World food and agriculture in review. Retrieved from The state of food and agriculture. <http://www.fao.org/docrep/005/y4671e/y4671e06.htm>.
- Ifenkwe. G.E. (2012). Food safety regulations: reducing the risk of foodborne diseases in rural communities of Abia state, Nigeria. *Agricultural Science Research Journals*, 2(7), 384-389. Retrieved from <http://www.resjournals.com/journals/agricultural-science-research-journal/Ifenkwe.pdf>
- Izumi B.T., Alaimo K., & Hamm M.W. (2010). Farm to school programs: perspectives of school food service professionals. *Oregon. Nutrition Education and Behavior*, 42(2), 83-92. doi: 10.1016/j.jneb.2008.09.003
- Izumi B.T., Wright D.W., & Hamm M.W. (2010). Market diversification and social benefits: motivations of farmers participating in farm to school programs. *Oregon. Journal of Rural Studies*, 26(4), 374-382. doi: 10.1016/j.jneb.2008.09.003
- Jia C., & Jukes D. (2013). The national food safety control system of China: a systematic review. *Food Control*, 32(1), 236-245. doi: 10.1016/j.foodcont.2012.11.042

- Rocha C. (2009). Developments in national policies for food and nutrition security in Brazil. *Development Policy Review*, 27(1), 51-66. doi: 10.1111/j.1467-7679.2009.00435.x
- Sidaner E., Balaban D., & Burlandy L. (2013). The Brazilian school feeding programme: an example of an integrated programme in support of food and nutrition security. *Public Health Nutrition*, 16(6), 989-994. doi: 10.1017/S1368980012005101
- United States Department of Agriculture (USAD). (1992). Food security in the United States: Measuring household food security. Retrived from <http://www.ers.usda.gov/topics/foodnutrition-assistance/food-security-in-the-us/measurement.aspx>
- Winters. R. (2010). *Statistics: A brief overview*. Los Angeles: Tulane University School of Medicine.
- World Bank. (1986). *World development report 1986*. Retrived from <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/5969/WDR%201986%20-%20English.pdf?>

ภาคผนวก

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินโครงการระบบอาหารในชุมชน

ประเด็นความมั่นคงทางอาหาร

1. ในพื้นที่ของท่านมีแหล่งผลิตอาหารทั้ง 3 ด้านเพียงพอหรือไม่ อย่างไรบ้าง

ประกอบด้วย

1.1 ด้านพืชผักและผลไม้ในพื้นที่ เช่น ข้าว ผักสวนครัว และสวนเกษตร

ผสมผสาน

1.2 แหล่งผลิตอาหารด้านเนื้อสัตว์ในพื้นที่ เช่น การเลี้ยงปลา การเลี้ยงกึ่ง การเลี้ยงไก่ไข่ การเลี้ยงวัว และการเลี้ยงสุกร

1.3 แหล่งอนุรักษ์เมล็ดพันธุ์พืชในพื้นที่ เช่น เมล็ดพันธุ์ข้าว พันธุ์ผัก

พื้นบ้าน

2. คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งอาหารเหล่านั้นหรือไม่ ใช้อย่างไร เกิดผลดี หรือปัญหาอุปสรรคจากการใช้ประโยชน์หรือไม่ อย่างไร

3. ในพื้นที่ของท่านมีเครือข่าย แหล่งเรียนรู้ ครัวภูมิปัญญาด้านเกษตร หรือกลุ่มองค์กรใดบ้าง ในการดำเนินงานด้านความมั่นคงทางอาหาร

ประเด็นความปลอดภัยด้านอาหาร

1. ในพื้นที่ของท่านได้มีการเฝ้าระวังเรื่องอันตรายจากเชื้อโรค จากสารเคมี และจากสิ่งแปลกปลอมในพืชผัก เนื้อสัตว์ และอาหารอย่างไรบ้าง เช่น อาหารปรุงใหม่ อาหารไม่มีสิ่งแปลกปลอม การงดใช้ยาฆ่าแมลงในพืชผัก การใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพ การลดใช้พลาสติกหรือโฟมบรรจุอาหาร

2. คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากการเฝ้าระวังเรื่องอันตรายจากเชื้อโรค จากสารเคมี และจากสิ่งแปลกปลอมในพืชผัก เนื้อสัตว์ และอาหารเหล่านั้นหรือไม่ ใช้อย่างไร เกิดผลดี หรือปัญหาอุปสรรคจากการใช้ประโยชน์หรือไม่ อย่างไร

3. ในพื้นที่ของท่านมีเครือข่าย แหล่งเรียนรู้ ครัวภูมิปัญญาด้านเกษตร หรือกลุ่มองค์กรใดบ้าง ในการดำเนินงานความปลอดภัยด้านอาหาร

ประเด็นรูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร:

1. ท่านมีแรงบันดาลใจ หรือกระบวนการคิดอย่างไรในการดำเนินโครงการระบบอาหารในชุมชน

2. ในพื้นที่ของท่านมีการทำงานที่ประสานกันในด้านต่าง ๆ เช่น การมีส่วนร่วม นโยบาย กลไก และทรัพยากรที่มี ขององค์กรต่าง ๆ ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการจัดการความมั่นคงทางอาหารให้เกิดประโยชน์สูงสุดในพื้นที่ของท่านหรือไม่ มีอย่างไร ยกตัวอย่างเป็นรูปธรรม 1 เรื่อง

3. ในพื้นที่ของท่านมีการทำงานที่ประสานกันในด้านต่าง ๆ เช่น การมีส่วนร่วม นโยบาย กลไก และทรัพยากรที่มี ขององค์กรต่าง ๆ ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการจัดการความปลอดภัยด้านอาหารให้เกิดประโยชน์สูงสุดในพื้นที่ของท่านหรือไม่ มีอย่างไร ยกตัวอย่างเป็นรูปธรรม 1 เรื่อง

4. ปัจจัยความสำเร็จคืออะไรบ้าง ช่วยให้เกิดผลสำเร็จได้อย่างไร

ภาคผนวก ข
แบบพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

ข้าพเจ้า นางสาวชุตินา รอดเนียม นักศึกษาปริญญาโท สาขาการจัดการระบบสุขภาพ สถาบันการจัดการระบบสุขภาพภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ขณะนี้กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร: กรณีศึกษาตำบลควนรูและตำบลชะแล้ จังหวัดสงขลา” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหารของ 2 พื้นที่ ได้แก่ ตำบลควนรูและตำบลชะแล้ จังหวัดสงขลา และสังเคราะห์รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยครั้งนี้คือ เกิดรูปแบบและแนวคิดในการจัดการอาหารของพื้นที่ เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร ทั้งนี้จะต้องปรับให้เหมาะกับบริบทของพื้นที่นั้น ๆ

การเข้าร่วมวิจัยครั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสมัครใจของท่าน ท่านมีสิทธิที่จะตอบรับหรือปฏิเสธการเข้าร่วมวิจัย ระหว่างการให้สัมภาษณ์หากท่านรู้สึกอึดอัด หรือไม่สบายใจ ท่านสามารถยุติการให้ข้อมูล ได้ทันที โดยไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อท่านทั้งสิ้น ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้จากท่านจะถูกเก็บไว้เป็นความลับ และข้อมูลจะถูกนำเสนอในภาพรวม หากท่านมีข้อสงสัยประการใดสามารถสอบถามมายังข้าพเจ้า นางสาวชุตินา รอดเนียม ได้ที่โทรศัพท์ 086-4755971 หรือที่สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (สจรส.ม.อ.) โทรศัพท์ 074-282900-2 ได้ตลอดเวลา

ลงชื่อ

(นางสาวชุตินา รอดเนียม)

ผู้วิจัย

สำหรับผู้เข้าร่วมวิจัย

ข้าพเจ้าได้อ่านหรือได้รับทราบข้อมูลการพิทักษ์สิทธิในการเข้าร่วมโดยละเอียดแล้ว มีความเข้าใจเป็นอย่างดี และยินดีเข้าร่วมวิจัยครั้งนี้

ลงชื่อ

( )

ผู้เข้าร่วมวิจัย

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของแนวทางในการสัมภาษณ์
เรื่องรูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร: กรณีศึกษาตำบล
ควนรูและตำบลชะแล้ จังหวัดสงขลา

1. ดร. นฤทธิ์ ดวงสุวรรณ
สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
2. ดร. อมาวสี อัมพันศิริรัตน์
วิทยาลัยพยาบาลราชชนนี สงขลา
3. อาจารย์กำไล สมรักษ์
สำนักวิชาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล	นางสาวชุติมา รอดเนียม		
รหัสประจำตัวนักศึกษา	5710024001		
วุฒิการศึกษา			
	วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
	พยาบาลศาสตรบัณฑิต	มหาวิทยาลัยมหิดล	2551

ทุนการศึกษา (ที่ได้รับในระหว่างการศึกษา)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สนับสนุนทุนการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อ การแก้ไขปัญหามลพิษ ปี 2558

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สนับสนุนทุนการทำวิทยานิพนธ์ ปี 2558

การตีพิมพ์ เผยแพร่ผลงาน

ชุติมา รอดเนียม จิรเนาวัลย์ ทศศรี และพงศ์เทพ สุธีรวุฒิ. (2559). รูปแบบการบูรณาการความมั่นคงทางอาหารและความปลอดภัยด้านอาหาร: กรณีศึกษาตำบลควนรู และตำบลชะแล้ จังหวัดสงขลา. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ คณะวิทยาการจัดการ ครั้งที่ 4 ประจำปี 2559. วันที่ 13 พฤษภาคม 2559. มหาวิทยาลัยศิลปากร.